

Pražská vysoká škola psychosociálních studí

Samota a blízkost u seniorů v Domově pro seniory Chodov

Bc. Marek Palma

Diplomová práce

Studijní program: Sociální politika a sociální práce, obor Sociální práce
se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

vedoucí práce: Doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Praha 2018

Prague College of Psychosocial Studies

Loneliness and closeness in seniors in Home for the elderly Chodov

Bc. Marek Palma
The Diploma Thesis

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Praha 2018

Anotace

Diplomová práce se zabývá samotou a blízkostí u seniorů v domově pro seniory. V teoretické části se autor věnuje obsahu pojmů samota a blízkost, z velké části přihlíží k pojmu osamělost. Charakterizuje seniora v jeho specifikách a nabízí pohled na samotu a blízkost u seniora v různých souvislostech, přičemž přihlíží k pobytu v domově pro seniory. Zároveň představuje Domov pro seniory Chodov – instituci, ve které se realizoval výzkum tvořící jádro části empirické. Kvalitativní výzkum chce zprostředkovat pohled do zkušenosti seniorů s tématem samoty a blízkosti. Konkrétně se tak děje prostřednictvím pěti polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli zařízení. V analýze dat i v celém výzkumu se autor inspiroval prvky fenomenologické interpretativní analýzy.

Klíčová slova: samota, blízkost, osamělost, senior, domov pro seniory

Abstract

The diploma thesis deals with solitude and closeness of seniors in home for the elderly. In the theoretical part, the author focuses on the concepts of loneliness and closeness, from a great part he takes account of loneliness. The author characterizes the seniors in their specifics and offers a view of solitude and closeness in relation to the seniors in different contexts, taking into account the stay in the home for the elderly. At the same time, he introduces the Home for the elderly Chodov - the institution in which the research forming the core of the empirical part was realized. Qualitative research aims to bring a look into the experience of seniors with the theme of solitude and closeness. Specifically, this is done through five semi-structured interviews with the residents of the facility. In the analysis of data and throughout the research the author was inspired by elements of phenomenological interpretative analysis.

Keywords: solitude, closeness, loneliness, seniors, home for the elderly

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Podpis

Marek Palma

Poděkování

Chtěl bych poděkovat Doc. PhDr. Davidovi Urbanovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce. Zároveň děkuji seniorům z Domova pro seniory Chodov za jejich ochotu vést se mnou výzkumné rozhovory.

Obsah:

Teoretická část

1	Úvod	9
2	Samota a blízkost	11
2.1	Vztah mezi pojmy samota a osamělost	11
2.2	Žádoucí samota	12
2.3	Samota negativně jako osamělost	13
2.3.1	Některé faktory přispívající k osamělosti	14
2.4	Téma v existenciálním pojetí	15
2.5	Kosmický kontext samoty a blízkosti	16
3	Stáří	18
3.1	Stáří a stárnutí	18
3.2	Specifika seniorského věku	19
3.3	Strategie v přístupu ke stáří	21
3.4	Mýty o stáří	22
3.5	K domovům seniorů	24
3.5.1	Domov pro seniory Chodov	26
4	Samota a blízkost u seniorů v souvislostech	28
4.1	Samota a tělesné zdraví	28
4.2	Blízké vztahy – rodina a přátelé	29
4.3	Smrt	32
4.4	Autonomie a závislost	35
4.5	Čas a volný čas	36
4.6	Místa	38
4.7	Prospěšnost	40

Výzkumná část

1	Cíl výzkumu a výzkumná otázka	42
2	Jednání s institucí	42
3	Volba výzkumné metody	42
4	Sběr dat	44
4.1	Osnova rozhovorů	44
4.2	Průběh rozhovorů	45
5	Volba participantů výzkumu	46
5.1	Popis výzkumného vzorku	48
6	Proces analýzy dat	50
7	Reflexe výzkumníkovy vlastní zkušenosti	51

8	<i>Etické aspekty výzkumu</i>	52
9	<i>Prezentace témat</i>	54
9.1	<i>Významy samoty a blízkosti</i>	54
9.1.1	<i>Samota</i>	54
9.1.2	<i>Samota jako osamělost</i>	55
9.2	<i>Samota a odcházení všeho blízkého</i>	56
9.2.1	<i>Odházení druhých</i>	56
9.2.2	<i>Vlastní smrt</i>	58
9.2.3	<i>Odházení věcí a vzdálenost světa a domova</i>	59
9.3	<i>Samota, blízkost a čas</i>	60
9.3.1	<i>Mnoho nebo málo času a co s ním?</i>	61
9.3.2	<i>Vzpomínky jako blízkost minulého</i>	63
9.4	<i>Být pro druhé jako způsob blízkosti</i>	64
9.4.1	<i>Být pro druhé</i>	64
9.4.2	<i>Nebýt druhým na obtíž</i>	65
9.5	<i>Být pro sebe</i>	67
9.5.1	<i>Dbát o své vlastní hranice</i>	67
9.5.2	<i>Odstup - vzdálenost jedinců v domově seniorů</i>	68
9.6	<i>Ti nejbližší</i>	70
10.	<i>Diskuse</i>	74
10.1	<i>Ovlivnění vlastním předporozuměním</i>	74
10.2	<i>Shrnutí výzkumu: srovnání s teoretickými poznatky, limity a problematičnost</i>	75
10.3	<i>Inspirace pro práci práci se seniory v Domově pro seniory Chodov</i>	80
11	<i>Závěr</i>	81
12	<i>Použitá Literatura</i>	83
 <u>Přílohy</u>		
1	<i>Doslovný přepis rozhovorů</i>	86
1.1	<i>Paní Lenka</i>	86
1.2	<i>Paní Olinka</i>	92
1.3	<i>Paní Jitka</i>	99
1.4	<i>Pan Mirek</i>	109
1.5	<i>Pan Karel</i>	114
2	<i>Vzor informovaného souhlasu</i>	120

Teoretická část

1 Úvod

Téma diplomové práce, samota a blízkost u seniorů, mě oslovilo v souvislosti s praxí pracovníka v sociálních službách v Domově pro seniory Chodov. Během každodenních setkávání, rozhovorů a pozorování obyvatel domova jsem se často ptal sám sebe, jak senioři své situaci rozumí, jak jí prožívají a co je pro ně v této oblasti významné. Na jednu stranu jsem do této situace sám vcházel s předporozuměním, že stáří a život v domově seniorů mohou člověka více konfrontovat se zážitky osamělosti, což se mi potvrdilo na některých lidech, kteří velmi prahli po společenském kontaktu, nedostávalo se jim ho a byli vděční za každý projev blízkosti. Na druhou stranu jsem se také setkával s lidmi, kteří působili po této stránce velmi spokojeně a vyrovnaně. Rozhodl jsem se, že otázka samoty a blízkosti je tématem, které stojí za hlubší zamyšlení a zpracování v podobě diplomové práce. Jedná se o drobný příspěvek k tomu, jak porozumět seniorům v pobytovém zařízení, zde konkrétně v Domově pro seniory Chodov, a případně jim být lépe nablízku. Jedním z důvodů pro napsání této práce je totiž také má zkušenost, že přes velkou zdatnost, šikovnost a výkonnost při práci se seniory někteří pracovníci občas zapomínají na lidskou stránku své práce a někdy nedovedou přistupovat ke klientům jako k rovnocenným partnerům.

Diplomová práce je povahy teoreticko-empirické. V úvodní části představuji obecně pojmy samota a blízkost a pokouším se na ně podívat z různých hledisek, abych ukázal možnou šíři významů. Zvláštní místo má osamělost jako specifický, negativně zakoušený výhonek samoty. Následně se věnuji tématu stáří a jeho specifika, přičemž beru ohled na pobyt v domově pro seniory a představuji konkrétní zařízení Domova pro seniory Chodov, ve kterém jsem prováděl výzkum na dané téma. Součástí teoretické části je také akcentování samoty a blízkosti u seniorů co do různých ohledů. Tematicky je tento oddíl do velké míry sladěn s tématy vzešlými z interpretace výzkumných dat.

Prezentace témat vzešlých z analýzy pěti polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli daného zařízení pak tvoří jádro části výzkumné. Zde chci jako doplnění k teoretické části učinit sondu do zkušenosti seniorů z Domova pro seniory Chodov s tématem samoty a blízkosti. Cílem je tedy popsat zkušenost samoty a blízkosti, tak, jak jí

rozumí sami respondenti, najít v této oblasti významné jevy a souvislosti. V diskusi se pak zamýšlím nad limity a úskalími práce a srovnávám výsledky výzkumu s teoretickými poznatky.

V práci vycházím z předpokladu, že zkušenost samoty a blízkosti je neoddělitelná od lidského života a nějak se tedy vždy týká každého jednotlivce. Komplementárně k tomu se jedná o téma velmi subjektivního rázu, které má smysl zkoumat s ohledem na to, jak mu rozumí a jak o něm mluví sám jednatel. I proto volím ve výzkumné části kvalitativní výzkumnou strategii.

2. Samota a blízkost

Ve své práci nahlížím samotu i blízkost jako cosi silně subjektivního, co nelze zcela převést na jednoznačnou definici. Jedná se o pojmy velmi široké a jejich obsah se svébytně naplňuje až ve zkušenosti individua. Rád bych je v této šíři a částečné neurčitosti ponechal, přesto chci v tomto oddíle chtít mimo jiné ukázat různá chápání především samoty a pojmů s ní spojených, abych načrtl pole, ve kterém je možné se pohybovat. Blízkost chápu ve zkušenosti jako neodlučitelnou od samoty - kde je jedno, už k tomu přistupuje druhé jako jeho nezbytný protiklad nebo možná spíš doplněk, protože samota a blízkost nejsou nutně pokaždé disjunktní pojmy (ve chvíli samoty mohou například zakoušet silnou blízkost). V mé práci jsou oba tyto pojmy provázané, ve výzkumné části pak umožňují, aby respondenti sami mohli zvolit, kterým směrem se budou v hovoru ubírat. Výslovně v celé práci tematizují především samotu, jak lze vidět už z názvů jednotlivých kapitol a podkapitol. Blízkost jako komplementární pojem je zde však také přítomná. Tento oddíl přitom pojednává o tématu obecně, ve spojení se seniory bude probrán v jedné z následujících částí.

2.1 Vztah mezi pojmy samota a osamělost

Zatímco určení samoty by se blížilo spíše faktickému konstatování, že někdo je v nepřítomnosti druhých, osamělost svým významem odkazuje více k subjektivnímu a negativnímu pocitu jedince. Podle Soudkové je samota stav znamenající „*nepřítomnost jiných lidí a pro některé může mít pozitivní prospěch a nenavozuje jim tedy zhoubný pocit osamělosti*“¹ V běžné lidské řeči se ale obě slova používají dosti volně a samota může často nabývat rovnou negativního významu. Přikláním se zde k tvrzení Wunibalda Müllera, který ukazuje blízkost, až částečnou zaměnitelnost obou pojmů v přirozeném hovoru: „*Když někdo řekne, že se cítí osamělý, zpravidla má na mysli, že mu něco schází. Totéž platí, když řekne: 'Cítím se sám.' Nebo prohlašuje o nějakém místu: 'Je to tady opuštěné'. Může to znamenat, že se tady nic neděje. Je tu klid. Když pak řeknu 'miluji osamělost', myslím tím, že jsem tady rád sám pro sebe.*“² Müller sám ve svém textu oba

1 SOUDKOVÁ, M., *O zdravých vztazích mezi lidmi. Přátelství a manželství*, Brno: Doplněk, 2006. s. 39.

2 MÜLLER, W. *Sám, ale ne osamělý*. Praha: Portál, 2011. s. 13.

pojmy organicky zaměňuje. Význam je záležitost kontextu. Samota a osamělost jsou tedy nějak provázané, nějak pramení z téhož, jak ukazuje i pouhý společný základ slov. V angličtině se obojí dá vyjádřit jedním slovem „loneliness“. Tato práce nese v názvu pojem samota a nikoli osamělost právě proto, že nechce rovnou implikovat pouze negativní aspekt tohoto tématu. Zároveň předem přiznávám, že osamělosti je zde věnováno spousta prostoru. Přestože další odstavce pak udržují v tomto pojmosloví částečnou distinkci, chci toto vědomí vzájemné zaměnitelnosti nechat jako základní intuici při dalším zamýšlení.

2.2 Žádoucí samota

Samotu jinde definují jako „stav, díky kterému jedinec uniká ze svého sociálního prostředí v důsledku různých okolností.“³ V základu se tak děje buď dobrovolně a nebo nedobrovolně. Ve druhém případě pochopitelně může taková samota vyústit až v pocitu osamělosti⁴, avšak lze si představit, že k tomu nutně nemusí dojít. Samota může přinášet osamělost, smutek a bolest, ale stejně tak může být zdrojem klidu, příjemného ticha, zastavení, usebrání, rozhovoru se sebou, se svou duší, s Bohem, může být prostorem pro vlastní realizaci, odpočinkem, zastavením, nadechnutím, koncentrací, nezávislostí, paradoxně také možností větší blízkostí s druhými, atd. Jsou myslitelé, kteří považují samotu za nutnou podmínku vývoje – Jungovo pojetí individuace, procesu stávání se sebou samým na cestě vydělování se z kolektivu, kolektivních představ a názorů, přináší sice tíži samoty, ale právě z ní také plyne individuum jako cíl plného života.⁵ Už v dětství si musíme prožít úzkost z odloučení, aby se mohla plně rozvinout naše osobnost.⁶ Obecně pozitivní přístup ke své samotě dle mého způsobuje, že se člověk nestává na druhých lidech závislým, nečiní z nich objekty své potřeby a neklade na jejich schopnosti být s ním nablízku větší (někdy až nerealistické) nároky než mohou unést.

3 SOUDKOVÁ, M., *O zdravých vztazích mezi lidmi. Přátelství a manželství*, Brno: Doplněk, 2006. s. 39 – 40.

4 Srov. Tamtéž, s. 39 – 40.

5 Srov. JUNG, C. G. *Analytická psychologie. Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1992. s. 42.

6 Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie. Dětství a dospělost*. 2. aktualizované vydání. Praha: Karolinum, 2012 s. 152.

2.3 Samota negativně jako osamělost

Osamělost někteří chápou jako „*nepříjemný stav, kdy člověk prožívá silný pocit prázdnoty a samoty.*“⁷ Osamělost lze charakterizovat třemi základními atributy: 1. subjektivita prožitku, 2. vnímání deficitu v mezilidských vztazích, 3. negativní, nepříjemný stav.⁸

Osamělost jistě souvisí s přítomností lidí, její subjektivní prožitková povaha ale na fyzické vzdálenosti druhých osob není přímo závislá. Vzniká individuální souhrou vnějších a vnitřních okolností. Tournier shrnuje výstižně, byť se svými slovy pohybuje v kontextu náboženské víry: „*Poustevník ve své chýši může být ve společenství s lidmi, zatímco věřící v církvi, který se bojí být upřímný, může být duchovně osamělý.*“⁹ Spisovatel J.R.R. Tolkien zase na sklonku života popisoval, jak se navzdory poměrně rozvinuté síti blízkých lidí často cítil velmi osamělý.¹⁰

Soudková osamělost dělí na kognitivní, behaviorální a emoční. V prvním případě člověk nemá kolem sebe nikoho, s kým by mohlo docházet ke sdílení na myšlenkové a komunikační úrovni. Behaviorální osamělost pak vzniká, když není nablízku osoba, se kterou by se daly sdílet společné aktivity. Snad nejobtížnější je vyrovnávání s osamělostí emoční, kdy se člověku nedostává pozitivních citových projevů od okolí.¹¹ Jiní autoři používají podobné dělení. Příčinu emocionální osamělosti definují jako nedostatek důvěrného vztahu s jednou konkrétní osobou. Vedle toho sociální osamělost vzniká při nedostatku sociálních vazeb, přátel a známých, se kterými by mohl osamělý člověk sdílet své koníčky a pocity.¹² Podobně termín sociální izolace je záležitostí „*absence nebo nedostatku takových sociálních vazeb, ve kterých jsou sdílené společné aktivity a zájmy.*“¹³ Tento pojem se váže především k situaci, kdy je jedinec vytržen z blízkého

7 PEPLAU, L. A., PERLMAN, D. *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley interscience, 1982. s. 3.

8 Srov. PEPLAU, L. A., PERLMAN, D. *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley interscience, 1982, s. 1.- 18.

9 TOURNIER, P. *Osamělost mez lidmi*. Praha: Návrat domů, 1998. s. 16.

10 Srov. CARPENTER, H. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. II. vydání. Praha: Argo, 2017. s. 297 – 298.

11 Srov. SOUDKOVÁ, M., *O zdravých vztazích mezi lidmi. Přátelství a manželství*, Brno: Doplněk, 2006. s. 36.

12 Srov. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., *Aplikovaná sociální psychologie 2*. Praha: Grada, 2001. s. 11.

13 ČERVENÝ, K., Osamělost je nebezpečnější než kouření[online]. [2012-01-03]. dostupné na [www: <http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html>](http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html).

prostředí a ocitá se na novém místě. Sociální izolace a s ní spojený pocit osamělosti ustoupí ve chvíli, kdy se jedinci podaří vytvořit nové sociální kontakty.¹⁴

2.3.1 Některé faktory přispívající k osamělosti

Červený vyjmenovává několik faktorů, které mohou přispívat k pocitu osamělosti. Jako první uvádí typ osobnosti – osamělost se spojuje se zvýšenou sociální anxiétou a studem, nižší sebeúctou a asertivitou. Tito lidé jsou častěji depresivní, introvertní a citliví na odmítnutí. Roli hraje i nadměrná kritika a sebekritika. V tomto ohledu je vhodné chápat rozlišení mezi osamělostí jako rysem, tedy relativně stabilním vzorcem prožívání a chování, a osamělostí coby stavem, časově ohraničeným zážitkem spojeným s konkrétní událostí.¹⁵ Irvin Yalom mezi osobnostními rysy, které přispívají k osamělosti, zmiňuje například narcistický, schizoidní, exploatační a kritický.¹⁶

Dalším faktorem je schopnost takzvané sociální zručnosti, navazování vztahů, vedení oboustranně prospěšné a vyvážené konverzace. Osamělý člověk se v tomto ocitá v jakémsi bludném kruhu, protože se ve své osamělosti někdy ještě více stahuje a přebírá pasivní interpersonální roli.¹⁷

Podle Červeného je také rozdíl mezi pohlavími: „*Přestože osamělost prožívají obě pohlaví přibližně stejně často, ženy o své osamělosti vypovídají mnohem častěji. Muži mají spíše tendenci svou osamělost popírat, což zřejmě souvisí s tím, že osamělí muži jsou méně akceptováni a sociálně více odmítáni než osamělé ženy. Zároveň by se také dalo říct, že muži svou osamělost snášejí mnohem hůře než ženy. Osamělí muži mají dvakrát až třikrát vyšší pravděpodobnost předčasného úmrtí než muži s úzkými sociálními vazbami. U osamělých žen je toto riziko vyšší jen o polovinu.*“¹⁸

Lze si představit, že z vnějších okolností mohou k osamělosti pochopitelně přispívat různé události, od ztráty blízké osoby, přes nedocnění, opuštění druhými, ztrátu konkrétní sociální role až po změnu prostředí a ztrátu dosavadního domova. Červený akecentuje především negativní společenské podmínky města, jev sociální izolace,

14 Srov. Tamtéž.

15 Srov. ČERVENÝ, K., Osamělost je nebezpečnější než kouření[online]. [2012-01-03]. dostupné na [www: <http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html>](http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html).

16 Srov. YALOM, Ir.,D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. s. 360.

17 Srov. ČERVENÝ, K., Osamělost je nebezpečnější než kouření[online]. [2012-01-03]. dostupné na [www: <http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html>](http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html).

18 Tamtéž.

ekonomické vlivy, případně rozpad a dezintegraci sociálních rolí.¹⁹

2.4 Téma v existenciálním pojetí

Pozoruhodné je Yalomovo pojetí vycházející z existenciální filosofie, které dobře vystihuje téma samoty, osamělosti a blízkosti jako neodlučitelného atributu lidského bytí. V tomto ohledu je jeho pojetí velmi blízké daseinsanalytickému chápání existenciálů, jak je popisuje Čálek.²⁰

Yalom vidí osamělost ve třech pohledech: interpersonálně, intrapersonálně a existenciálně. Interpersonální osamělost se zjednodušeně řečeno týká vztahů s lidmi, intrapersonální osamělost se vztahuje k zacházení se sebou samým, vztahem k sobě. Yalom toto chápe jako proces oddělování částí sebe samého, který nastává, když „člověk potlačí své vlastní pocity nebo touhy, přijme jako svá vlastní přání příkazy a zákazy, nedůvěřuje svému úsudku nebo pohrbí vlastní potenciál.“²¹ Je to nesoulad se sebou, fragmentace celku. Existenciální osamělost je pak v jistém smyslu nadřazená předchozím typům, jelikož vždy stojí za nimi jako hlubší motiv lidského bytí, jako kmen stromu, ze kterého vyrůstají jednotlivé větve: „Lidé jsou často izolováni od druhých lidí a od částí sebe samých, ale za těmito roztržkami se nachází ještě zásadnější izolace, která se váže k bytí – osamělost, která přetrvává navzdory těm nejspokojivějším vztahům s druhými lidmi a navzdory dokonalému sebepoznání a integraci.“²² První dva typy osamělosti variují, objevují se, vyvstávají v různé intenzitě, zanikají a zase se objevují. Existenciální osamělost ukazuje na ten aspekt, že v základu jde toto téma ruku v ruce s člověkem od narození po smrt. Když už člověk, tak také samota a osamělost, ale také to, co stojí proti ní – blízkost jako možnost dočasného překračování této základní danosti. Kdosi mi v této souvislosti říkal, že láska není vlastně nic jiného než sdílená samota.

Nejvýrazněji se existenciální osamělost ukazuje na ostnu smrti, protože - ačkoli smrt je téma všem společné - každý má svou vlastní smrt a nikdo jej v tomto nemůže zastoupit. I smrt druhých nás staví před svou vlastní smrt a tedy konfrontuje s osamocněním.²³ V opačné perspektivě je to ale i život sám, který je natolik náš, že ho za

19 Srov. Tamtéž.

20 K existenciálům viz ČÁLEK, O. *Skupinová daseinsanalýza*. Praha: Triton, 2005. s. 38 – 45.

21 YALOM, Ir.,D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. s. 361.

22 Tamtéž, s. 362

23 Srov. Tamtéž.

nás nikdy, alespoň zcela, nemohou žít druzí, a my jsme tak na něj vlastně sami. Pokud je však osamělost pochopena takto, jako nezbytný lidský úděl, lze jí buď pochopit zcela negativně, protože z jejích pout nelze nikdy absolutně vystoupit. Nebo se naopak stává lidskou výsadou a příležitostí, že tu pro nás osamělost je, protože jako jeden ze základních stavebních kamenů lidského života odhaluje přes svou bolestnost také cosi o tajemství a smyslu světa. Jde tedy o to, zda se osamělosti přiřkne smysl a nebo ji zatratíme jako něco zcela absurdního, zbytečného, proti čemu se má za každou cenu sveřepě bojovat.

Důležité je ještě podotknout, že podle Yaloma nelze chápat osamělost vytrženě od ostatních jevů. Spojuje jí například úzce se svobodou a odpovědností (člověk je osaměle sám sobě rodičem²⁴).

2.5. Kosmický kontext samoty a blízkosti

Yalomovo chápání osamělosti je blízké ateistické pozici a v zásadě se opírá o poznatky přírodních věd, když v kontextu existenciální osamělosti tvrdí, že člověk si „uvědomuje kosmickou lhostejnost vesmíru.“²⁵ Člověk tak stojí sám jako jediná osmyslující jiskřička vědomí v jinak neživém, položivém universu ovládaném chladnými přírodními zákony. Kdo by se v takovém světě, kde takzvaný subjekt je něco zcela jiného než takzvaný objekt, necítil sám? Existují ale jiná pojetí, která subjekt-objektovou představu překračují a nabízejí jinou perspektivu, a která si pro doplnění představy o tématu zaslouží alespoň zmínku. Růžička se zabývá snem jednoho svého pacienta, ve kterém zakouší rozpouštění hranic vlastní individuality a propojenost se svou zesnulou ženou. Konceptem "myství" překračuje izolovanost "jáství" ega, když říká, že „člověk není jenom jako 'jásky' izolovaný subjekt, ale že za určitých okolností si může uvědomit, jak se druhý stává neodlučitelnou součástí jeho vlastního bytí, a to v podobě vzájemného, již asubjektivního (dalo by se říci apersonálního) stavu bytí. (...) Se ženou, se kterou se stali součástí onoho společného kmene, tvořil celek, který již nebyl celkem jedince, ale celkem dvojice. Až teprve smrt milované osoby ve snu drasticky upozornila na skutečnosti, že jeho bytí není pouze a především jáské, ale že má ještě další, stejně významný rozměr, totiž 'myství', které se zřetelně ukazuje za specifických okolností.“²⁶

24 Srov. Tamtéž, s. 364.

25 Tamtéž.

26 RŮŽIČKA, J. *Péče o duši v perspektivách psychoterapie*. Praha: Triton, 2003. str. 43.

Biolog a filosof Zdeněk Neubauer jde ještě dál až k jakémusi religióznmu pojetí, které však nemusí nutně zacházet s nějakým pojmem božství nebo boha – pouze chápe svět a člověka v něm jako organický celek, kde člověk nemá primát jediné bytosti obdařené intencionalitou mezi jinak chladnými součástkami světa. Nabízí tak jinou kosmologii než jakou disponovala novověká věda: „*Na pozadí tohoto nového nazírání na přírodu se proměňují i pochopení člověka. Už není vyděděncem, absurdně trčícím ven z řádu mechanické a nevědomé skutečnosti, obklopen mrazivou lhostejností propastných pustin nekonečné prázdnoty. Pocit odcizení, jak jej vyjádřily existencialistické nálady počátku tohoto století, tak ztrácí své opodstatnění ... Lékaři, psychologové, antropologové už nemusí cítit vůči přírodě trapné rozpaky a hledat ospravedlnění v subjektivitě či v jiné transcendenci.*“²⁷ V souvislosti s tím si vzpomínám, jak si jedna má osamocená klientka každé ráno povídala s borovicemi v květináčích na svém balkóně jakoby to byly rovnocenné živé bytosti.

27 NEUBAUER, Z. *Hledání společného světa*. Praha: Malvern, 2017. s. 79.

3 Stáří

3.1 Stáří a stárnutí

Má diplomová práce se zabývá starými lidmi, seniory. Za koho považujeme starého člověka? Jaké jsou jeho charakteristické rysy? Co je to stárnutí? Pokud mám nějak výstižně a stručně odpovědět, nutně je třeba generalizovat a tudíž i zredukovat tak pestrý fenomén stáří do několika základních znaků. Vskutku je stáří ve skutečnosti obrovsky rozmanitý jev – při první pohledu se možná zná dosti homogenní, ale čím blíže se mu věnujeme, tím mnohoznačnější je, podobně jako když rozvineme mapu o menším měřítku a na ní se objeví neskutečně členitější a detailnější území, než jaké se nám ukazovalo na původní mapě. Pojem stárnutí navíc odkazuje k procesu, a to procesu dlouhodobému.

Každý stárne sobě vlastním způsobem, pro každého má stárnutí jinou dynamiku. Můžeme se řídit některými "objektivní" rysy, které s sebou stárnutí nese v každém případě. Stuart-Hamilton mluví o tzv. univerzálních znacích stárnutí (jako je například vrásčitá kůže)²⁸. To ale nikdy nestojí samo o sobě. Nutné je brát dále v potaz to, jak sám sebe vnímá "starý" člověk a také to, jak jej vnímá, jak o něm hovoří okolí, společnost, kultura. To vše ve vzájemné interakci tvoří „stárnutí“ a „stáří“.

V definici stáří se zde spokojím s elegantním, spíše medicínským určením: "*Stáří je označení pozdních fází ontogeneze, přirozeného průběhu života. Jde o projev a důsledek involučních změn funkčních i morfologických, probíhajících druhově specifickou rychlostí s výraznou interindividuální variabilitou*"²⁹. Tentýž autor pojmenovává i proces stárnutí: "*Stárnutí (gerontogeneze, involuce) je přirozený a biologicky zákonitý proces, během kterého se snižují adaptační schopnosti a ubývají funkční rezervy organismu. Probíhá již od početí, ale za skutečné projevy stárnutí považujeme až pokles funkcí, který nastává po dosažení sexuální dospělosti.*"³⁰ Zatímco v počáteční fázi svého života člověk prožívá evoluci, doslova rozvoj svých možností, v jeho závěrečné části se možnosti v procesu involuce zase svinují, zavíjejí („involují“) do sebe. Napadá mně ale i jiná,

28 Srov. STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. s. 18

29 KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 47.

30 Tamtéž, s. 52.

pozitivní, teleologická definice stáří, která méně akcentuje deficitní aspekty stáří a kterou bych lapidárně zformuloval takto: „Stáří je možnost moudrosti.“

Při otázce po klasifikaci období stáří můžeme používat i různá měřítka, akcentovat kalendářní, sociální, biologický nebo psychologický věk.³¹ Pacovský používá dělení na období raného stáří (60 – 75 let) a období pravého stáří (75 let a více)³². Haškovcová uvádí jako nejčastější členění toto:

- vyšší věk, rané stáří: 60 – 74 let
- stařecký věk, senium, vlastní stáří: 75 – 89 let
- dlouhověkost: od 90 let dále³³

Jak říká autorka, „*tato terminologická hra má ovšem věcné opodstatnění. Zatímco u mladých seniorů je v popředí pozornosti problematika penzionování, možnosti dalších aktivit a seberealizace ve 'volném čase', pro staré seniory jsou aktuální častější zdravotní obtíže i nemoci, případně osamělost.*“³⁴ Dále ještě dodává: „*Právě proto, že člověk stárne postupně a přechody mezi jednotlivými obdobími jsou nezřetelné, používá se v poslední době též označení 50+, 60+, 70+ atd. Tato označení vyhovují z praktických i společenských důvodů*“³⁵. Důležitý je ještě jeden mezník, od kterého v představě mnoha lidí začíná stáří – tím je odchod do penze.³⁶

3.2 Specifika seniorského věku

Vedle specifických tělesných změn se u starých seniorů obecně mluví o zpomalování psychické činnosti, poklesu vitality. Reakční doba se prodlužuje, rozhodování trvá déle. Někdy se hůře orientují v prostředí i vlivem zhoršení smyslů. Zhoršuje se ukládání nových poznatků, stejně tak jejich vybavování. Na druhou stranu se ale vybavuje spousta starých vzpomínek, která byla v dřívějších obdobích zasunutá. Staří lidé se pomaleji učí novému, na druhou stranu se ale mohou stávat skutečnými umělci v

31 Srov. STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. s. 21.

32 Srov. PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1999. s. 12.

33 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 20.

34 Tamtéž, s. 21

35 Tamtéž.

36 Srov. KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 47.

tom, co již umí. Haškovcová k tomu uvádí, že „u seniorů stoupá schopnost rozlišovat některé tóny, barvy a detaily nejrůznějšího druhu, což otevírá možnost pro tzv. diskriminační učení. Prakticky to znamená, že člověk může dovést k virtuozi své znalosti, ovšem pouze v oboru, kterému se celý život věnoval.“³⁷ Má babička se tedy s největší pravděpodobností již nikdy nenaučí žádný nový jazyk, ale v přípravě jídel dosahuje skutečného mistrovství. Klesá tedy fluidní inteligence, ale krystalická inteligence se může i zvyšovat. V kognitivní oblasti se obecně snižuje adaptabilita a flexibilita, zvyšuje se fixace a integrace. Řeč je pomalejší, odpověď přichází po delší chvíli. Popisována je i jistá stereotypie úsudku u stárnoucích lidí, tedy tendence myslet a jednat v známých a osvědčených schématech, s čímž může souviset i chování konzervativního typu.³⁸

U osobnosti člověka se často dostávají do popředí ty rysy, které se dříve nerealizovaly, inhibovaly.³⁹ Jung vidí tento obrat ve svůj opak paralelně i v tělesných změnách u starého člověka, když prohlašuje, že s přibývajícím věkem získávají muži některé ženské rysy a ženy naopak zase mužské.⁴⁰ Haškovcová zase uvádí: „Říká se, že stáří karikuje povahu. Typické vlastnosti jednotlivce se s věkem skutečně zvýrazňují. Kdy byl v mládí šetrný, bývá ve stáří lakomý. Kdo vyhledával slovní šarvátky a cítil se v nich jako ryba ve vodě, dospívá v seniorském věku do podoby nesnášlivého a vztahovačného kverulanta.“⁴¹ Neplatí to ale za každou cenu – osobně jsem se například v domově pro seniory setkal se ženou, která se proměnila z nepříjemné a skoro až agresivní osoby v milou a jemnou paní.

S klesající soběstačností může stoupat i závislost, která může kolidovat s přáním nebýt druhému na obtíž a nebo důrazu na absolutní soběstačnost. Přijmout pomoc může být pro seniora ponižující. Stejně tak mohou mít senioři pocit, že jejich situaci chápou pouze vrstevníci, proto i vyhledávají jejich přítomnost. Snadnější je i vzájemné sdělování obtíží. Senioři se mohou potýkat i se smutkem, často v souvislosti s bilancováním svého

37 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 148.

38 Srov. STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. s. 31.

39 Srov. ŠVANCARA, J. *Psychologie stárnutí a stáří*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 57.

40 Srov. JUNG, C. G. *Výbor z díla IX. Člověk a kultura*. Brno: Emitos, 2012. s. 94.

41 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 240.

života. Mohou se více odvracet od aktuálních problémů světa a introvertizovat se. Na druhou stranu se může objevit zvýšený zájem o aktuální společenské dění a světové otázky. Pokud je introverzí myšlen obrat od materiálních hodnot k více niterným, pak mohou obě tendence jít ruku v ruce. Někteří senioři se mohou naopak zatvrdit, prožívat strach o své zabezpečení, ale také strach z okolí, které považují za ohrožující. A vedle toho se lze také ve stáří otevřít druhým a „*dát průchod kultivovanému altruismu.*“⁴² Venglářová uvádí jako další možné změny ve stáří například i větší nedůvěřivost, sníženou sebedůvěru, sugestibilitu či zhoršení úsudku.⁴³ To však nemusí být nutností.

U seniorů často dochází k oploštění emotivity. Někdy je sníženo i sociální citění. To se může vysvětlovat tím, že senior mnohé prožil a jen tak jej něco nerozhází. A paralelně s tím mívají senioři často na krajíčků pláč, bývají lítostiví a reagují i na malý podnět velkým emočním výbuchem. Především u nemocných osob se pak může objevovat plačtivost, lítostivost, paličatost i vzdorovitost.⁴⁴

Stáří má ale i svá pozitiva, mezi něž patří trpělivost, rozvaha, životní nadhled, větší stálost v názorech a vztazích a odpovědnější přístup ke svěřeným úkolům.⁴⁵ Hrozenská s Dvořáčkovou zmiňují také celistvost a integritu jako téma, které se dostává na první místo tehdy, když už člověk splnil svoje hlavní, generativní poslání. Celistvost podle nich vystihují tyto hlavní body: pravdivost k sobě samému, smíření se vším minulým, domov, životní filosofie a moudrost.⁴⁶

3.3 Strategie v přístupu ke stáří

Někteří autoři uvádějí pět základních přístupů, které může zastávat starý člověk. V každém z nich se se stářím vyrovnává po svém. Přestože byl výzkum na toto téma prováděn již v šedesátých letech, považuji výsledky za velmi inspirující i dodnes – ze své

42 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 153.

43 Srov. VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada, 2007. s. 12.

44 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 154

45 Srov. Tamtéž.

46 Srov. HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. s. 38 – 39.

zkušenosti se seniory musím potvrdit, že takové, byť zjednodušující dělení seniorů má svou hodnotu. Považuji za prospěšné je vzhledem k tématu práce stručně zmínit:

1. Konstruktivní strategie: Takový senior se vyrovnává s omezením, je aktivní ve vyhledávání vztahů, má přiměřené cíle a plány, je otevřený, pružný, tolerantní vůči druhým, optimistický, má smysl pro humor.

2. Strategie závislosti: Senior je pasivní, nerozhodný, spoléhá na pomoc od druhých, není samostatný, je snadněji ovlivnitelný.

3. Strategie obranná: Starý člověk odmítá přijmout realitu stáří, je přehnaně aktivní a zastává názor, že s ničím nepotřebuje pomoci. Trvá na kontrole nad svým okolím, mnohdy jde do konfliktů. Takoví lidé údajně byli kdysi velmi úspěšní a o to těžší pro ně bylo přijmout odchod do důchodu a příchod stáří s jeho omezeními.

4. Strategie hostility: V takovém případě se u seniora projevuje až agrese, zlost vůči okolí. Takový člověk má potřebu si stěžovat a záměrně vyhledává konflikty, obviňuje a hledá viníky v okolí. Dá se uvažovat, že takový člověk si nepřipouští, že jeho hněv je vlastně odročený smutek nad vlastním údělem.

5. Strategie sebenávisti: Takový člověk se nemá v lásce, s pohrdáním a kritikou se staví ke svému životu, často mluví o smrti jako vysvobození, připadá si osamělý a okolím nepochopen. Je bez cíle, bez perspektivy, bez energie.⁴⁷

3.4 Mýty o stáří

Je vhodné alespoň krátce nastínit obecné mýty a předsudky o stáří. Ty mají v této práci úlohu jakýchsi majáků označující skalnatou pevninu, které je vhodné se při práci na teoretické i výzkumné části vyhnout. Obecně známý termín ageismus zde stačí jen připomenout coby „*proces stereotypizování a diskriminace jednotlivců či skupiny lidí na základě jejich věku.*“⁴⁸

Komárek k dnešnímu negativnímu postoji ke starým lidem obecně píše: „*V žádné historické době nečinili starci na procenta tak vysoký podíl populace a zároveň v žádné*

47 Srov. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I., *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. s. 331 – 33.

48 NELSON, T. D. (Ed.). *Ageism: Stereotyping and Prejudice against Older Persons*. Cambridge: MIT Press, 2002. s. 5.

nebyli tak málo ve vážnosti a tak silně vnímáni jako společenský balast.“⁴⁹

Jedním z obecných předsudků⁵⁰ je tzv. *mýtus falešných představ*, tedy předpoklad že celková spokojenost seniorů je přímo odvislá od míry materiálního zabezpečení. *Mýtus zjednodušené demografie* zase v kontextu seniorské populace odkazuje na mylnou představu, že s příchodem stáří, konkrétně s odchodem do důchodu, člověk přestává žít smysluplný život a čelí pouze závěrečnému úpadku.

Jak již bylo řečeno dříve, skrze *mýtus homogenity* se opomíjejí radikální interindividuální rozdíly a nabývá se dojmu, že stáří je jen jedno a pro všechny stejné.

Mýtus neužitečného času vychází z předpokladu, že s odchodem z produktivní sféry starý člověk nemůže smysluplně trávit svůj čas, a podobně s *mýtem ignorance* zastáváme hledisko, že seniory vůbec není třeba brát v potaz, a to nikoli jen jako partnery, ale ani jako případné soky či konkurenty.

Mýtus automatismu a schematismu uvažuje o starém člověku, „*jakoby už nemyslel, jakoby už nic nevěděl, jakoby mu z letitých profesních i životních zkušeností zbylo jen nepotřebné schéma automatických funkcí.*“⁵¹

Dál se lze setkat s *představou asexuálního stáří* nebo tzv. *mýtem o lékařství*, kdy si druzí představují, že všechny problémy seniora jsou v posledku řešitelné medicínskou cestou, konkrétně že s navráceným zdravím se spraví i všechny ostatní problémy.

V neposlední řadě je také třeba zmínit *mýtus o arterioskleróze*, neboli *mýtus o panu Alzheimerovi*, kdy sklerózu chápeme jako charakteristický projev stáří, někdy až ekvivalent. Jiným možným mýtem je *mýtus chudoby seniorů*, tedy představa, že být seniorem se automaticky pojí s tím být chudý.

Jeden z klasických mýtů se týká přímo i představy o obyvatelích domova pro seniory. Pokud je starý člověk umístěn do jakékoliv instituce, pro mnohé to automaticky znamená, že neschopný provozovat všední činnosti, a tudíž je závislý na péči druhé osoby.⁵²

49 KOMÁREK, S. *Tělo, duše a jejich spasení, aneb kapitoly o moci, nemoci a psychosomatice*. Praha: Academia, 2015. s. 138.

50 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 42 – 47.

51 Tamtéž, s. 43.

52 Srov. Tamtéž, s. 43 – 47.

3.5 K domovům seniorů

Práce uvádí téma samoty a blízkosti do souvislosti se seniory, kteří užívají pobytové služby domova pro seniory. Domovy pro seniory patří v současné době k nejznámějším institucionálním formám péče o staré lidi. Poskytují „*pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby*“⁵³, a v zákoně o sociálních službách jsou uvedeny tyto základní činnosti: poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy, pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí⁵⁴ Vyhláška č. 505/2006 ve znění pozdějších předpisů, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, uvádí v § 15 odst. 1, písm. a) až h), že výše uvedené základní činnosti se zajišťují v rozsahu těchto úkonů: ubytování, úklid, praní a drobné opravy ložního a osobního prádla a ošacení, žehlení, zajištění celodenní stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, minimálně v rozsahu tří hlavních jídel, pomoc při oblékání a svlékání včetně speciálních pomůcek, pomoc při přesunu na lůžko nebo vozík, pomoc při vstávání z lůžka, uléhání, změna poloh, pomoc při podávání jídla a pití, pomoc při prostorové orientaci, samostatném pohybu ve vnitřním i vnějším prostoru, pomoc při úkonech osobní hygieny, pomoc při základní péči o vlasy a nehty, pomoc při použití WC, podpora a pomoc při využívání běžně dostupných služeb a informačních zdrojů, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob, volnočasové a zájmové aktivity, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s přirozeným sociálním prostředím, nácvik a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností, pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů.

53 ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1. 7. 2009.

54 Srov. ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1. 7. 2009.

Provoz zajišťují zaměstnanci domovů pro seniory: ředitel, vrchní sestra, zdravotní sestry, sociální pracovníci, pracovníci sociálních služeb, administrativní pracovníci, kuchaři, údržbáři. Lékař bývá většinou pouze externistou. Domov pro seniory nabízí často i další služby jako kadeřníka, pedikéra, rehabilitaci, atd. Často je možné zde navštěvovat bohoslužby. Obyvatelé domova pro seniory mohou po upozornění zaměstnanců běžně opouštět areál. Stejně tak je možné se v domově pro seniory ubytovat spolu se svým životním partnerem na dvoulůžkovém pokoji. V dnešní době se údajně většina seniorů dostala do domova pro seniory nedobrovolně nebo na základě racionální úvahy vzešlé ze stejně nedobrovolných okolností (například zvážení zdravotního stavu).⁵⁵ Odchodem do této instituce se podstupuje riziko ztráty intimity - v domově může chybět opravdovost lidských vztahů. Senior opustil domov, sousedy, přirozené vazby na lidi a místa. To vše představuje potenciální zátěž. Za nejnáročnější období považuje Haškovcová prvních 5-6 týdnů, popřípadě až šest 6 měsíců.⁵⁶ Toto období vyžaduje od personálu obzvláštní citlivost vůči novému klientovi. Pevná pravidla domova například někdy způsobí, že i ti autonomnější klienti musí být pasivními příjemci služeb, které by jinak ještě mohli vykonávat sami. Například v otázce praní, vaření nebo úklidu nemá senior příliš na výběr. I záliby se někdy musí přizpůsobit aktuálním podmínkám a možnostem zařízení.

Pasivněji ladění lidé mohou upadat do apatie a deprese. Někteří senioři si celkově na toto nové prostředí zvykají jen velice těžko a musí bojovat s pocity samoty, strachu, připadají si odložené a zbyteční. „*Vědomí toho, že domov pro seniory je jejich domovem posledním, jim připomíná blízkost smrti a její neodvratnost.*“⁵⁷

Pobyt v domově pro seniory může být na jedné straně chápán jako specifická sociální izolace, například pro imobilního klienta, který je uzavřen v jedné z jeho částí a ztrácí kontakt s okolním světem. Na straně druhé bývá senior někdy přesycen kontakty s mnoha dosud cizími lidmi. Pokud má klient málo kontaktů, může se přehnaně upínat na někoho z personálu a v tomto vztahu hledat náhradní citové uspokojení. Mnozí z nich se snaží dělat něco užitečného a pomáhat ostatním.⁵⁸

55 Srov. PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1999. str. 102.

56 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 194.

57 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 419-420.

58 Srov. Tamtéž, s. 419.

3.5.1 Domov pro seniory Chodov

V mé práci hraje ústřední roli konkrétní zařízení, Domov pro seniory Chodov, které sídlí v městské části Prahy 11 a je tvořeno jednotlivými propojenými budovami. Celý komplex je bezbariérový. Budovy tvoří dohromady jakési vnitřní prostranství se zelení, květinami a možnostmi posedět na lavičkách. Nejnovější postranní budova je pak dostupná přes další zahradu. Celková kapacita Domova je 260 míst, jedná se o 100 jednolůžkových, 53 dvoulůžkových a 18 třílůžkových pokojů. Na každém patře se nachází kuchyňka, malá jídelna a společenská místnost. V domově se odehrávají klasické aktivity jako je kondiční cvičení, tréninky paměti, keramická a šperkařská dílna, pěvecký sbor čin taneční soubor, sportovní akce, výlety. Dále je k dispozici místní knihovna, kaple, hlavní velká společenská místnost, je zde nabídka bylinné a květinové terapie, reminiscenční terapie, hřiště na petanque, kavárna s dětským koutkem. V domově má ordinaci praktický lékař, dostupná je fyzioterapie, kadeřník, pedikúra, kosmetika a cukrárna. Do budoucna je v plánu zaměřit se také na paliativní péči. Podstatnou složkou je také aktivita dobrovolníků. Pokojíky jsou malé, vybavené polohovacím lůžkem s lůžkovinami, pojízdným nočním stolkem, jídelním stolem s židlí nebo křeslem, skříní a signalizačním zařízením. Každý pokoj má vlastní záchod a umyvadlo, také balkon. Koupelny s vanou a sprchou jsou společné jednotlivým oddělením. Všechny pokoje mají svůj balkon.⁵⁹

Služby jsou určeny seniorům nad 65 let, ve výjimečných případech i osobám mladším. Přestože instituce se profiluje jako domov běžného typu, kde služby nejsou poskytovány např. osobám, které trpí Alzheimerovou chorobou, závažnými psychiatrickými chorobami, nebo jejichž zdravotní stav vyžaduje poskytování péče ve zdravotnickém zařízení, ve skutečnosti bývá dle mé zkušenosti toto pravidlo často překračováno a na jednotlivých odděleních se takové osoby nacházejí.

Ze své zkušenosti v zařízení mohu říci, že velmi silné stránky Domova pro seniory Chodov spočívají v množství konaných aktivit a opravdu široké nabídce nejrůznějších činností, kulturních programů a služeb. O něco slabší se pak může jevit přímá práce s klienty na oddělení, protože stavy jak pracovníků v sociálních službách, tak zdravotních

⁵⁹ Srov. DOMOV PRO SENIORY CHODOV. Informace o domově. www.seniordomov.cz [online]. <<http://www.seniordomov.cz/o-nas/informace-o-domove>>.

sester, jsou poddimenzované. Alespoň za dobu mého působení v zařízení tomu tak bylo. Pracovníci pak byli velmi vytížení a to mnohdy zabraňovalo poskytování optimální péče, na což doplácí především ti z klientů, kteří trpí závažnými zdravotními problémy a vyžadují intenzivnější péči, nejvíce pak ti ležící na lůžku. Stejně tak prostoru pro komunikaci nebylo tolik, paradoxně se ale pracovník více stýkal právě s těmi, kteří na tom byli po zdravotní stránce hůře, neboť s nimi byl kvůli zvýšené potřebě péče více v kontaktu.

4 Samota a blízkost u seniorů v souvislostech

V následující části blíže představím některé tematické oblasti, ve kterých se téma samoty a blízkosti může u seniorů objevovat. Nemá se jednat o zcela vyčerpávající popis jevu - témata jsou volena s ohledem na výzkumnou část tak, aby spolu obě části do větší míry souvisely.

4.1 Samota a tělesné zdraví

Osamělost je obecně chápána jako rizikový faktor podílející se na vzniku deprese. Dále je z medicínského hlediska spojována s kardiovaskulárními onemocněními, mozkovou mrtvicí, zvýšenou hladinou stresu, zhoršením paměti, učení a schopnosti rozhodování a zhoršením Alzheimerovy nemoci.⁶⁰ Konkrétně u seniorů, u nichž je riziko vzniku nebo progresu některého ze zmíněných onemocnění obecně vyšší, hraje tedy osamělost v tomto kontextu významnou roli.

Podobného názoru jsou i další autoři. Osamělost je podle nich spojena s nedostatečnou kvalitou spánku, úzkostí, poruchami paměti, depresí a narušuje kognitivní funkce. Kromě toho, že osamělí lidé mají více zdravotních komplikací a musí proto častěji navštěvovat lékaře, žádají také častěji i o umístění do pečovatelské instituce. Také v případě, že zdravotní komplikace nemají, navštěvují ordinace lékařů častěji. Svou osamělost pak může starý člověk na jedné straně léčit alkoholem, na druhé nadměrným užíváním zklidňujících léků atd.⁶¹

Nemoc, tělesné omezení je pro seniora také něčím, co jej vzdaluje od okolí: „*Již nemoc často vyřadí stárnoucího člověka ze společnosti živých. Jeho tělesný úpadek jej izoluje. Schopnost kontaktu a citové valence slábnou, ale potřeba společenství s ostatními lidmi nevyhasíná.*“⁶² S ubývajícím možností těla, možností být svým tělem otevřený pro svět, se poji i vyhasínající možnosti být s druhými. Rodina a nejbližší zde zůstávají jako ti poslední. K tomu lze dodat: „*Pocit prázdnoty a izolace je jednou z častých zátěží stáří: Postupně stále větší koncentraci na rodinu a známé posiluje úbytek různých*

60 Srov. TYLOVÁ, V., KUŽELOVÁ, H., PTÁČEK, R. Emoční a sociální osamělost v etiologii a léčbě duševních poruch. In: *Česká a slovenská psychiatrie*, 2014;110(3): 151 -157.

61 Srov. Tamtéž.

62 ELIAS, N. *O osamělosti umírajících v našich dnech*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998. s. 7.

kompetenci: starší lidé hůře slyší a vidí, jsou pomalejší a hůře přizpůsobiví. Na kumulaci komunikačních problémů často reagují uzavíráním do svého soukromí a redukcí sociálních kontaktů.⁶³ Tělesné omezení může člověka například odkázat jen na prostor vlastního bytu a tím eventuelně přispět k pocitu osamělosti. Ze svých tělesných potíží může starý člověk také učinit nástroj komunikace s okolním světem a skrze ně se snažit upoutat pozornost. V opačném případě se může od svých tělesných problémů odpoutat a zaujímat strategii „nestěžování si.“ Téma těla a zdraví může být také jedním z hlavních téma hovorů mezi seniory.⁶⁴

4.2 Blízké vztahy – rodina a přátelé

Pro život seniora mívá vztah k rodině mimořádný význam, možnost být s rodinou je ve stáří mnohdy nenahraditelná. Pro některé jsou rodinné vztahy důkazem žádanosti jejich existence, zároveň senioři žijící v rodinném prostředí bývají šťastnější a déle samostatnější. Na druhou stranu se ale také mohou vnímat jako přítěž, překážka bránící normálnímu a lepšímu životu v rodině. Můžou u nich vznikat pocity méněcennosti, nejistoty a viny.⁶⁵

Rodina je dále zmiňována coby nejdůležitější faktor vyrovnávání se se změnami. S postupně narůstajícími problémy stáří pak rodina může nést význam záruky pomoci psychické, fyzické i hmotné. Rodina rozvíjí aktivity ve stáří a je významným referenčním rámcem života starších lidí. Dobře fungující vztahy v rodině jsou něčím, co sami senioři oceňují. V otázce pomoci od rodinných příslušníků může u seniora panovat jistá ambivalence: pomoc od rodiny oceňují, ale na druhou stranu se ji zdráhají přijímat a usilují o nezávislost na svých potomcích.⁶⁶ Podporu v jisté fázi stárnutí poskytuje spíše rodič potomkovi než opačně, „ale když se u rodičů objeví krizová situace nebo přetrvávající zdravotní problémy, generační tok podpor se mění.“⁶⁷ Důležitý je i termín *intimita na dálku*, kdy vztahy mezi generacemi nenarušuje ani vzdálenost bydlišť. Senioři také preferují oddělené bydlení až do chvíle, kdy potřebují intenzivnější pomoc druhé

63 PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. str. 80.

64 Srov. Tamtéž.

65 Srov. HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. s. 46.

66 Srov. DVOŘÁČKOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. s. 54.

67 HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. s. 49.

osoby.⁶⁸ V otázce rozdílného postoje podle pohlaví pak lze obecně říci, že jsou to spíše ženy, které „více investují do svých vztahů a zajišťují soudržnost mez generacemi plánováním událostí, nabízením pomoci a udržováním spojení.“⁶⁹

První zkušeností osamělosti v souvislosti s vlastními potomky může být odchod dětí z domova, tzv. syndrom prázdného hnízda.⁷⁰ Ve stáří pak může dál existovat jistá asymetrie ve vztahu seniora a dospělého potomka – senior vidí a žádá od vztahu více než jeho syn i dcera, což Vágnerová vysvětluje tím, že život lidí ve středním věku je co do svých možností bohatší než život seniora. Ze strachu z opuštěnosti a samoty se pak mohou starší lidé snažit své potomky k sobě více připoutat.⁷¹ Na druhou stranu Pacovský razí termín *intimita s odstupem* k vyjádření potřeby starých lidí žít v blízkosti svých dětí, ale přitom si zachovat soukromí a nezávislost. Z opačného úhlu pohledu je ale důležité, aby senioři nebydleli příliš daleko od svých dětí a pravidelně byli navzájem v kontaktu.⁷² Jinou povahu může mít vztah k vnoučatům, kde prarodiče mimo jiné plní funkci předávání rodinných tradic a příběhů. U prarodičů se může objevovat větší tendence k pečovatelskému a ochrannému, pocit zodpovědnosti za výchovu je však slabší a prarodiče tak mohou být vůči vnoučatům tolerantnější a méně kritičtější a nemusí docházet k tolika střetům z obou stran. Ani vnoučata nemají tak častou potřebu vymezovat se vůči svým prarodičům. Relevantní je v tomto ohledu tzv. období nové symetrie, tedy onen zlomový moment a chvíle následující poté, co se mísky vah převáží a senioři se stávají závislejšími na pomoci mladších – vnoučata pak získávají novou dominantní roli a zároveň určitou zodpovědnost za staršího člena rodiny. Podle Vágnerové mohou být k seniorovi tolerantnější než jejich rodiče. Snadněji přijímají jejich osobnostní proměnu, nevadí jim jejich případné zapomínání a různá podivínství, nenutí k dodržování striktního pořádku a životosprávy, dopřejí seniorům často i to, co racionálně není vhodné, avšak přináší to seniorům radost. Sami jejich rodiče se totiž mohou hůře vyrovnávat s možnými involučními změnami u svých rodičů.⁷³

68 Tamtéž.

69 DVOŘÁKČOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. s. 49.

70 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 153.

71 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 384.

72 Srov. PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1999. s.88.

73 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 395.

Vztah k dětem a vnukům může mít až charakter identifikace: „*lidé tohoto věku si své sebepojetí dost často vylepšují pozitivními vlastnostmi a úspěchy svých potomků, jejichž vznik považují, přinejmenším do určité míry, za svou zásluhu, protože děti jsou součástí jejich života, a oni je zplodili a vychovali.*“⁷⁴ Lze uvažovat o tom, že případnou idealizaci potomstva může zase posilovat i pobyt v domově seniorů – zde totiž může chybět intenzivnější společná zkušenost, sdílení každodenních událostí a prožitků s potomky, a čím víc jsou tak rodinní příslušníci vzdálení, tím více do nich mohou být projikovány vlastní představy o tom, jací jsou.

Mezi sourozenci v seniorském věku nebývá nutnost vzájemné pomoci tak silně zakotvená jako třeba povinnost vůči dětem nebo rodičům. Sourozenské vztahy mohou být často také velmi výběrové a pouhý fakt sourozenectví nemusí nutně znamenat, že se během života vyvinulo a udrželo silné citové pouto. Četnost a charakter vzájemných vztahu jsou více závislé na vlastním rozhodnutí a méně podmíněné společenskými normami a očekáváními než třeba vztah rodič-potomek. Rozhodující úlohu také hraje teritoriální blízkost. Někdy se může kontakt obnovit právě až v pokročilém věku. Obecně hodnota sourozenských vztahů s věkem narůstá. V každém případě se u člověka často jedná o nejdéle trávající vztah. Kontakt mezi sourozenci může nahrazovat další jiné mizející sociální vazby. Sourozenec vystupuje také jako stvrzení kontinuity vlastního života právě tím, že s ním senior sdílí podstatnou část své minulosti.⁷⁵

Přátelé v tomto ohledu nesou podobný význam jako sourozenci, protože se většinou (za předpokladu, že přítel patří do stejné věkové skupiny jako senior) nejedná o transgenerační vztah. Tak je přátelství často svébytným a nenahraditelným vztahem – spousta témat a problémů je zde pro obě strany společná a jeden do druhého se mohou lépe vcítit a lépe rozumět svým potřebám. Úlohu zde hraje i dlouho sdílený společný život. Podle Vágnerové senioři „*preferují kontakty mezi lidmi, kteří posilují jejich pocit jistoty a zároveň je příliš nezatěžují, protože vědí, co od nich mohou očekávat. Tuto potřebu uspokojuje vlastní rodina, přátelé a okruh známých. S pokračujícím stářím se počet takových lidí zmenšuje a člověk se může cítit osamělý.*“⁷⁶ Obecně pak může být pro seniora značně obtížné navazovat nějaké nové podobně blízké vztahy jako poskytuje jeho rodina a dlouhodobí přátelé. Kalvach k tomu říká: „*Zatímco mladý člověk obvykle*

74 Tamtéž, s. 307.

75 Srov. Tamtéž, s. 394 – 397.

76 Tamtéž, s. 344.

*navazuje osobní vztahy bezprostředně, někdy i povrchně, dosti důvěřivě, a snadno své vztahy mění, ve stáří se již nenavazují kontakty tak lehce. Nové citové vztahy musí obvykle déle zrát, vztah k neznámým osobám může být ze strany starého člověka zpočátku velmi rezervovaný.*⁷⁷

Pro srovnání lze ještě uvést, jak rozdílné může mít senior vztahy v domově pro seniory ve srovnání se svými původními blízkými: *„Tato vazba nemusí být nijak hluboká. Je mnohem povrchnější než vztah k příbuzným a přátelům, ale je součástí každodenního života, jež může zpříjemňovat a obohacovat. (...) někdy může zvláštnost spoluobyvatel být zdrojem stresu, pro jejich různorodé povahy a nejrůznější problémy.*⁷⁸

4.3 Smrt

Jak už bylo výše zmíněno⁷⁹, smrt je bytostně spjata se samotou, osamělostí. Smrt je intimní a osobní, protože i když je na jednu stranu společným jmenovatelem všech lidských osudů, každý má zároveň svou vlastní smrt, před kterou stojí a se kterou je v rozhovoru. Stejně tak smrt druhých se samoty týká, byť zase jinak. Vždyť co jiného nám s takovou naléhavostí a definitivností ukazuje, že nás cosi nevratně opustilo a nechalo v životě samotné?

Dvořáčková tvrdí, že před smrtí může starý člověk často utíkat a pokoušet se jí zakrýt. Když už se jí nelze vyhnout, má přijít co nejrychleji a najednou.⁸⁰ Největší strach bývá skutečně z utrpení a bolesti, přičemž ženy se obecně bojí smrti méně než muži. Staří lidé se tedy tématu smrti mohou vyhýbat, ale zároveň se jí také mohou zabývat více než dříve. Někdy se téma vlastní smrti nepřímou projevuje i v tom, že často mluví o smrti druhých osob.⁸¹ Přes možný negativní postoj k smrti je potom jedním z ústředních témat života ve stáří smíření⁸² - i tak je možné se vůči smrti postavit. Nelze ale vzít za vlastní představu, že život seniora se dá popsat buďto jako ustavičné zabývání se nebo naopak vyhýbání smrti. I starý člověk se stejně jako mladší převážně orientuje na život.

77 KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 113.

78 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 425.

79 Srov. YALOM, Ir., D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. s. 361.

80 Srov. DVOŘÁKČOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. s. 33.

81 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 299.

82 Srov. Tamtéž, s. 300.

Haškovcová je toho názoru, že „*téma smrti se v myšlenkách starých lidí, pokud víme od těch sdílnějších, vyskytuje poměrně zřídka a zpravidla v návaznosti na úmrtí partnera, přítele, nebo dávného spolužáka. Biofilní orientace starých lidí přetrvává i ve vysokém věku a nic na tom nemění ani aktuální obtíže, nemoci a blížící se smrt.*“⁸³

Staří lid se obecně musí vyrovnávat s různými ztrátami ať už jde o jejich kompetence nebo smrt blízkých lidí. Tyto ztráty přitom již nejsou kompenzovány získáním čehokoli pozitivního. Opakovaný kontakt se smrtí pak připomíná blízkost vlastního konce. Celé toto vědomí s zakoušením konečnosti všeho může vést až k tzv. gerontotranscendenci.⁸⁴ Tento pojem se objevuje v díle psychologa Eriksona, respektive u jeho ženy, která jeho vývojová stadia člověka doplnila o poslední deváté stadium. Termín zde zmiňuji, protože popisuje možnou limitní zkušenost starého člověka a dobře podle mého názoru rámuje téma samoty a blízkosti. Pojem je popisován až skoro náboženskými či mystickými termíny. Přesto si myslím, že nesouvisí nutně bezprostředně s vírou, ale jde o obecný životní postoj překročení „za něco“, co doposud tvořilo známé a uznávané ohnisko vlastního života. Pouze je to pohled, který je z perspektivy pouhého života, který ještě není tolik blízek smrti, málo srozumitelný. Konkrétně jde o jakýsi aktivní odstup ze světa, pozitivní distanci, akt pokory, tedy nikoli únik, ale „*hluboce zaujaté nezaujetí*“. Netýká se jen tématu smrti, ale celého postoje k životu s veškerým jeho obsahem. Joan Erikson zjednodušeně (a pro mé účely dostatečně) shrnuje v následujících bodech:

1. Jedná se o "*nový pocit kosmického spojení s duchem světa*"
2. Čas je „*omezený na teď, nebo možná na příští týden. Za tím je pohled zamřzený.*“
3. „*Rozměry prostoru se pomalu zmenšují v rámci okruhu našich fyzických schopností.*“
4. „*Smrt se stává syntonní, stává se cestou všech žijících věcí.*“
5. „*Vědomí sebe člověka se rozšiřuje a zahrnuje širší okruh druhých ve vzájemném vztahu.*“⁸⁵

Ve vztahu k ostatním se senior mimo jiné může aktuálně potýkat se smrtí svých vrstevníků: „*Kromě partnera mizí postupně také stejně staří přátelé. Někdy během*

83 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 315.

84 Srov. ERIKSON, E.H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. s. 117 – 122.

85 Tamtéž, s. 118 – 119.

jednoho nebo dvou let odejdou dva i tři. Starší lidé mají tendenci udržovat čím dál méně styků. Jeden velmi starý muž s humorem poznamenal: 'Je to legrační! Chodím po ulicích, je tam hodně lidí, ale téměř nikoho neznám. Naproti tomu když zajdu na hřbitov a podívám se napravo i nalevo, znám je všechny!' “⁸⁶

Nejvíce ale zvyšuje pocit ohrožení, prázdnoty a osamělosti především smrt partnera. Vztahy s dětmi nebo příbuznými bývají totiž menší oporou proti osamělosti, než jakou byl vztah se zesnulým druhem. V důsledku smrti partnera se seniorovi může zhroutit jeho navyklý režim a mnoho společných rituálů. Činnosti bez druhého najednou ztrácejí smysl. Zpochybňuje se dosavadní společná životní perspektiva a vyvstává otázka, které z plánů dál realizovat a které opustit nebo změnit. Ztráta partnera se mimo jiné může dotknout i ekonomické stránky – právě ženy, které mají obecně nižší důchody, toto mohou více pocítit. Jednou z možných reakcí na ovdovění může být hledání jiného sociálního kontaktu, který by osamělost mohl vyvážit. Někdy se senior více připoutá k členům rodiny nebo přátelům, snaží se některý ze vztahů oživit. Často vyhledávají právě vztah s lidmi, kteří mají za sebou podobnou zkušenost ztráty.⁸⁷ Za zmínku stojí tzv. fenomén izosexuálních společenství, která vznikají především v ženském kolektivu a do jisté míry až suplují manželský vztah. Ovdovělí muži také údajně více profitují ze sítě přátel své zesnulé ženy, protože jsou té obvykle ony, kdo vytvářejí společné sociální síť.⁸⁸ Haškovcová k tomu dodává: „*Ovdovělé ženy zpravidla lépe nacházejí náplň svých osamělých dnů a také lehce obnovují nebo navazují přátelské kontakty. Vdovci to mají svým způsobem těžší, protože se většinou neumějí postarat o sebe ani o svou domácnost.*“⁸⁹ Muži se pak se smrtí partnera vyrovnávají lépe než ženy, přičemž s rostoucím věkem bývají lidé na smrt partnera obecně lépe připraveni.⁹⁰ Ovdovělost je pak ale především tématem vdov, protože ženy své muže častěji přežívají. Při zakoušení absence životního partnera také může hrát roli idealizace věcí minulých: „*Vdovy si obvykle uvědomují, že šance na získání dalšího partnera jsou malé, a tak pochopitelně vzpomínají na 'toho svého' a idealizují si je.*“⁹¹

86 PICHARD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 31.

87 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 380 - 381.

88 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 377 – 384.

89 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 130 -

90 Srov. STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. s. 63.

4.4 Autonomie a závislost

Autonomie se samotou a blízkostí dle mého názoru souvisí, a to mnohdy v pozitivním slova smyslu, protože ve snaze o autonomii, soběstačnost, může být mimo jiné i přítomno pozitivní přání „moci být ještě na něco sám, nemuset proti své vůli trpět blízkost druhého ve formě pomoci.“ Pro seniory znamená autonomie především fyzickou soběstačnost, pak také být svobodný s finančními prostředky, samostatnost v názorech a rozhodování. Někdy se také pojí s ohledem na druhé ve smyslu „nikoho neobtěžovat“ a celkově s tématem závislosti na ostatních.⁹² K tomu lze dodat, že autonomie se závislostí se navzájem nutně nevylučují: lze být závislý, odkázán na druhé a s touto svou závislostí se autonomně vyrovnávat. V krajní podobě, když už autonomie spočívá jen v zaujetí postoje vůči své závislosti, se toto dobře ukazuje skrze Franklovo uskutečňování postojových hodnot ve chvíli, kdy člověk už nemůže uskutečňovat žádné jiné.⁹³

Nárůst závislosti je sice mnohdy nezbytný, avšak může snižovat sebeúctu. Postupné ubývání soběstačností může být prožíváno jako frustrující a stresující. Starší lidé se někdy velice těžce vyrovnávají se zhoršováním vlastních kompetencí, zejména pokud byl tento proces rychlý a zasahoval podstatné funkce. I když může závislost na cizí pomoci být pro starého člověka potupná, zároveň jej může také přivést k partnerství, interakci, prohloubení důvěry a zvýšení spolupráce mezi generacemi. Vágnerová udává, že „*dochází k smířenosti s určitou mírou závislosti, která může být nepříjemná, ale vazba na blízké lidi ochotné poskytnout pomoc a oporu zároveň posiluje pocit jistoty.*“⁹⁴ S pokročilejším stářím se podle Vágnerové autonomie udržuje mnohdy jen obtížně a její uchování tak zůstává více na symbolické či formální rovině. Pokud se u starých lidí pak projeví negativismus, může být reakcí na fakt, že o svém životě nemohou rozhodovat jako dřív.⁹⁵

Lidé (nejen) v domovech pro seniory, kteří trpí samotou, se mohou někdy záměrně dostávat do stavu větší závislosti na pomoci ostatních. Takový starý člověk je

91 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 159.

92 Srov. SÝKOROVÁ, D., *Autonomie ve stáří*, Praha: SLON, 2007. s. 85 – 86.

93 Srov. FRANKL, V. *Lékařská péče o duši*, Brno: Cesta, 2006. s. 62.

94 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 345.

95 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 345.

pak šťastný, když ostatní dělají věci místo něj, a dokonce pak této pomoci zneužívá. A jestliže má velmi málo sociálních kontaktů s jinými lidmi a chodí za ním málo návštěv, může se pak přehnaně upnout na ošetřující personál a chtít je jen pro sebe.⁹⁶ Samotný odchod do domova seniorů v každém případě nese nutnost částečného přijetí pasivní role a ztráty autonomie. S autonomií pak částečně souvisí i téma soukromí a právě možnost jeho ztráty se s odchodem do domova seniorů a podobných zařízení pojí.⁹⁷

4.5 Čas a volný čas

Odchod do důchodu skýtá čas k oddechu, spánku a péči o sebe sama, na druhé straně snižuje počet sociálních kontaktů člověka. Zároveň dává prostor novým aktivitám, různým zálibám a poskytuje možnost uskutečňovat rekreační činnosti. „*Období důchodového věku je jen jedním obdobím života, kdy se může volný čas trávit tak, jak si to člověk přeje.*“⁹⁸ S pokročilejším stářím a zhoršováním tělesného stavu se samozřejmě možnosti rozmanitého využívání času zužují. Jinde se v trávení času možná až poněkud generalizujícím způsobem srovnává s aktivním životem před odchodem do důchodu: „*V aktivním životě je čas řízen prací, v důchodu je to naopak, každý si musí svůj čas organizovat sám, musí si vymýšlet činnost, nějak se zaměstnat. Důchod je přechod z dobře naplněného života do života, který je třeba nově naplnit. Onen možný strach z prázdného času souvisí se samotou: Prázdnota, kterou bude třeba vyplnit, může člověka děsit. Paní X., která byla delší dobu vdova, půjde za několik měsíců do důchodu. Během dovolené strávila několik dní sama doma, nikdo jí nenavštívil, nikde nezatelefonoval. Když mi později popisovala monotónní chvíle, dodala: 'A když si představím, že tohle bude po celý důchod...!'*“⁹⁹

Téma aktivního trávení času, rozvržení dne a jeho naplnění, přímo souvisí s osamělostí, někteří autoři v tomto vidí přímo léčebný faktor.¹⁰⁰ Jako hlavní volnočasové aktivity seniorů v inspiraci Haškovcovou lze s větší mírou generalizace a rizikem vytracení se individuálních zvláštností uvést některé: hudba, tanec, sport, divadlo,

96 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 44, 78 – 79.

97 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 400.

98 HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. s. 43 – 44.

99 PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 26.

100 Srov. Tamtéž, s. 28.

turistika, studium (autorka klade důraz na celoživotní vzdělávání). V domově seniorů je pak důležitá pestrá nabídka aktivit a významný je mimo jiné i fakt, že velická část rutinních každodenních činností, které byl senior uvyklý provádět, zde přechází do rukou personálu.¹⁰¹

Čas ve stáří vlastně plyne rychle. Padesátiletí údajně prožívají čas pětkrát rychleji než desetileté dítě, osmdesátníci pak osmkrát. Představa pomalu se vlekoucího času je mýtem rodícím se z mladistvé perspektivy: „*Jenom v budoucnostních představách mladších lidí se jeví důchodcovský věk jako etapa nekonečně pomalu plynoucího času. My ale z praxe víme, že od chvíle, kdy je člověk v důchodu, nemá na nic čas. S výjimkou programově se nudících lidí nebo těch, kteří nenalezli žádný obsah pro své 'nekonečné dny'*“.¹⁰² Logiku rychlého plynutí času u seniora pochopíme také tehdy, když zvážíme, že konkrétní časové úseky člověk poměřuje z hlediska času, který má už odžitý. Není náhodou, že čekat v dětství pět minut na autobus se zdálo jako nesnesitelně dlouhá doba, zatímco nyní je to pro mě zcela přijatelný čas. Ve stáří kolem těchto pět minut proletí jako vteřina.

Minulost je podstatnou dimenzí světa seniora. Opět, když se podíváme, kolik času vlastně již v seniorově světě patří minulosti a jaký nepoměr je to vůči času budoucímu, dává to smysl. Způsob přivolávání minulého do blízkosti v přítomnosti, se nazývá vzpomínání. *"Víme, že je dost takových starých lidí, u nichž převažuje orientace na minulost, retrospektivní zaměření; projevuje se silnou vazbou na vzpomínky, které se znovu a znovu hlásí, a mohou být příjemnější než výhled do nejisté budoucnosti."*¹⁰³ Haškovcová je podobného názoru, když mluví o prostoru budoucích věcí: *„Potíž je, že se tento prostor s věkem zmenšuje. Tomu odžitému rozumíme, onen zmenšený je cizí. Možná proto slýcháme, že staří jsou lidé 'včerejšího času.'“*¹⁰⁴ Bylo by dle mého mínění ale chybou vytrhnout toto téma z kontextu a prohlásit minulost a vzpomínky za nějakou primární domovskou dimenzi, ve které starý člověk pohybuje. Je ale nejspíš pravdou, že význam tohoto prostoru s věkem stoupá. Do třetice k tomuto tématu nechávám promluvit

101 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 180 – 182.

102 Tamtéž, s. 168.

103 KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 110.

104 HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 169.

jiného autora, který jej vidí podobně, zároveň s lehkými nuancemi odlišně od předchozích: „*Starší člověk je ve větší míře zaměřen do minulosti. Jeho postoj ke světu i k sobě samému je převážně bilancující, už nemá tendenci něco měnit. Svůj život změnit nemůže a nechce, aby se měnil okolní svět. Je to jeho svět, dobře se v něm vyzná a může se cítit jeho spoluvůrcem. V mezích možnosti jej přizpůsobil svým potřebám. V tomto věku už nemá důvod se domnívat, že by změny byly k něčemu dobré. Ve stáří se musí vyrovnat se svým životem i proto, že už neleze nic zásadně změnit. A na druhé straně, to, co prožil a uskutečnil, zůstane v nějaké formě zachováno.*“¹⁰⁵

Hezký příklad významnosti minulosti a vzpomínek pro život starého člověka nalezneme u Frankla. Ten zaznamenává rozhovor s pacientkou, které na sklonku života skrze vzpomínky na všechny prožité události pomohl lépe se vyrovnat se vlastním koncem a dát celku svého života smysl.¹⁰⁶ V domovech pro seniory pak bývá uplatňován přístup nesoucí souhrnné označení *reminiscence*, v němž se čerpá z osobních vzpomínek a historie klientů.¹⁰⁷ Jak smutná je potom představa, když staří lidé v důsledku psychiatrického onemocnění přicházejí o vzpomínky.

4.6 *Místa*

V souvislosti s pobytem v domově seniorů má význam zabývat se tím, jakou úlohu vlastně pro seniory hraje místo, domov, prostor a témata s tím související. Domov, není-li pochopen konkrétně jako to a to místo, je obecně prostor blízkosti - zde je člověk ve svém, zde se dá spočinout, zde se dají zapustit kořeny a ty nacházejí živnou půdu. Hogenová říká: „*Protože je to ona, totiž blízkost, co “dělá” domov, v němž věci spolubytní v důvěrnosti, vše doma je blízké.*“¹⁰⁸

Hrozenká s Dvořáčkovou dokonce řadí téma domova mezi čtyři základní pilíře konstituující stařeckou integritu: „*Jde o domov, o místo, kam člověk patří a kam vždy patřil. Domov je to, kam se chce a může člověk vrátit. Jsou to lidé, které má nebo na které*

105 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 416.

106 Srov. FRANKL, V. *Lékařská péče o duši*, Brno: Cesta, 2006. s. 207 – 209.

107 Viz například JANEČKOVÁ, H., VACKOVÁ, M. *Reminiscence: Využití vzpomínek při práci se seniory*. Praha: Portál, 2010.

108 HOGENOVÁ, A. K fenomenologii domova a jinakosti [online]. [2015-04-11]. Dostupné na <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/hogen-00.htm>>.

vzpomíná. *K celistvosti života patří také domov v národu, solidarita s celým lidstvem. Pro člověka se stává domovem všechno, s čím se šzil: místa, která si oblíbil, verše, které tak rád poslouchal.* ¹⁰⁹

V užším významu slova je domov místem, který senior obývá, například vlastní byt. V instituci je pak podobným prostorem vlastní pokoj. Byt je naplněn osobními významy, věcmi a člověk zde zakouší autonomii, žije víceméně podle vlastních pravidel. Teritorium instituce jako je třeba právě domov seniorů má vnější pravidla, o kterých starý člověk nemůže rozhodovat a přesto je musí respektovat. ¹¹⁰ Pro seniora také může být velmi náročné přijít o původní domov a budovat v instituci nový. Kastová udává, že odchod z původního domova bývá i častou příčinou sebevražedných pokusů u seniorů. ¹¹¹ Snadněji toto snášejí lidé, kteří se rozhodovali pro odchod s předstihem a dobrovolně, přesto se musí každý rozloučit s tím, co tvořilo velikou část minulosti. ¹¹²

Seniorův prostor se obecně ke stáří jaksí zmenšuje, nakonec mu může zbývat právě pouze vlastní byt, pokoj, v krajním případě jen plocha vlastního lůžka. Ústavní pobyt pak lze chápat jako jistou formu sociální izolace, kdy *„méně pohyblivý nebo jinak limitovaný senior mnohdy zůstává uzavřen v jedné z jeho částí a ztrácí kontakt s okolním světem. Na druhé straně zde bývá starý člověk přesycen kontakty s mnoha dosud cizími lidmi, leckdy také hůře přizpůsobivými. Mohou ho zatěžovat zejména tehdy, pokud by s nimi musel sdílet i část soukromí a nemohl by ovlivnit jejich výběr.* ¹¹³ Na toto místo může nastoupit technika jako cosi, co přibližuje. Ať už se jedná o televizi, internet, rozhlas nebo telefon – vše může jaksí tlumit menšící se prostor a zajišťovat alespoň nějakou blízkost na dálku se světem ¹¹⁴

Místo tvoří také věci. Domov tvoří ty blízké věci. Podle Kalvacha hodnotí senioři věci rozdílně. Některé věci mají pro člověka ve vyšším věku vzpomínkovou hodnotu se

109 HROZENSKÁ, M., DVOŘÁČKOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. s. 38.

110 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 350.

111 Srov. KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. s. 38.

112 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 31.

113 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 419 – 420.

114 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 81 -82.

silným citovým zabarvením, takže je pro ně cena takových věcí vyšší než reálná.¹¹⁵ Může být velmi důležité mít kolem sebe to své, své věci. Přicházet o ně může být bolestivé, o to víc, čím delší dobu nám věci dělaly společníky.

4.7 Prospěšnost

Pocit nepotřebnosti přispívá k pocitu samoty snad u každé generace, u seniorské populace pak je toto téma obzvláště hodné pozornosti už proto, že senior bývá předsudečně rovnou viděn jako ten, kdo již nemůže být pro okolí přílišným přínosem.¹¹⁶ Je určitě pravda, tak jak již bylo v jiných souvislostech řečeno, že celkově upadající tělesný a někdy i psychický stav zkrátka mnoho možnosti toho, jak být pro druhé, seniorovi uzavírá. A přesto je jednou z charakteristických možností stáří právě zaměřenost na vztahy k lidem a potřeba být pro ostatní nějak prospěšný. To se projevuje jak ve vztahu k příbuzným a přátelům, tak ve vztahu k celé vlastní komunitě. Specifickým projevem generativity seniorů může být péče o nemohoucího a závislého člena rodiny, které může mít v krajním případě až charakter sebeobětování. Někteří senioři vynakládají značné úsilí, aby své možnosti využili smysluplným způsobem, který by někomu prospěl a dostalo se jim za ně žádoucího uznání.¹¹⁷ Je také devízou zralého stáří, že zájmy vlastního já mohou podstoupit stranou: „*Domýšlivý zájem o vlastní já a vlastní osud může být překonán snahou pečovat o ty, kteří po člověku zůstanou, a neustálým úsilím o zlepšování životních podmínek a spokojenosti blízkých lidí.*“¹¹⁸

Téma být prospěšný druhým se objevuje například v souvislosti s pojmem kontinuita, který Vágnerová představuje jako jedno z ústředních principů stáří: „*Dosažení integrity vede k pochopení vlastního života jako nedílné součásti generační posloupnosti. V jejím rámci je možné uvažovat o vlastním životě jako o součásti většího celku, tj. celé společnosti, ve vztahu k minulosti, přítomnosti, i budoucnosti (...)* Člověk je schopen

115 Srov. KALVACH, Z., a kol. *Geriatry a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 13.

116 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 43.

117 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 300.

118 STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. s. 156.

využít svou zkušenost ve prospěch perspektivy dalších generací, resp. celé společnosti."¹¹⁹

Prospěšnost, užitečnost, pomoc, orientace na druhé může tedy být ve stáří vypointováním našeho životního obratu, završením vztahu k sobě, druhým, světu. V Eriksonově díle se krásně píše: "*Uprostřed života, když jsme se konečně naučili stát na našich vlastních dvou nohou, se učíme, že jsme povoláni dávat druhým, abychom završili svůj život, takže když opouštíme tento svět, můžeme být tím, co jsme dali.*"¹²⁰

Pomáhání a motivace k němu mohou mít ale, tak jako v průběhu celého života, různé odstíny. Někdy je v pomoci ostatním přítomná možnost zapomenout na své vlastní trápení, jindy, pokud bychom chtěli představit ty temnější pohnutky, může starý člověk z pomáhání druhým učinit spíš nástroj ovlivňování blízkého člověka a tím si případně utvrzovat pocit moci. Pak se nadmíru vměšuje do životů druhých a má za to, že ví, co je pro ně nejlepší. Filosof Komárek, který často píše v nezaujatém duchu naturalismu, mluví v krajní podobě až o jakémsi psychickém vampirismu, kdy péče a pomoc druhému člověku představuje až specifický druh parazitismu – pomáhající člověk si nevědomky udržuje jakousi dominanci a asymetrický vztah pro něj představuje životadárný zdroj energie a vitality, a to na úkor druhého.¹²¹ To, že má nevyžádaná pomoc a pomoc přes míru často kastrující účinky, bývá obecně známo.

119 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 300.

120 ERIKSON, E.H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. s. 120.

121 Srov. KOMÁREK, S. *Tělo, duše a jejich spasení, aneb kapitoly o moci, nemoci a psychosomatice*. Praha: Academia, 2015. s. 104 – 106.

Výzkumná část

1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem výzkum je zprostředkovat a popsat zkušenost samoty a blízkosti, tak jak jí ve své řeči rozumí senioři, kteří v důsledku nejrůznějších změn ve svých životech využívají služby domova seniorů, konkrétně Domova pro seniory Chodov. Mým záměrem je odkrýt daný jev co do různých aspektů, identifikovat rozmanité významy a souvislosti, podle toho, jak se toto téma dává jednotlivým respondentům. Výzkum si tak klade za cíl učinit sondu do reflektované zkušenosti obyvatelů domova pro seniory.

Byla stanovena výzkumná otázka:

Jakou mají senioři z Domova pro seniory Chodov zkušenost se samotou a blízkostí?

2 Jednání s institucí

Výzkum probíhal v zařízení Domova pro seniory Chodov. Na začátku celého procesu jsem jednal s vedoucí sociálního úseku o možnosti uskutečnit v zařízení Domova pro seniory Chodov své výzkumné šetření. Představil jsem jí svůj záměr a způsob, jakým chci výzkum provádět. Pracovnice po konzultaci s ředitelkou instituce souhlasila a vyžádala si ode mě potvrzení od Pražské Vysoké Školy Psychosociálních Studií. Stejně tak jsem byl povinen dodat před zahájením výzkumu informovaný souhlas od účastníků. Obě podmínky jsem splnil. Pracovnice pak už neměla potřebu být informována o průběhu výzkumu.

3 Volba výzkumné metody

Pro účely výzkumu jsem se v řadě věcí inspiroval u kvalitativní metody interpretativní fenomenologické analýzy (IPA). Spoustu prvků této metody považuji vzhledem k povaze a cíli mého výzkumu za užitečných. Zaměřuje se na žitou zkušenost

jednotlivce a zároveň umožňuje zkoumat právě takové pojmy jako je samota a blízkost, které nelze zcela objektivně a jednoznačně definovat, a to tím, že pracuje s výzkumníkovou subjektivitou.

Interpretativní fenomenologická analýza "*fenomenologicky prozkoumává zkušenost konkrétního člověka z jeho perspektivy a zároveň si uvědomuje, že v tomto porozumění hraje ústřední roli také výzkumníkova zkušenost a jeho pohled na svět, stejně jako interakce mezi ním a participantem.*"¹²². IPA jako taková pak nezavrhuje subjektivitu výzkumníka, ale činí z ní vůbec jediný možný prostředek ve snaze o porozumění participantově zkušenosti. Výzkumníkovo předporozumění tak nemá být eliminováno, ale pouze zvědomováno. Přiznaně subjektivní charakter pak činí ze závěrů analýzy vždy jen závěry dočasné a otevřené jiným interpretacím.¹²³ Těmito IPA principy se snažím řídit i ve svém výzkumu.

IPA se zaměřuje na konkrétní jednotlivce a na to, jaký danému jevu přisuzují význam. Výzkumník sám se přitom nestaví do role experta – tím je sám respondent jakožto odborník na vlastní zkušenost. Analýza začíná od detailního prozkoumáním jednoho případu a pokračuje v něm do té doby, než se dosáhne určitého stupně rozumění nebo interpretačního tvaru, a teprve poté se přechází k analýze dalšího případu. IPA pak zároveň také ctí hermeneutické hledisko, kdy celku se rozumí z části a části zase jen z celku. I proto jsou procesy sběru dat a jejich analýzy ve výzkumu neoddělitelné a vzájemně provázané.¹²⁴ I tento základní pilíř IPA výzkumu jsem se pokusil převzít.

122 SMITH, J. A. Reflecting on the development of interpretative phenomenological analysis and its contribution to qualitative research in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 2004, 1, 39–54. cit. In: ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 10.

123 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 10 – 11.

124 Srov. SMITH, J., OSBORN, M. Interpretative Phenomenological Analyses. *Qualitative Psychology*. 2007. s. 56 – 60

4 *Sběr dat*

Jak uvádí literatura¹²⁵, výzkum interpretativní fenomenologické analýzy se často děje technikou polostrukturovaného rozhovoru, který jsem zvolil i pro tyto účely. V rozhovoru vedeném v perspektivě IPA výzkumník zastává více aktivní pozici, doptává se, vybízí k rozvíjení témat.¹²⁶ Dbal jsem na to, aby sám respondent rozhodoval, jakým směrem se rozhovor bude ubírat, aby sám volil, co je pro něj významné. Riziko takového postupu představuje "*odklonění od jádra rozhovoru a získávání nerelevantních dat, zabíhání od tématu.*" Následná analýza však "*ponechává možnost s touto nadstavbou dál pracovat, eventuálně ji ponechat stranou.*"¹²⁷

4.1 *Osnova rozhovorů*

Rozhovory byly strukturované minimálně, hlavní otázka zněla: „*jak se vás týká osamělost a blízkost?*“ Další otázky značily spíš základní okruhy, kterých bych se chtěl ve všech rozhovorech nějak dotknout. Byly to jakési vůdčí pilíře, jádro rozhovoru, které mně i respondentovi měly pomoci se zcela neztratit.

Osnova vypadala následovně:

1. Samota a blízkost - *Jak se Vás týká samota a blízkost?*
2. Život v domově seniorů – *Jak vypadá Váš život zde v domově seniorů?*
3. Vztahy – *Jak to máte nyní s lidmi?*
4. Priority - *Co je pro vás teď nejdůležitější?*
4. Výhledy – *Jak teď vidíte svou budoucnost?*

125 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 10

126 Srov. SMITH, J, OSBORN, M. Interpretative Phenomenological Analyses. *Qualitative Psychology*. 2007. s. 57.

127 MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. s. 160.

4.2 Průběh rozhovorů

V samotném jádru rozhovoru jsem se ne vždy musel explicitně ptát, protože respondent se kýženým směrem někdy ubíral i bez mého přičinění, nicméně kontroloval jsem si, aby byly do jisté míry pokryty veškeré mnou načrtnuté oblasti. Otázky jsem nepokládal vždy doslovně, stejně tak jejich pořadí se mohlo ve službě zachování přirozené plynulosti rozhovoru měnit. Zároveň jsem si ponechal možnost zeptat se na začátku rozhovoru na méně intimní témata – na respondentův věk, délku pobytu v domově, a případně na důvod odchodu do domova pro seniory. To jsem chápal jako do jisté míry zahřívací fázi a zároveň jsem v respondentovi chtěl reaktualizovat vědomí, že je obyvatelem tohoto zařízení. Využil jsem toho individuálně, s ohledem na počáteční naladěnost respondenta.

Metoda IPA je charakteristická organickým propojením procesu sběru dat s procesem jejich analýzy a tím také možností reflektované proměnlivosti ve vedení rozhovoru. Na svůj první rozhovor, který jsem se později pro účely analýzy rozhodl nepoužít, jsem se připravil podle předem vytvořeného plánu, v němž byly stanovené výše zmíněné otázky a k nim jsem si vždy přiřadil ještě možné doplňující podotázky, snad z lehké nervozity ohledně toho, zda bude respondent sám od sebe ochotný povídat. Například v otázce po vztahu s lidmi jsem si připravil otázky konkrétně na blízké lidi, spoluklienty a pracovníky. Tyto otázky jsem měl v písemné podobě u sebe. Při dalších rozhovorech jsem ale tuto strukturovanější podobu přípravy opustil a každý další rozhovor měl stále volnější charakter. Doplňující otázky ale stále existovaly na kdesi na pozadí mého vědomí a tvořily vhodnou berličku pro případné rozpróudění rozhovoru. Respondenta nicméně často stačilo spíše jen podporovat v tom, aby rozvíjel co sám načal a pouze jej občas vrátit k tématu. Snažil jsem tak se mimo jiné naplnit i předpoklad rozhovoru vedeného v duchu výzkumu IPA, kdy by měl rozhovor ideálně „*směřovat od toho, co na tématu považuje výzkumník za významné, k tomu, co se vynořuje, i když to původně nebylo v plánu rozhovoru, alespoň do té míry, do které je téma relevantní výzkumné otázky.*“¹²⁸

Během rozhovorů jsem se snažil dávat najevo zájem o respondentova slova, být vlivný a soustředěný, přijímající a nehodnotící a přispívat tak k jeho pocitu komfortu.

128 ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 15.

Všechny rozhovory proběhly během května 2017. S vybranými respondenty, kteří souhlasili s účastí ve výzkumu (ke zkoumanému vzorku viz níže), jsem se vždy předem domluvil na termínu a místě uskutečnění, které by pro ně bylo příjemné. V jednom případě jsem oslovoval seniora v přítomnosti jeho rodinného příslušníka, v tu chvíli jsem tedy dbal i na to, aby i pro něj bylo srozumitelné, o co se jedná. Důležité bylo dostatečně vysvětlit účastníkům výzkumu, že tento výzkum provádím ze svých osobních studijních pohnutek, a že tedy odpovědnost za něj nesu já a nikoli domov pro seniory. Z pěti rozhovorů se až na jeden všechny uskutečnily na pokojích seniorů. Jedna klientka si přála provést rozhovor v klidu knihovny. Respondenty jsem vždy znovu upozornil na potřebu nahrávání rozhovorů, nahrávací zařízení jsem pak položil na stůl mezi nás. Vzhledem ke své přirozené nedůvěře k technice jsem použil raději dvě zařízení pro případ, že by se jedno porouchalo. To se později ukázalo moudré, neboť při jednom z rozhovorů se na jednom zařízení zaplnila paměť a rozhovor se v polovině přestal nahrávat. Po skončení rozhovoru jsem každému z respondentů poděkoval, ošetřil, zda jim rozhovor nezpůsobil újmu a nabídl jim možnost mě ohledně rozhovorů kdykoli kontaktovat. Stejně tak jsem jim nabídl zaslání kopie nahrávky i přepisu rozhovoru. Ani jeden z respondentů možnosti nevyužil.

Během následného přepisování rozhovorů jsem si již zaznamenával několik základních poznámek, které mě napadaly. Analýza tedy ve své rudimentární podobě probíhala již zde. Rozhovory jsem zaznamenával doslovně. Přepisování rozhovorů pro mě také bylo podnětem k zamyšlení nad rozhovory a nad tím, zda bych se mohl v konkrétních případech zeptat lépe či jinak. Skrze toto zamyšlení jsem se pak připravoval na každý další rozhovor, který mě čekal. Před každým rozhovorem jsem se vždy snažil fenomenologicky zvědomit dojmy z předchozího rozhovoru a do dalšího vstoupit s vědomím, že jsem jím nějak ovlivněný.

5 *Volba participantů výzkumu*

Participanty výzkumu jsem vybíral metodou prostého záměrného výběru, který dle Miovského spočívá v tom, že „*bez uplatnění dalších specifických metod či strategií*

*vybíráme mezi potenciálními účastníky výzkumu toho, kdo je pro výzkum vhodný a zároveň s ním také souhlasí.*¹²⁹ Protože jsem chtěl omezit konflikt rolí, kdy vystupuji vůči respondentovi jako výzkumník a zároveň jako pracovník, rozhodl jsem se oslovovat seniory z jiných oddělení, než na kterém jsem sám pracoval. S oslovováním mi pomohly samy pracovnice oddělení, které mi doporučily seniory, kteří by mohli být pro výzkum vhodní. Pracovnicím jsem vždy vysvětlil, jakou povahu by měl výzkumný vzorek mít (viz. kritéria níže). Klienty jsem následně sám oslovil, představil se a seznámil je se svým záměrem. Následně jsem si s nimi domluvil termín rozhovorů. Někteří z respondentů se se mnou již z dřívějších zčásti znali (na jejich oddělení jsem jako záskok sloužil několik služeb), s dalšími jsem se osobně setkal poprvé.

Jako kritérium určující vhodnost potenciálního účastníka výzkumu jsem tedy určitě užíval službu Domova pro seniory Chodov a také seniorský věk účastníka, který jsem s ohledem i na kritéria vstupu do zařízení stanovil na 65 let a více. Druhý aspekt se zdá samozřejmý, nicméně nutno podotknout, že v zařízení se výjimečně nachází několik obyvatel, které podmínku seniorského věku nesplňují. Dalším kritériem bylo, aby respondent byl v relativně dobrém zdravotním stavu – konkrétně to znamená, že jsem neoslovoval ty obyvatele Domova seniorů, kteří byli zcela imobilní. Vycházel jsem z předpokladu, že zkušenost samoty a blízkosti někoho, kdo většinu času tráví na posteli mezi čtyřmi stěnami, může být zásadně jiná a vzorek by přibráním takového respondenta byl méně homogenní, jak je v IPA výzkumu požadováno.¹³⁰ Stejně tak jsem vybíral z těch jedinců, kteří byli v současnosti v domově seniorů sami, to jest nebyli zde ubytováni se svým životním partnerem či partnerkou. Omezil jsem se také pouze na ty obyvatele domova pro seniory, kteří netrpí žádným závažným kognitivním deficitem či nějakou jinou závažnou psychiatrickou poruchou, která by významně komplikovala či přímo znemožňovala provedení a analýzu rozhovoru.

129 MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. str. 136.

130 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 13.

5.1 Popis výzkumného vzorku

Pro účely výzkumu jsem použil pět rozhovorů, další jeden rozhovor mi sloužil jako zkušební a pro analýzu jsem jej nepoužil. Výzkumný vzorek tak tvořily tři ženy a dva muži. Věk respondentů se pohyboval od 83 do 95 let. Délka pobytu v zařízení byla od necelého jednoho roku do 13 let. Rozhovory trvaly v rozmezí od 49 do 82 minut.

Tabulka ukazuje základní číselné údaje o respondentech:

Jméno	věk	délka pobytu v zařízení	délka rozhovoru
Olinka	85 let	10 let	55 minut
Jitka	83 let	13 let	82 minut
Lenka	95 let	2 roky	52 minut
Karel	88 let	3 roky	77 minut
Mirek	93 let	1 rok	49 minut

Zde je několik dalších základních informací o jednotlivých respondentech doplněných i o můj krátký subjektivní pohled na ně:

a) paní Olinka

Paní Olince je pětadesát let a v domově pobývá již desátým rokem. V dětství prodělala obrnu a nyní se pohybuje po domově o berlích, ale přesto je velmi aktivní. Dochází za ní její syn se snachou, vnuk a s velikou pravidelností také blízká přítelkyně. Před odchodem do domova žila jako vdova sama v bytě.

Působí jako člověk, který lpí na svém denním režimu, snaží se uchovat pozitivní pohled na život, nestěžovat si, neprojevoval slabost a v co největší míře si uchovávat autonomii.

b) paní Jitka

Paní Jitce je osmdesát tři let a do domova pro seniory se odstěhovala před třinácti lety. Vdovou je již více jak tři desetiletí, před odchodem do domova seniorů žila sama v bytě na pražské periferii. Má širokou rodinou síť s pravidelnými kontakty. Navštěvují ji její dva synové, dcera a vnoučata. Zároveň ještě udržuje kontakt se svou sestrou. Po domově seniorů se pohybuje s chodítkem, pohyb jí ztěžuje i větší nadváha. Má diagnostikovanou narkolepsii a špatně vidí, nicméně zatím ne natolik, aby jí to

znemožňovalo se pohybovat po domově a komunikovat s ostatními.

Působí jako velmi výřečný člověk, který je rád v blízkosti druhých a dělí se s nimi o své zkušenosti. Je pro ní důležitý humor, veselí a věnování pozornosti pozitivním stránkám života a nikoli tomu negativnímu, co podle ní stejně nelze změnit.

c) paní Lenka

Paní Lenka ve svých pětadevadesáti letech žije v domově seniorů druhým rokem. Udržuje časté a blízké kontakty se svými dětmi i vnoučaty a přestože se pohybuje s pomocí chodítka a často bývá unavená, je na svůj věk velmi aktivní. Špatně slyší, ale se zapnutými sluchátky se s ní dá obvykle komunikovat.

Paní Lenka na mně působí jako rozvážná a laskavá žena, do veliké míry smířená se světem, velmi hezky popisující své vztahy s lidmi. Je pro ní důležité vzdělání a kultura, ráda poslouchá hudbu.

c) pan Karel

Pan Karel žije v domově pro seniory tři roky a brzy oslaví své devětaosmdesáté narozeniny. Předtím žil spolu se svou přítelkyní a ještě dříve se ženou. Obě jsou již po smrti. Významnými postavami v jeho současném životě jsou především dcera a vnučka. Za života prodělal mnoho operací, nyní se po domově pohybuje samostatně na kolečkovém křesle.

Pan Karel, povoláním doktor, dbá na to, aby i nadále rozvíjel svůj intelekt čtením odborné literatury a posloucháním vážné hudby. Velmi rád a neúnavně vypráví a popisuje svůj život i životy ostatních významných lidí, se kterými se setkal. Přes zdravotní omezení se snaží k životu přistupovat co nejaktivněji.

c) pan Mirek

Panu Mirkovi je devadesát tři let a v Domově pro seniory Chodov žije necelý rok. Předtím bydlel v jiném domově seniorů, odkud se z finančních důvodů odstěhoval. Původně žil sám v pražském bytě a ještě předtím několik let na chalupě, kterou kdysi obývali spolu se ženou. Udržuje pravidelné kontakty s širokou rodinou. Hůře se mu chodí a tak se při chůzi jistí chodítkem.

Pan Mirek působí jako samotář, který toho příliš nenamluví a nemá potřebu tolika blízkých vztahů. Přesto je v rozhovoru příjemně klidný a ochotný vyprávět.

6 *Proces analýzy dat*

Během analýzy rozhovorů jsem se snažil zachytit ta témata, které jsou dle mého mínění nějak významná pro pochopení zkušenosti samoty a blízkosti. Při hledání témat jsem nepostupoval podle nějakého univerzálního klíče, ale spíš užíval různé způsoby. Někde mně zaujaly zvláštní výrazy respondentů, jinde důraz a zaujetí, s jakým o dané věci promlouvali. Často jsem se také snažil soustředit především na ty části rozhovoru, kde respondent mluvil více sám od sebe a kde odpověděl nějak překvapivě ve srovnání s těmi částmi, kde se mi zdálo, že jej spíše navádím k nějakému předem stanovenému okruhu odpovědí (snažil jsem se ptát otevřeně, nicméně této zásadě se mi nepodařilo být věrný na sto procent). Soustředil jsem se na to, jaké pro něj téma nese význam, jak jej hodnotí, jak jej prožívá, respektive jak o svém prožívání mluví, jaké odpovědi volí a ve srovnání se svými vlastními představami, zkušenostmi a načtenou teorií také na to, o čem tolik nemluví, i když by případně mohl.

Do velké míry jsem se při analýze podržel základního postupu, který se nabízí začátečníkům v IPA výzkumu. Spočívá v několika krocích:

1. reflexe vlastní zkušenosti
2. čtení a opakované čtení
3. počáteční poznámky a komentáře
4. rozvíjení vznikajících témat
5. hledání souvislosti mezi tématy
6. analýza dalšího případu
7. hledání vzorců mezi případy
8. prezentace výsledků¹³¹.

Tyto kroky se samozřejmě neděly pouze systematicky jeden po druhém, ale během analýzy jsem se organicky vracel, přeskakoval nebo posouval vpřed. I mezi

131 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 16 – 23.

samotnou analýzou a prezentací výsledků zde například není jasná dělící čára.¹³² Během analýzy jsme se neustále přesouval od práce s jednotlivými fakty k obecnější práci s tématy, šel jsem tedy za jednotlivosti a pohyboval se více v interpretační rovině, a pak se zase vracel zpátky a vše ověřoval v samotných datech. Stejně tak jsem neměl ani jasné hranice mezi prací na teoretické části své diplomové práce a její výzkumné části. Spíše se děla jako dialogický proces četby relevantní literatury, vytváření teorie a realizaci a analýze výzkumu.

Proces analýzy jsem začal již při přepisování rozhovorů, jako systematický proces začal ale až poté, když byly všechny rozhovory uskutečněny a přepsány. Vytištěný text jsem pak opakovaně pročítal, podtrhával důležité pasáže a po straně psal vznikající témata, nejdříve více popisná, pak i více interpretující. V jistém momentu jsem se uchýlil i k tomu, že jsem všechna témata rozstříhal, připnul je na nástěnku a snažil se mezi nimi hledat nějaké souvislosti a vztahy a podle toho je přesouval a seskupoval do celků. Zpočátku jsem se hodně vracel k samotným nahrávkám a některé pasáže rozhovorů si znovu přehrával, v zásadě jsem se ale opíral především o psanou formu rozhovoru.

7 *Reflexe výzkumníkovy vlastní zkušenosti*

V inspiraci interpretativní fenomenologickou analýzou, která silně pracuje s reflexí výzkumníkovy předporozumění¹³³, pokládám za důležité ozřejmit a učinit transparentní vlastní osobní pozici, ze které k výzkumnému tématu přistupuji. Následný text není samozřejmě jediným momentem reflexe, který jsem během výzkumu podnikal – o tu jsem se snažil v procesu výzkumu neustále, přesně v duchu hermeneutického pohybu, ať už dialogem se sebou samým, se spolužáky z oboru nebo s literaturou. Zde předkládám jakési shrnutí svého základního postoje.

Pro mě osobně je samota a blízkost téma, se kterým se nyní, ve svých sedmadvaceti letech silně potýkám. Samota se pojí s představou jisté autonomie, svobody a prostoru se rozvíjet, zároveň je tím nejtěživějším, co se dá prožívat. Někdy tak

132 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 23.

133 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 22.

chápu samotu jako velmi pozitivní záležitost, jako možnost blízkosti se sebou, jindy se k ní vztahuji spíš negativně, jako k osamělosti. Obojí jde pro mě ruku v ruce. Zároveň vidím nezbytnost vyrovnání se s vlastní samotou jako vůbec podmínku pro přikročení k druhým, k blízkosti. Někdy se také cítím být o samotě blíže lidem než v jejich přítomnosti. V současnosti žiji bez partnerky a blízkost ve vztazích teď zakouším především s několika velmi blízkými přáteli a rodinou. Zároveň cítím stále větší vzdálenost s tím, jak se každý z mých vrstevníků vydává svou cestou ve srovnání s tím, jak podobné jsme měli osudy ještě pře desíti lety. Cení si ale o to víc vlídného slova a porozumění od ostatních, vnímám důležitost dlouhodobého vztahu s lidmi a obtíže navazovat nyní další hluboké vztahy. Pokud se někdy cítím osamělý a nablízku není nikdo další, kdo by mi ulevil, pak se snažím zaobírat nějakou smysluplnou činností, případně chodím do přírody a zde je mi o samotě velmi dobře. O to větším lékem na osamělost je pro mě možnost dělat něco smysluplného s druhou osobou.

I ve výhledu do mého stáří, do vlastního seniorského věku, je pro mě samota čímsi ambivalentním, čeho se na jednu stranu obávám – mám strach z představy, že ke stáří zůstanu sám a opuštěný. A zároveň vidím i onen pozitivní aspekt samoty, tedy že ji dovedu v příhodných okamžicích s klidem prožívat třeba i o něco lépe než nyní.

Samota a blízkost pro mě ale představuje víc než jen vztah člověka s člověkem. Tento horizont je v mé zkušenosti překročen a kromě vztahu se sebou samým, svou individualitou, konečností, se svou smrtí, svými stíny – se týká vztahu s celým světem – věcmi, přírodou, světem jako celistvostí – který mě obklopuje a ve kterém žiji.

Z toho mého pochopení také z části vyrůstá jisté pojetí samoty a blízkosti, kterým se ve své práci zaobírám. Odtud také některé motivy pro hledání a nacházení témat při analýze rozhovorů.

8 *Etické aspekty výzkumu*

Jako poslední, než přikročím k prezentaci výsledků výzkumu, chci v souhrnu představit, jak jsem přistupoval k etickým otázkám. Již bylo řečeno, že účastníky

výzkumu jsem předem informoval o záměru rozhovoru a předpokládaném průběhu. Zároveň jsem od nich předem vyžádal podpis informovaného souhlasu. Jednu verzi jsem nechal klientům, druhou verzi jsem předal i vedoucí sociálního úseku Domova pro seniory Chodov, která ji po mě vyžadovala. Respektoval jsem lidskou stránku respondenta, k ničemu ho nenutil, snažil se být otevřený a naslouchající. Nechal jsem jim na sebe kontakt s tím, že se na mě mohou v jakékoli záležitosti týkající se výzkumu kdykoli obrátit.

Jména respondentů jsem v této práci pozměnil, stejně tak všechny údaje, které by mohly k bezprostředně vést k identifikaci respondenta, tedy i jména osob, o kterých se v rozhovorech zmiňují, případně specifických míst. Nahrávky rozhovorů jsem po celou dobu uchovával na svém osobním PC chráněném heslem, zaheslované zálohy na flash disku jsem měl u sebe doma.

9 *Prezentace témat*

Dle možností IPA výzkumu jsem se rozhodl souhrně prezentovat v jednom propojeném celku všechna témata, nikoli výsledky analýzy jednotlivců. Zároveň, protože se jedná o ryze kvalitativní výzkum, prezentuji ta témata, která fenomén samoty a blízkosti obohacují, aniž by zásadním kritériem bylo zastoupení témat u většiny respondentů. Podávám zde výčet nejrůznějších témat a snažím se z něj udělat strukturovaný celek.

9.1 *Významy samoty a blízkosti*

„*Myslím, že to každý cítí trochu jinak.*“ (Lenka)

Samota ani blízkost nejsou ve zkušenosti člověka pevný a jednoznačný pojem. V první části tak ukazují některé základní významy a způsoby rozumění, v nichž se jev respondentům ukazuje vždy v nějaké souvislosti a poukazu.

9.1.1 *Samota*

Paní Lenka sama dobře uvozuje různost přístupu k pojům, když mluví o samotě jako o něčem **velmi osobním a pro každého jedince odlišném**: "*No, vono samota, já vám řeknu, to je tak něk, já si myslím, takový individuální prožívání každého jednotlivce a já si myslím, že to každý cítí trochu jinak.*"

Samotu respondent může nahlížet jako **čistý fakt bytí fyzicky sám**, bez přítomnosti druhého člověka, jak dokládají slova paní Jitky. "*Přesně tak.. ta samota když sem zalezu. Nono, já jsem vždycky byla ráda sama jako takhle třeba.*" (Jitka) Zde se také ukazuje, že samota může být něčím vítaným.

Samota může být podobně chápána z prostorového hlediska. Je tak spojená především s představou **vlastního odděleného prostoru**: "*Já samotou netrpím, já jsem vopravdu, já si toho nesmírně vážím, že mám ten jednolůžkovej pokoj.*" (Olinka)

Jinde respondenti samotu a blízkost uchopí v souvislosti s nejbližšími. Samota a blízkost jsou tak uchopeny v **kontextu častého bytí s nejbližšími rodinnými příslušníky**. Paní Jitka odpovídá, když se ptám na úlohu samoty v jejím současném životě: *V: „A to jste mluvila hodně jako o minulosti, o svém manželovi...“ R: „No a teďkon v přítomnosti děti, mě navštěvují pravidelně i nepravidelně, různě. Rozhodně jednou týdně každé. To si nemůžu stěžovat.“*

Podobně, obecněji, přistupuje pan Mirek k blízkosti a samotě jako k otázce **bytí ve společnosti druhých lidí**: *"No a nijak mi to jako... necítil jsem nějakou potřebu mít něký, nějakou partu nebo takhle prostě. S lidma jsem vycházel bez problémů, ale jako že bych nějak vyhledával společnost, to jako ne."*

Jindy může být samota v popředí především v souvislosti s **tématem životního partnera**: *"No podívejte. Tak já vlastně úplně osamělý nejsem. Teda jsem vdovec, žena mi zemřela velice mladá, bylo jí 44, já byl skoro o 12 let starší." (Karel)*

Pro někoho patří samota **neoddělitelně k jeho povaze a způsobu života** *"Protože já jsem celý život byl trochu jako samotář, jo? A tudíž jsem si vystačil sám pro sebe a nějaké zvláštní kamarádšofty a takové jsem nepěstoval." (Mirek).*

Samota je také představena jako něco, na co je člověk **uvyklý**: *"A jinak, já jsem zvyklá sama, protože tím, že jsem byla od deseti let sama, a ještě postižená, tak já jsem se musela celý život jako tak s tím smířovat, žejo (...)"*

Jinak se dá k samotě přistupovat jako k **přirozené skutečnosti**, která je neoddělitelnou součástí pokročilého věku: *"Já myslím, že to je přirozený, že člověk na konci života je sám." (Lenka)*

9.1.2 Samota jako osamělost

K samotě je také někdy okamžitě přistoupeno co do jejího **negativního aspektu**,

tedy jako k osamělosti: „*No, samozřejmě že se mně to týká. Jako velká osamělost byla hlavně, když mně umřel manžel, a to taky bylo výročí, už je to třicet čtyři let.*” (Jitka)

Když už je samota pochopena přímo jako osamělost, je možné se od ní explicitně distancovat a brát ji jako něco, co se respondenta příliš **nedotýká**: *“Ted’ vůbec nejsem osamělej, poněvadž já tady každého zdravím a důležitý je smích, aby člověk byl veselý.”* (Karel) Jiný citát je ještě pregnantnější: *„No já vám musím říct, mě se to netýká.”* (Mirek)

Jako osamělost pak může být samota chápána primárně coby **záležitost minulosti** respondentova života: *“Já.. osamělost jako takovou jsem nejvíc pocítila po úmrtí toho svého otce. Protože jsem na něj byla fixovaná. Von ale teda na mně, protože tím, že jsem byla postižená, žejo. Ale prostě to mě pronásledovalo strašně dlouho. No ale jak jde život, tak si zvyknete na všechno (smířený smích). Nezbejvá nic jinýho.”* (Olinka)

9.2 Samota a odcházení všeho blízkého

„Všechno to vodchází“ (Jitka)

V tomto oddíle jsem se zaměřil na témata, která samotu a blízkost vždy nějak staví do souvislosti s tím, že respondent o něco přichází, něco ho opouští, vzdaluje se z dosahu. Není překvapením, že ústředním tématem je zde smrt a umírání, avšak nikoli pouze to.

9.2.1 Odcházení druhých

V souvislosti se smrtí vystupuje do popředí téma **odcházení rodičů** respondentů v dávné minulosti: *„Já.. samotu jako takovou jsem nejvíc pocítila po úmrtí toho svého otce. Protože jsem na něj byla fixovaná. Von ale teda na mě, protože tím, že jsem byla postižená, žejo. Ale prostě to mě pronásledovalo strašně dlouho.”* (Olinka).

V současnosti je pak přítomno téma **smrti přátel**. Paní Zdenka se vyjadřuje ke smrti přítelkyně, se kterou se ke stáří opět setkala v domově seniorů: „*No. To je taková smutná záležitost, která mě tady potkala. Protože já jsem sem šla s tím, že budeme pokračovat v přátelství, který bylo...*”

Tematizována je také obecně **smrt vrstevníků**. Zde je spojená i s jakýmsi pocitem nespravedlnosti, možná i viny. R: „*A bohužel mi teď vodcházej samý mladší známý...*“ V: „*Mladší?*“ R: „*Včera zase, můj vrstevník, jsme vo tři dni, jenom, von byl vo tři dni mladší než já a chodil se mnou právě do toho Podolí, jako chodil taky to. Je mi to líto, protože říkám, odcházejí ty lidi, který by tu měli tu větší možnost něco tu udělat nebo bejt, mohli tak nák bohetějc žít, všechno to vodchází, no.*” (Olinka)

Významný je motiv úmrtí **životního partnera**, manžela nebo manželky: Paní Lenka chápe svou osamělost i ve spojení s jeho absencí: „*Bohužel jsem jako ztratila před pěti lety manžela, kterej byl pro mě - šedesát sedm let jsme spolu žili a ještě předtím jsme spolu chodili. Takže v tomhle smyslu jsem osamělá.*” (Lenka)

Blízkost s partnerem je spojována s velikou **zvyklostí jednoho na druhého** a jeho nynější nepřítomnost je něco, s čím je třeba se **vypořádávat**: „*My jsme na sebe byli velice zvyklí a vázaný, ale vím, že jedem musíme odejít dřív, že to málokdy se stane, aby oba vodešli najednou, tak se snažím to prožívat statečně.*” (Lenka)

Partner je **nezastupitelný kýmkoli jiným**, a to i vlastními potomky: „*I když jsem měla tři děti.. tak všichni vokolo příbuzný říkali: no máš ty děti. Jo, mám děti, ale to je prostě něco úplně jinýho než partner, s kterým jsme si strašně moc měli co vyprávět a říkat.*” (Jitka).

Ukazuje se také, mimochodem, že pro někoho může úlohu manžela či manželky částečně **zastupovat jiná blízká osoba**, alespoň co se týče intenzity setkávání, sdílení činností a vzájemné opory. V tomto případě jde o dlouholetou kamarádku: „*Mám tu přítelkyni, s kterou to teda táhnu tak padesát let (...) No tak ne, vona dělala zase ty mužský práce, žejo. Všecko si tam dělala. Ale to eště když já jsem dělala na Letný, tak*

eště u mě dělala hodně věcí. Jsme třeba si malovaly a tapetovaly všechno samy, prostě žejo. Jsem vždycky říkala, že když jsme měli nejvíc práce, tak (smích) je s ní nejlepší pořízení. No ale říkám, vydrželi jsme to takhle. Tak za mnou chodí. Když jsem ležela, tak ta za mnou chodila vopravdu denně.“ (Olinka)

9.2.2 *Vlastní smrt*

Během rozhovorů se občas otevíralo i téma vlastní smrti. Ta zde vystupuje mimo jiné jako něco, co by bylo zahodno **raději vypudit z mysli**: *"No podívejte se, na to nechci ani myslet. Jediný, co mě už jistě čeká, je konec, žejo." (Mírek).*

Smrt je pak něco, co přemýšlení samo **nemůže nijak ovlivnit** a proto **nedává smysl se tím v myšlenkách přes míru trápit**: *"Tak já prostě, jako to bude, tak to bude, no. Nemůžu ovlivnit nějakým přemejšlením a nějakým takovým drásáním se tady, no. To nemá cenu" (Jitka).*

Téma smrti se objevuje v souvislosti s **odchodem do domova seniorů**. Právě představa života v této instituci může souviset s probuzením vědomí vlastní konečnosti. Pan Karel vysvětluje, proč byl na začátku v domově nešťastný. *„No prostě.. jsem si říkal, to je konečná stanice, tenhle domov. Vona konečná to taky většinou bývá, i když ty lidi umírají buď tady a nebo umírají ve špitále, v Tomajerce, žejo. No, nejenom konečná, ale nechutnala mi tady strava, zatímco teď se to tady velice zlepšilo (...)"*

Smrt je také spojována se **strachem z bolesti**: *„A to je moje úplně největší přání, aby to nebylo bolestivé. Já bych to měl raději jako moje tchýně. Ve spánku, usnout a neprobudit se. To se vám přiznám, z toho mám teda jako velkej strach. Někdo je v bolestech, chce umřít, ale nedovolej mu to. Někdo zase umřít nechce, ale musí." (Mírek)*

I vlastní odcházení, třebaže spojené s bolestí, může ale být něčím, k čemu lze zastávat do jisté míry **vyrovnaný postoj**: *„Se snažím... snad (smích) budu mít to štěstí, že odejdu taky rychle, no (...) No ale ovlivnit to nemůžete (...) Jsem s tím smířená a nebo si*

vždycky říkám: nerouhej se. Nebo něco takovýho prostě, že bych tomu podléhala, ne, no."
(Olinka)

9.2.3 *Odcházení věcí a vzdálenost světa a domova*

Kromě smrti lidí může se samotou a blízkostí souviset také nepřítomnost blízkých věcí nebo blízkého místa. V tomto horizontu jde o celý známý a blízký svět, který se se stářím a pobytem v DS může vzdalovat.

Paní Jitka uvozuje své trpké vyprávění o **vzdávání se věcí** generálním povzdechem: „ (...) vzdala jsem všechno. Měla jsem krásnou věž a tady jsem měla takovou pěknou komodu. Ale von když se mi zlomil obratel, tak ty sanitáři sem nemohli. A já jsem těžká, aby mě tahali na chodbu. Tak jsme ji dali na balkon a já jsem řekla Evo, prosimtě, to byla takovádle, se dala udělat s tím stolem a tady s tou skříňkou, jsem říkala, se to zničí, vem si ji. No tak si jí vzala. No a na tý komodě jsem měla krásnou velkou věž, no tak jsem to rozdala, protože to nemám kde mít, neměla jsem. Takže jsem rozdala všechny ty desky, a v Modřanech jsem měla normální gramofon, krásný desky."

Pan Mirek se vztahuje přímo k přechodu z vlastního domova do domova seniorů. Zakouší **chybění blízkých věcí**. „No ale ten přechod z domova byl jako špatnej. Ten můj byt se celej likvidoval a to jsem nesl blbě. Já tam měl knihy třeba s věnováním a to se všechno dávalo do antikvariátu nebo do sběru. Tady najednou nejsem obklopenej všema těma svejma věcma, ne teda že by to byl nějakej fetišismus, ale prostě tím svým."

Kromě věcí zakoušejí respondenti celkově **vzdálenost blízkého místa, které pro ně tvoří domov** v pravém slova smyslu. "Doma se tu necítím. Domov, to je něco jinýho. Jako je mi tu dobře, to ne že ne, nic moc mi tu neschází. Ale domov to není." (Mirek)

Domov je přitom kromě místa neoddělitelně **spjat i s lidmi, kteří jej tvoří**. I takový domov je v současnosti od domova seniorů **vzdálený**: R: „No teďkon jsem tady doma. Ale domov to není.“ V: „Domov to není.“ R: „Domov to není. To spíš cítím u svého staršího syna, že když tam jedu na léto, že tam jsem jako u nich doma, i když tam

nemám tenhle komfort (...) Takže to nejsem tady cizinec, ale musím říct, že doma se cejtím u svejch." (Mirek)

Je to také **tělo, jeho postupně upadající možnosti, co ukrajuje z blízkosti okolního světa**: *„Prostě deset let jsem chodila na tyhle univerzity třetího věku. No, ale jak jsem přišla sem, tak já teď kon nikam nemůžu. I když bych ráda a snažím se chodit přes bolest. Voni říkaj do bolesti. Ale to nejde. I přes bolest, ale to nejde takhle, abych se vypravila někam. Jak jsou někde dva schody...“* (Lenka)

Zdravotní omezení samo přináší samotu tím, že celkově **odděluje a oddaluje od světa a lidí**: *„Jo jako třeba když se mi rozpadl ten kyčel před těmi sedmadvaceti lety, tak prostě jsem nemohla sedět, ležet, číst, nic (...) nebo i ty noce dlouhý... to takhle naproti byl panelák a tam někdo ráno cvičil a už jenom když se rozednilo a něco se někde dělo, aspoň jste to viděl nebo to. Byla jsem v bytě taky sama celej den, žejo...“* (Olinka)

9.3 Samota, blízkost a čas

„Vzpomínky vám zůstanou“ (Jitka)

Jedno z nadřazených témat, které se během rozhovorů na více místech vynořovalo, je téma nakládání s časem, jeho vnímání a vyplňování. Domnívám se, že toto úzce souvisí se samotou a blízkostí, protože právě povaha plynutí času, které respondenti ve svých životech zakouší, se dotýká jejich zkušenosti s tím být sám, mít svůj vlastní čas a odpovídá na otázku jak s tímto svým vlastním časem pro sebe naložit. Právě to, jak se člověku dává čas, jej otevírá pro zakoušení vlastní samoty.

9.3.1 *Mnoho nebo málo času a co s ním?*

Jedním z témat byl **zakoušený nedostatek času a absence pocitu nudy**. Pro paní Olinku je v přítomném životě čas vzácný a dalo by se uvažovat, že právě to může být jedním z faktorů, které pomáhají zahánět nechtěné pocity samoty plynoucí z přebytku času, z nudy. „Říkám, toho času, že by mi přebejvalo, jsem nikdy neměla, nebo že bych se nudila (...) No tak i kamarádka mi vyčítá, že málo luštím. Ale říkám, jako (smích) pochop, že už to všechno nestihnu.“

Čas může pro seniora plynout stále rychleji a **je ho tedy stále méně**: „No, můj den. Ted' je čím dál kratší.“ (Olinka)

Z opačné perspektivy lze nahlížet na svůj čas jako na něco, čeho je spíše **přebytek**. To ale neznamená, že by tím respondent strádal. Naopak, přebytek času je **čímsi vítaným**: „Protože v běžném životě jsem ani neměla moc času nad sebou přemejšlet a ...“ V: „Ted' ho máte...“ R: „Ted' ho mám habaděj (smích).“ V: „A užíváte si to teda?“ R: „Užívám si to. Já.. já jsem jako šťastná, že mám ty děti a ty vnoučata ...“ (Lenka)

Přebytek času může skýtat **větší prostor pro sebe a své vlastní činnosti**: „...Děti eště nebyly školou povinný, no tak měly prostě čas. Jakmile začlo bejt trošku hezky, tak rodiče si voddechli. My jsme je měli jako na starosti, no. Takže času na nějaký přemejšlení a dumání vo nějakejch věcech nám moc nezbejvalo, žejo.“ V: „Ted' ten čas máte?“ R: „No ted' mám čas, tedy to je věc, který je tolik, že nevím, co s ním (smích). V: „Jo?“ R: „No. Já celkem tady mám žejo, svoje věci. Mám tady internet, žejo. Tak to si můžu pustit. A hlavně tady luštím křížovky, čtu si, žejo já mám docela rád takový historický romány, tak to jako čtu a... musím říct, že trošku jsem zlenivěl proti dřívějšíku, takže víc po obědě už vodpočívám, jako a někdy přes den se přistihnu, že jsem uklimbnul.“ (Mirek)

Významné je také téma **aktivního trávení času**. Pan Karel srovnává současnost s předchozím obdobím jakési depresivní letargie: *"... já jsem byl totiž předtím zvyklý se válet... a teď po každém jídle sednu na tudeltu svou káru a jedu prostě ven. Jedu prostě... sjedu výtahem dolů, to jsou dvě patra a pak jedu k výtahu na pavilon D. S tímhle vozíčkem bych to nevytlačil do kopce. A nebo bych se poblil někde. A tak jedu a tam už mám lautr rovinu, jak říkal Švejk. Hašek. No a tam si to projedu."*

S tím souvisí také **důležitost pořádaných aktivit v domově seniorů**, zde konkrétně těch zaměřených na udržování těla: *„No, kdybych tady nebyl, tak.. já denně cvičím, chodím na kondiční cvičení, v úterý a ve čtvrtek a tento pátek budu taky, poněvadž je to výborný. (sáhne si na špičky nohou). To dělám denně padesátkrát...“* (Karel)

Paradoxně může **k vyplňování času napomáhat i nedobrá zdravotní stav**. Právě nutnost zabývat se vlastním tělem a čelit jeho omezením může vytvářet smysluplnou náplň dne. *„No ale ten den prostě je furt krátký. Něco chci přečíst... chodím teda denně cvičit, žejo, mimo to pondělí, v pondělí se necvičí, žejo a maj jen tu paměť. (...) jako to chodím denně a když si promítnete, když skončím prostě, voni vodejdou, skončím tu hygienu, tak si ještě prostě na chvíli lehnu. Než přijdou se snídání.... No a tak mám co dělat abych to stihla, vycházím vodtud v devět pět, když je od půl desátý cvičení, ale chodí nás tam na tu partu čím dál víc, takže než já tam dolezu, tak by mi za chvíli řekli, že mám přijít na tu druhou. (...) A než já sem dolezu, tak abych si stihla vodpočinout. No tak něco přečtu nebo ještě něco přeperu a jdu zas v půl dvanáctý dolů na oběd. Takže ten den je prostě strašně krátký, jo? Jak ho má každej dlouhej. (...) Pak když se cítím unavená, tak třeba chvílku prostě chvílku si lehnu, jednak musím si lehnout, protože mi ty nohy strašně otýkaj. No a při tom usnu chvíli (smích), no a zase je to vodpoledne krátký a v půl pátý vycházím na večeri.“* (Olinka)

Poněkud překvapivě se významně objevila aktivita luštění **křížovek**. Pro paní Jitku je to dokonce něco, čím se teď zaobírá nejvíc: *V: „Když bych se měl jako zeptat na, čím se teď vlastně jako nejvíc zabýváte. Nebo co je teď pro vás jakoby nejdůležitější.“ R: „No nejvíc jsou asi ty křížovky.“*

9.3.2 *Vzpomínky jako blízkost minulého*

Zvláštní pozornost si zaslouží téma vzpomínání jako způsobu, jak zacházet se svým časem.

Vzpomínky mohou přinášet **blízkost něčeho, co by jinak zůstávalo vzdálené**, a svébytným způsobem tak naplňovat život: "*(...) jak se říká v té písničce - vzpomínky vám zůstanou. Starý lidi žijou ze vzpomínek, to je málo platný. Sedává tam v kantýně u mě, teď je v nemocnici, nějaká paní z bé jedničky, Věruška. (...) Vona žije prostě v těch vzpomínkách. Asi to tam bylo moc hezký dřív, no.*" (Jitka)

Paní Lenka považuje vzpomínky za výsadní věc, které jí **chrání před nepříjemným pocitem samoty** a toto žití v minulosti zmiňuje hned na začátku rozhovoru: "*Já protože mám za sebou hodně dlouhý život a v různých společenských jako formacích a příznivých i nepříznivých situacích, tak já když jsem sama, tak se mi vracej různý zážitky a prožívám to znova a třeba hlouběji, vidíte, takže já se necejtím sama, tím, že mám tu minulost za sebou.*"

Pan Mírek hodnotí vzpomínky jako **významné i ve srovnání s dřívější dobou**. Vzpomínky jsou pro něj nyní častěji zakoušeným prostorem setkání - se sebou, blízkými lidmi a světem: "*Jo. No takhle, já si někdy žejo sednu, no. No a vzpomínám si třeba na něco, nebo o něčem přemejšlim, žejo (...) Jsou. Vzpomínky jsou důležité. To jo. To musím říct. Dřív tak ne, ale teď se někdy jako zasním, abych tak řekl, a vzpomínám na různý věci, co se mně staly, nebo mejm příbuznejm, nebo co děti a tahle, takže musím říct, že ve vzpomínkách se dost často vracím.*"

9.4 Být pro druhé jako způsob blízkosti

„... co jsem pro ni znamenala“ (Lenka)

9.4.1 Být pro druhé

Respondenti s různou mírou explicitnosti zmiňují, jak podstatnou úlohu hraje v jejich životech možnost být pro druhého nějakým způsobem nablízku, projevovat svůj altruismus, nabízet pomocnou ruku či prostě působit na ostatní pozitivně.

Paní Olinka na otázku po vztazích s lidmi v domově odpovídá okamžitě triádou příběhů, v nichž je sama v roli někoho, kdo **pomáhá ostatním**: „*A potom taky, nějak najednou se mi ztratila. No a tak prostě jsem se pídila (...) No a vona prostě pak ulehla a nemohla. Pak ke konci špatně viděla, špatně slyšela. Já jsem jí tam chodila dolů prostě číst (...) Tak prostě to, vona akorát nějak umřela (...) Vona vždycky říkala, udělejte si puntík zase, máte dobrej skutek. A vždycky jestli přijdu. A vona už mě poznávala po hlase víceméně.*“

Paní Lenka se tématu chápe z jiného hlediska a akcentuje možnost **být pro druhé jako vzor dobrého stáří**: „*Taky jsem udělala moc hezkou zkušenost. Voni tady někdy jsou takový akce, že sem přijde i veřejnost z Prahy z Chodova, a tak tady byl takovej den, je to asi čtrnáct dní a takový ty dvě pracovnice si se mnou začaly povídat. Ty se mno tak krásně hovořily a pak si mě vyžádaly, internet, jestli bych chtěla. Tak já jsem si říkala, to je formalita, ale já jsem jí ho dala. A vona vám mně napsala tak krásnej dopis, co jsem pro ní znamenala, že se nebojí stáří, víte, takovej opravdu krásnej dopis.*“

Pro druhé lze být **svými činy**, jak zmiňuje paní Olinka: „*Prostě bylo tu dost lidí, pro který, dokud jsem mohla, tak jsem se snažila udělat, co jsem mohla.*“

Pro pana Karla je deklarovanou hodnotou **být pro druhé v rozhovoru**: „*Člověk musí volit témata, které toho člověka potěší. To je zásada všeho.*“

Svémi slovy je druhým k dispozici i paní Jitka a to dělá té míry, že má v domově seniorů až jakousi neoficiální **roli vítáče nových klientů**: „*Kamila (myšleno pracovnice kavárny v domově seniorů) už je mrcha – když přijde někdo nový, tak ho posazuje ke mě (...). Rádi si se mnou povídají, no ale říkám... tam ta vodejde a jak vodejde, tak už přijde jiný a zase to sem rád, že tady je místo, mně se s váma hezky povídá.*”

Pro druhé lze být také tak, že v domově seniorů **vytváří pro ostatní něco krásného**: „*Jako dělá mi dobře, že jako si na to (myšleno květiny, o které se stará na dvorku domova) lidi, když tam sedají ty babičky, v létě, pak když je hezky, líbí se jim to, žejo.*“ (Olinka)

Souvisí s tím i téma **lásky jako recipročního vztahu**. Láska pak může být velice důležitá, dokonce tím nejpodstatnějším. Pro paní Lenku znamená doslova vše: „*Všechno. To, musím vám říct, že to je nejdůležitější v životě, když jste milován a můžete milovat. Přirozeně ta kvalita toho života se mění, žejo, nabývá různé podoby, protože přenášíte potom hodně lásky na děti a děti na vás a potom na vnoučata. Dělíte to. Ale nejdřív se soustředíte na toho jediného člověka.*“

Trochu stranou, ale přece v souvislosti, se objevilo téma bytí s druhými, bytí pro druhé, coby **úniku před sebou samým** a svým vlastním trápením. Pro paní Olinku se toto téma vynořuje, když hovoří o ukončení pracovního poměru se vstupem do důchodového věku a otázce co dál se svým životem: „*No a tak jsem začala chodit na to aktivní stáří a chodila jsem do Brechtový do toho klubu, abych se dostala mezi lidi a poslouchal jste jiné starosti než ty svoje, žejo. Únikový řešení.*“

9.4.2 Nebýt druhým na obtíž

S tím významně souvisí téma „nebýt druhým na obtíž“, protože i to je způsob, jak o druhé pečovat, brát na ně ohled. Paní Olinka takto mluví už při rozhodování k nástupu do domova seniorů s **ohledem na svou rodinu**, konkrétně syna: „*Co bych doma dělala, jak by to kluk všechno zvládal, protože dělá nakonec taky těžkou práci, žejo, tak je večer*

rád, že je rád.“

Pan Mírek také rozumí svým vztahům s rodinou tak, že pro ně nyní **může někdy představovat pouhou povinnost**, a to když odpovídá na otázku po vztazích s rodinnými příslušníky: *„Úplně nejlepší. Je jich všech dohromady šestnáct. Nezastaví se tu teda každé den. I když na některých je vidět, že sem chodí, protože musí. ... No ne, že by to říkali. Prostě někdy vycítíte, že sem jdou spíš z povinnosti, ale tak není to prostě každé den.“*

V souvislosti s tím lze i **upřednostnit potřeby blízkosti druhého nad své vlastní**: *“Tak já nemůžu bejt nějaká sobecká, abych řekla, Honzo, přijď za mnou. Vůbec je neinicuju. Když má na mě chuť... Tak přijdou. A ne aby to brali jako povinnost.”*
(Lenka)

I v domově seniorů je pak brán ohled na to, aby respondent **nepředstavoval zbytečnou zátěž pro personál**: *„Ted'kon chodili s oběžníkem, kdo chce kontrolovat, já nechci v noci kontrolovat. Podívejte se, kdybych byla mrtvá, tak je jedno, jestli mě najdou ve dvanáct nebo ráno. Jako na co si budou ničit noční, když jsou tady sami a je to problematický.”* (Jitka)

Stejný postoj lze pak zaujímat i **ke svým spoluklientům z domova seniorů**. *„Na ty zájezdy nejezdím, protože zase říkám, že jsou na tom někteří hůř, že ty ležáky voni naložej na ten vozejk a něco jim dopřejou, žejjo. Takže nechci zabírat místo těm... já se zase někde dostanu.”* (Jitka)

9.5 Být pro sebe

„Má takový to svoje zázemí v hlavě a v srdci“

Oproti předchozímu oddílu, kde se respondenti otevírají druhým a žijí s ohledem na ně, zde tematizují jistou uzavřenost od okolního světa, která se samotou souvisí. Jedná se o ty momenty, kdy respondent nežije pro a vzhledem ke svému bezprostřednímu okolí, ale oddává se sám sobě, svým potřebám, svému vnitřku, případně dbá o svou autonomii a intimitu.

9.5.1 Dbát o své vlastní hranice

Zde je důležité téma **vlastního jednolůžkového pokoje**, kde člověk dbá o svůj vlastní prostor, který skýtá **možnost soukromí a odpočinku** *“Já samotou netrpím, já jsem vopravdu, já si toho nesmírně vážím, že mám ten jednolůžkový pokoj. Protože máte možnost, když budete chtít s někým být, je všude možnost.. nezvykám si návštěvy do pokoje z těch důvodů, že chráním svoje soukromí, abych si mohla odpočinout, protože v těchto letech vopravdu jako...”* (Olinka)

Vlastní pokoj je mimo jiné prostorem, kde lze o samotě nabýt klidu, kde lze svou **samotu prožívat v pozitivním smyslu**. *“Já ještě jsem chtěla s tou samotou, to vopravdu, když chci být sama, tak řeknu na sesterně: budete vodě mě něco potřebovat? Voni řeknou: ne. Já říkám: tak to se zamykám a jdu spát. Tak to se prostě zamknu, otočím klíč (...) A vypnu si telefon, že mě nikdo nemůže vzbudit. A i když bych nešla spát, tak prostě se zamknu a mám tady svůj klid. Prostě časopisy, nebo něco takovýho, křížovku a... mám svůj klid. ... Někdo zaklepe, já vím, že to není důležitý, žejo. Když na sesterně řeknou, že nic. Tak vím, že to není důležitý. A mám puštěnou někdy i televizi, jak ty lidi, se jako nedobejvaj, jo, zaklepu jednou a dvakrát ... Ta samota, když sem zalezu. Nono, já jsem vždycky byla ráda sama jako takhle třeba.”* (Jitka)

Vlastní pokoj je pak i místem, kde člověk **disponuje svobodou a nemusí se ohlížet na ostatní**. Jde o jistou autonomii “...*To jsem udělal dobře. To jako vopravdu, kdybych si to včas nepodal, tak jsem to neměl. Jsem čekal asi pět let na vyřízení. No a dneska mám aspoň samostatný pokoj, i když malý. No a jsem svým pánem. Můžu si v noci rozsvítit, kdy chci. Tadyhle studuju..*” (Karel)

Mít hranice, být svobodně sám pro sebe se také ukazuje ve snaze o **autonomii**, v přání **nebýt přes míru závislý na okolí**. „*A jinak se snažím seč můžu, abych toho potřebovala co nejmíň. Ne kvůli tomu personálu, ale kvůli sobě, abych měla pocit, že nejsem ještě odkázaná na první poslední.*“ (Olinka)

O své vlastní hranice lze také pečovat ve smyslu **nenechat si od druhých narušovat pravidelný rytmus**, na který je člověk uvyklý: “*Ale abych musela čekat na návštěvy.. mám svůj režim dne a prostě kdyby to bylo tak často, tak mi to i zachází.*” (Olinka)

Stejně tak je zde téma **stažení se z rozhovoru s ostatními spoluklienty**: „*A já ne že bych to dávala nějak najevo, ale prostě, když potom přijde, tak chvíli posedím a pak řeknu, že už musím jít, že musím třeba na záchod, že jsem zvyklá na svůj, tak se na něco vymluvim a jdu. Když vidim, že jako prostě mi to nic nedá...*“ (Jitka)

9. 5. 2. Odstup - vzdálenost jedinců v domově seniorů

Navzdory dobrým vztahům v domově seniorů lze v této oblasti spatřovat jakýsi deficit – něco zde chybí, panuje zde odstup. I zde se objevuje téma toho, že je respondent nějak sám pro sebe, oddělen od okolí.

Toto se tematizuje u paní Lenky, když hovoří o přátelství. Odstup zde souvisí s **individuální zkušeností nasbíranou za dlouhá léta života a s potřebou toto vše prožívat, vychutnávat**. Z této pozice se pobyt v DS může jevit jako pouhá špička ledovce, která nemá nárok konkurovat celému nánosu předchozích životních zkušeností: “*No tak já vo to ale ani neusiliuju tady, mít nějaký vřelý přátelství, víte, protože já si myslím, že každý člověk tady má to co já za sebou a má takový to svoje zázemí v hlavě a v*

srdci, jak se říká. A že tady lidi nevyhledávají moc takovou tu družbu. Když se jdete posadit do zahrady, tak vidíte, tu je na lavičce jeden, tohle dva. Ale že by to bylo nějaký seskupení, to ne.... já si myslím, že je to tím, že má každé svůj osobní, svůj duševní život a že to tak nějak jako i vychutnává, víte. Já nevím, jestli tu samotu, nebo tu prostě tu možnost. Protože v běžném životě jsem ani neměla moc času nad sebou přemejšlet a ...”

Jistý odstup pak lze spatřovat, když respondent mluví o současných vztazích v domově seniorů a ve srovnání se vztahem ze svého původního prostředí se **zdráhá použít termín „přátelství.“** R: „A mám sousedku, která přišla asi za měsíci po mně, tak jsme se spřátelili, takže spolu chodíme na ty vobědy a vobčas si sednout na zahradu a když chceme být sami, tak jsme sami. V: „Takže jste si tady našla takovou přítelkyni?“ R: „No... no... takovou kamarádku.“ V: „Kamarádku.“ R: „No. Já přítelkyni mám. Životní přítelkyni mám. Ale bohužel daleko...“ (Lenka)

Téma odstupu lze spatřovat i v **absenci potřeby navazovat za každou cenu nějaké vřelé a blízké vztahy**, jak ilustruje příběh paní Jitky: „No teď je tam jedna paní z jedničky, vona je taková vysoká blondýna. Z jedničky no, vysoká (...) No a (cituje klientku) budeme si tykat. Já jí povídám: no paní H., budete mi tykat, ale na mně to nechtějte. Ona proč? Já pám: No tak... nechci jí říct, že necejtím tu potřebu.” (Jitka)

Jistou největší událostí blízkosti mezi klienty při každodenním společného setkávání klientů v domově mohou být obyčejné **společné obědy**: „No tak já sedím se třemi ženami u oběda. Na to se vždycky těším, protože si povíme, co jsme zažily třeba dopoledne, co nás čeká, a nebo něco z minulého života. A snažíme se, aby to bylo veselý. Žádný ubrečený.“ (Lenka)

Jiný odstup lze pak najít **ve vztahu k pracovníkům**, se kterými obyvatel domova seniorů vůbec **nemusí být v nějakém častém a intenzivním kontaktu** „A já říkám: ty denní mě ale třeba čtrnáct dní neviděj. Vona na mně čumí, já pám: no neviděj. Když nic nepotřebuju a nejdu na sesternu, no tak voni nepřijdou se podívat, když nemaj žádnou hlášku. My se vidíme, když přijdu z oběda a voni jsou na chodbě nebo tak nějak. Tak se pozdravíme, ale to není každé den, třeba čtrnáct dní se nevidíme.” (Jitka)

Odstup lze spatřovat také v **komunikaci s ostatními klienty**. Zde může být způsoben nedostatkem společných témat. R: „... Jsou pár lidí, s kterejma si mám co říct, ale většinou ne.“ V: „A čím to je?“ R: „No tak voni maj takový povrchní zájmy, víte. Voni neposlouchaj zprávy, nečtou noviny. Ne že by v těch novinách bylo něco zázračný, žejo, ale nemají prostě vo ničem...“ V: „Nemaj přehled.“ R: „Ne, vůbec ne. Oni mají jenom to, kterej lék kdy působil, co kdo užívá a takhle... volovinky, no.“ (Jitka)

Odstup lze vidět i v otázce **sdílení vlastního života**, zde především minulých zážitků. Jeden respondent popisuje své potíže se sdílením vzpomínek na aktivitě s názvem „vzpomínkování“: „A jináč tady tak ze začátku jsem byl.. byl jsem tady na tom vzpomínkování, ale to mě tady moc nebavilo, protože mně to tak připadalo spíš, že to je takový jako chlubení spíš no (...) Ale ono to vlastně ani jináč nejde. Žejo, když říká nějakou historku, tak jí říká proto, aby ty lidi pobavil, žejo. Ne, aby nudil, a tím pádem to někdy vypadá, že to je chlubení. I když to třeba chlubení není, žejo.“ (Karel)

9.6 Ti nejbližší

„My jsme si úžasně blízci.“ (Jitka)

Během rozhovorů se objevovalo téma rodiny a blízkých přátel jako něčeho velmi podstatného, co různými způsoby skýtá respondentům blízkost.

Je reflektovaná jednak **blízkost potomků**: „No, náš nejmladší, my jsme si úžasně blízci. Ale strašně blízci.“ (Jitka)

Ukazuje se také, že potomci nemusí mít podle seniora často takové **pochopení** pro jejich situaci jako blízcí vrstevníci. Paní Olinka se radí se svou přítelkyní o odchodu do Domova pro seniory, ale syna do toho příliš nezahrnuje: „*Kamarádka mi řekla říkala jsi, že když to bude na jednolůžák, tak že to vemeš. No a tím to končilo. Takže jsem zavolala, že jako teda přijdu a v pondělí jsme se šli na to podívat. Pak prostě na další tejden jsem se sem měla stěhovat. Tak doma jsem si psala seznam, asi tak, co si s sebou mám jako vzít. No a nic, synovi jsem nic neříkala, protože jsem si říkala, on by mi to rozmlouval nebo něco takovýho.*“ (Olinka)

Významné jsou také **vztahy s vnoučaty**: „*Chodí sem vnučka, vona se jmenuje R. A ta si mě oblíbila, jakoby nebojí se mě. Samozřejmě sem chodí s maminkou, tady mám od ní obrázek.*“ (Mirek)

Blízkost s **pravnučaty** může být zakoušena jako **méně intenzivní**, přesto jsou důležitou součástí života: „*Užívám si to. Já.. já jsem jako šťastná, že mám ty děti a ty vnoučata. Už mám jako ty pravnučky. Ale to už je.. ten pravnuček už je takovej vzdálenej. Protože voni přes celou tu Prahu, aby se sem dostali. Eště jsou taky mladý a malí. Ale mám je.*“ (Lenka)

Blízkost může v tomto věku nabízet i rozumějící vztah se **sourozencem**: „*Nenene. Se sestrou si strašně rozumíme. Ve Veltrusích jdeme spolu na chodbě co je na záchod se potkáme. Vona jde pryč, já du tam. Já říkám počkej na mě. A v momentě jsme složily písničku: My jsme dvě prdelky nebo boubelky a rádi máme todle a takový. A voni všicki byli u vytržení, že to, prdel měli a jako tak si rozumíme no.*“ (Jitka)

Význam mají také **dostatečně časté návštěvy** rodiny v domově seniorů: „*No a teďkon v přítomnosti, děti mě navštěvují pravidelně i nepravidelně, různě. Rozhodně jednou týdně každej. To si nemůžu stěžovat...*“ (Jitka)

Zachování blízkosti s rodinou může také **motivovat k radikální proměně životního postoje**: „*Nesmím je zklamat (...) No abych nebyl nějaký pesimista. Já musím být optimista. Chápete. Jedině to na ně.. já jsem byl dřív pesimista. Když sem přišla*

dcera, tak kolikrát říkala, táto já se seberu, já vodejdu. S tebou není řeč, vůbec nechceš chodit ven. Jo? Já vodejdu. Já už ti sem nepřijdu. Jo? Říkala. A já jsem se nějak proměnil." (Karel)

Rodina je také tím, co **zakládá domov**: *„Domov to není. To spíš cítím u svého staršího syna, že když tam jedu na léto, že tam jsme jako u nich doma, i když tam nemám tenhle komfort. To mi nikdo nemůže tam dát, žejo. Ale ne, je tam ta atmosféra. Přijede vnuk, přijede vnučka..." (Lenka)*

Rodina také dává jistotu, v tomto případě tím, že bude nablízku a poskytne **jistotu péče při zhoršení stavu**: *„Přesně tak. Jako nemyslim na to. Vím, že když bych ulehla, tak že ty děti se postaraj, abych nebyla proložená, sto procentě. Že tady budou dohlížet, aby mě polohovali, že koupěj ty podkládací kroužky." (Jitka)*

Rodina také skýtá významnou **možnost občas domov seniorů opouštět**, což může být, vzhledem ke zdravotnímu stavu, problematické: *„Vono to přišlo u mě najednou taková ta fyzická neschopnost. To mi vadí, víte, my jsme tady volný, já když chci, tak se tam napíšu, nebo to ohlásím, že jdu tam a tam a nikdo mi nebrání. Ale brání mi můj stav, že já nemůžu. A to bych... já jsem hodně se pohybovala takhle po městě a po světě a procestovali jsme a jezdili na dovolený a... a tedko jsem tady. Ale mám dva syny a voni sem za mnou choděj a ten starší ten si mě veme k sobě, kdykoliv já chci." (Lenka)*

Význam blízkosti s rodinou může být pro obyvatele domova seniorů pochopen v tom smyslu, že si nadále **uchovává podíl na životě svých nejbližších**. Tím se zachovává blízkost a brání odcizení: *„No... mně spojuje tak, že mně říkaj jak co dělaj, prostě může být, že jsem nějak orientovaná v jejich současnosti a ne že bych jako to měla nějak moc vzdálený, vidíte, že já s nima žiju. Já jim třeba jako zavolám, jak že to dopadlo, byl na zkoušce třeba. Takže já s nima žiju. Není to nic vodcizenýho..." (Lenka)*

I společné rodinné prožitky, zážitky něčeho krásného a mimořádného, jsou pro blízkost velmi důležité. Zároveň je to právě rodina, kdo zprostředkovává kontakt se světem: *„Když jsem jela na Vánoce. To nebylo letošní, myslím, to už je delší dobu. Vod Evy nějak, po novým roce, tak mě vez domu v sedm hodin večer, Praha byla vylidněná, ta*

výzdoba vánoční, všechno a ještě byla zasněžená, bylo to strašně krásný. A já jsem říkala, to je tak krásný, Víťo, že bych jela na světa kraj. A von řek: na světa kraj to nemůžu, ale kousek tě povozim. Tak mě povozil po tý Praze, jezdili jsme asi dvě hodiny. Bylo to fantastický, a pouštěl krásnou hudbu, takže bylo to nejhezčí z celejch Vánoc.“ (Jitka)

Fyzicky nejbližší mohou být seniorovi v domově **pracovníci**. Pracovníci můžou nést primárně význam toho, kdo je po ruce a něco pro seniora „**dělá**“ a na kom je třeba **nebýt příliš závislý**. V takovém pojetí je blízkost s nimi méně intenzivní: „*Já jsem vám říkala, jsem vám říkala, že co vod nich, jako vo co si řeknu, že nemůžu říct, to prostě že by mi neudělali. Že se snažím, abych toho co nejmiň potřebovala, že. Vlastně mimo to, kolem toho ráno mi tady dávaj jídlo, dolu chodím na to a todlecto, teda co se týče tý hygieny, to je to vo čem už jsme mluvili, jo?*“ (Olinka)

I jinde se o pracovnících hovoří jako o těch, kteří něco při druhého **dělají**, zároveň je akcentována jejich **vstřícnost**: „*Voni všichni hned jako ňák si zapamatujou jméno klienta, víte, aby tady zapadl. A večír, než jdeme spát, tak votevřou dveře, jestli jsme v pořádku. Ráno mi daj do postele snídani... v životě mi (smích) nikdo nedával do postele snídani. Já si připadám jak ve filmu, abych řekla. Na tohleto pohodlí a na tu vstřícnost jsem si teďkon už zvykla, ale bylo vám to pro mě takový... jako když se dívám na film (smích).*“ (Lenka)

Vedle pozitivního vztahu k pracovníkům se objevil se přímo i negativní postoj k pracovníkům jako k těm, kteří v základu **nemají správný přístup k seniorům**: „*Ale na to podstatný, na tu péči o ty lidi, tak tam to strašně pokulhává. Ty děvčata mladý, no tak já jim to nemám za zlý. Ne že by nevěděly, do čeho jdou. Já si představuju, že když se tady ucházely o místo, že jim to snad ukážou. Snad jim ukážou i ty ležáky a že se musej přebalovat, když je to potřeba. Mimo tu hygienu, mimo ten čas. Já bych osobně rozbalila tu pokakanou, aby viděly, co to je. Jak se to musí umejt a vopatřit. Ne jen ... nemaj ten správněj poměr ke starejm lidem. Někteřá z nich vůbec nemá cit pro starý lidi.“ (Jitka)*

10 Diskuse

10.1 Ovlivnění vlastním předporozuměním

Zpětně se ukazuje, jak veliký vliv při získávání i interpretaci dat hrála má osoba. Už osnova rozhovoru prokazuje velmi subjektivní charakter a je možné si představit, že jiný výzkumník by k získávání dat na téma samota a blízkost použil jinou cestu, jiné otázky. Zde nacházím oporu v teorii IPA analýzy, která, jak už bylo výše řečeno, počítá s výzkumníkovou subjektivitou a bere jí jako součást celého procesu s tím, že výsledky výzkumu jsou tímto ovlivněné a závěry z něj mohou být platné pouze omezeně.¹³⁴ Svou subjektivitu se snažím učinit transparentní a dosahuji tak mimo jiné i tím, že čtenář má možnost ověřit si na samotných doslovně přepsaných rozhovorech, do jaké míry jsou pro něj mé interpretace vzhledem k původním datům relevantní. Jinak než přes výzkumníkovu subjektivitu se koneckonců k tématu samoty a blízkosti nelze dostat, protože toto téma nelze jasně stanovit skrze nějaká objektivní kritéria či definici, ale vždy záleží na tom, jak se jej zhostí také sám výzkumník.

S touto subjektivitou jsem se zpočátku těžko smiřoval. Při vedení rozhovoru jsme se chvílkami snažil o něj co nejméně zasahovat, protože jsem nabýval dojmu, že s každou mou doplňující otázkou navádím respondenta k tomu, aby se zabýval něčím, k čemu by se sám přirozeně třeba nedostal. Této nervozity jsme se ale brzy zbavil a dalším otázkám se nebránil a pracoval více intuitivně a do rozhovorů aktivně vstupoval – k tomu mně nakonec donutily i praktické důvody, protože kdybych rozhovory sám nekorigoval, hrozilo nebezpečí, že se respondent zcela vzdálí od tématu. I tak byly ale rozhovory velmi volné a respondent se často dostal do oblastí, které dle mého názoru se samotou a blízkostí souvisely jen vzdáleně. I zde zůstává možnost takový materiál zkrátka odsunout

134 Srov. ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. s. 10 – 11.

stranou a nezabývat se jím.¹³⁵

I v procesu analýzy se ukazuje, jak jsem byl zčásti ovlivněn svým osobním nastavením. Opět platí, že jiný výzkumník by mohl vidět a prezentovat jiná témata a jinak. Jako silně osobní vnímám především témata odstupů, stejně tak prospěšnosti druhým. Všechny tyto aspekty jsou v mém aktuálním životě významné a někdo, kdo se jimi tolik nezabývá, by na ně při interpretaci dat a hledání témat možná nekladl takový důraz. Zároveň je třeba přiznat, že při interpretaci a nacházení témat hrálo roli i mé osobní zaměření na terapeutický směr daseinsanalýzy a s ním spojenou fenomenologickou či existenciální filosofii. Prezentovaná témata v mnohém odvisí od tzv. existenciálů, tedy základních daností lidského bytí, jak je návaznosti na Martina Heideggera ustavuje právě daseinsanalýza. Ovlivněn jsem byl především skrze takové existenciály jako je svoboda, otevřenost, sebebytí, prostorovost, smrtelnost, časovost, každodennost, spolubytí, tělesnost či svět.¹³⁶

10.2 Shrnutí výzkumu: srovnání s teoretickými poznatky, limity a problematičnost

Do výzkumu jsme vstupovali s přesvědčením, že téma může nést mnoho významů, což se mi částečně potvrdilo. Význam pojmů samoty a blízkosti se plně odkrývá až v konkrétní zkušenosti jednotlivce. I k tomu je vhodná metoda IPA. Přesto ale u respondentů převažovala jistá orientace - rozvíjen je především ten ohled samoty a blízkosti, který se týká vztahu s lidmi, v Yalomově terminologii by se pak jednalo především o interpersonální aspekt tématu.¹³⁷ Zároveň výsledky výzkumu korespondují s Müllerovým tvrzením o zaměnitelnosti pojmů samota a osamělost¹³⁸ - respondenti se na mnoha místech rovnou a sami od sebe zhostili tématu samoty coby osamělosti.

Lze si také položit otázku, do jaké míry se respondenti pohybovali spíše po povrchu věcí a některé pro ně jinak významné aspekty opomíjeli. To může být dáno

135 Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. s. 160.

136 Srov. REDAKCE. Existenciály [online]. [2014-08-13]. dostupné na <<http://www.existencialy.cz/pojmoslovi/zakladni-pojmoslovi-existencialy/>>

137 Srov. YALOM, Ir.,D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. s. 361.

138 Srov. MÜLLER, W. *Sám, ale ne osamělý*. Praha: Portál, 2011. s. 13.

jednak mírou zkušenosti výzkumníka ve vedení výzkumných rozhovorů – odborník s dlouholetou praxí ve vedení výzkumných rozhovorů na takto citlivá témata by možná dokázal seniory lépe otevírat. Může zde také hrát roli skutečnost, že téma samoty a blízkosti je intimní záležitostí. Nejen že může být pro seniory obtížné se otevírat druhé, relativně cizí osobě. Respondenti mohou mít také potíže se v tématu odhalit před sebou samými, jaksi si ho nechat přistoupit se všemi potenciálně těžkými skutečnostmi k tělu. Jedna blízká osoba mi k tomuto nabídla názor, že jen málokterý člověk, potažmo starý člověk, je natolik zdatný v pěstování vlastní sebereflexe. Nechávám to ale pouze jako otázku k zamyšlení - tímto už činím veliký krok za samotná data.

V souvislosti s tím se také ukazuje možný nedostatek při způsobu volby participantů – ve snaze o nekřížení rolí pracovníka a výzkumníka jsem vybíral z těch respondentů, se kterými jsem přímo nepracoval, tedy z klientů jiných oddělení. Je možné, že kdybych prováděl výzkum se svými vlastními klienty, se kterými jsem byl v důvěrnějším vztahu, možná by se mi otevírali jinak.

Na výzkum je možné se podívat ještě z jiného hlediska – závěry z něj ukazují celkově spíše pozitivní zkušenost samoty a blízkosti. Pak by smyslem tohoto výzkumu bylo ukázat spíše zkušenost pozitivního přístupu seniorů k této skutečnosti. Jak už bylo řečeno výše, nasbíraná data a jejich následná interpretace mohou být dána specifičností výzkumného vzorku. Pokud jako referenční rámec použijeme v teoretické části zmíněné strategie v přístupu ke stáří,¹³⁹ pak by se dalo říci, že všichni z respondentů přistupovali ke svému životu (nebo se tak alespoň jeví) převážně skrze tzv. konstruktivní strategii a byli tedy do velké míry se svou situací vyrovnání a pozitivně naladěni. Jiná data bych pro výzkum nejspíš získal, kdybych mluvil s jinak laděnými respondenty. Výzkumný vzorek však byl silně určen dostupností – při výběru hrálo silnou roli, zda byli potenciální respondenti vůbec ochotní se výzkum zúčastnit. Někteří z těch, kteří se mi zdáli méně pozitivně nastavení, účast ve výzkumu odmítli. V této souvislosti by pak mohlo zcela jiná data přinést zabývání se tématem samoty a blízkosti u seniorů, kteří v důsledku zhoršeného zdraví tráví většinu času na lůžku.

139 Srov. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I., *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. s. 331 – 33.

Závěry mého výzkumu naznačují, že samota uchopená jako osamělost může být mnohem více reflektována jako záležitost minulosti. Respondenti někdy situovali pocity osamělosti právě do minulých časů, zatímco v přítomnosti se chápali být s osamělostí celkově vyrovnání. Téma osamělosti se pak často točí kolem smrti druhých osob, což odpovídá některým teoretickým poznatkům – smrt druhého a u seniorů především pak smrt partnera, kterou respondenti zmiňovali někdy na prvním místě, může nejvíc konfrontovat s pocitem osamělosti.¹⁴⁰ Méně prostoru je pak věnováno tématu vlastní smrti, což může souviset s teoretickým poznatkem,¹⁴¹ že senior někdy přistupuje k vlastní smrti skrze hovory o úmrtí druhých a že je pro něj mluvení o vlastním konečném osudu leckdy intimnější a obtížnější. Téma vlastní smrti se zde prezentovalo někdy jako něco, čím je lepší se nezabývat, případně bylo spíše než ze strachem z konečnosti vlastní existence vícekrát spojováno s obavou z bolestivého procesu, což ukazuje k obecnému tvrzení Vágnerové, že právě obava z bolesti je u smrti tím nejpodstatnějším tématem.¹⁴² Celkově byl v rozhovorech věnován smrti poměrně velký prostor, to by pak mohlo být v souladu s existenciálním výkladem, kdy smrt je s tématem samoty, osamělosti, výsostně spjata.¹⁴³

Ukazuje se také, jak může být důležité mít blízké vztahy s rodinou. Prostor, který respondenti věnovali svým rodinným příslušníkům, byl významný. Částečně to koresponduje to s tvrzením, že rodina a ti nejbližší s postupujícím stářím a ubýváním sociálních rolí a zužováním sociální sítě často zůstávají jako ti poslední nablízku.¹⁴⁴ Dobré rodinné vztahy mohou takto významným protektivním faktorem proti osamělosti. Stejně tak se ale ukázala nezastupitelná úloha přátelství s vrstevníky, kteří mohou situaci seniora rozumět víc než rodinní příslušníci mladší generace.¹⁴⁵ V souvislosti s rodinou se také ukázalo téma domova a skutečnost, že instituce domova seniorů, zde konkrétně Domova pro seniory Chodov, ač paradoxně ve svém názvu toto slovo obsahuje, pro někoho nemůže být skutečným domovem. Z tohoto hlediska by stálo za to podniknout podrobnější kvalitativní výzkum na téma zkušenosti domova u seniorů v domově pro

140 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 380

141 Srov. Tamtéž. s. 299.

142 Srov. Tamtéž.

143 Srov. YALOM, Ir.,D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. s. 361.

144 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. str. 80.

145 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří. 2. přepracované vydání*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 153.

seniory.

Veliká shoda je také s teoretickými poznatky o významnosti prožívání minulosti. Zároveň se ale také ukázalo, že být seniorem neznamená nutně pouze prodlévat v minulosti a tvrzení o seniorech jako o lidech „včerejšího času“¹⁴⁶ je až příliš zjednodušující. Na druhou stranu byly vzpomínky něčím, k čemu se sami senioři často uchýlovali, pokud jsem jako výzkumník neusměrnil jejich vyprávění zpět k tématu. Vzorným příkladem toho je pan Karel. Takový výklad by pak podporoval například Kalvachovo tvrzení o některých seniorech, u kterých podle něj převažuje retrospektivní zaměření.¹⁴⁷ Ve shodě s teorií se ukázalo i téma nedostatku času seniora a jeho stále rychlejšího plynutí. O tom mluví například Haškovcová.¹⁴⁸ Život seniora v domově pro seniory tak nemusí znamenat nějaké vakuum prázdného a nesmyslného času. K tomu ve shodě s teoretickými tvrzeními o důležitosti náplni času¹⁴⁹ přispívají i objevivší se témata aktivního trávení času, k čemuž napomáhají i nejrůznější aktivity v domově pro seniory. Na druhou stranu se ale tematizoval i dostatek, případně nadbytek času, to bylo ale respondenty pochopeno jako pozitivum. Takový čas dokázali smysluplně použít a toto prázdno je nepřivádělo k osamělosti.

Významné bylo téma „být pro sebe“, které se mi při analýze ukázalo. V nejrůznějších odstínech se tak ukazovalo na výročí, které přikládaly význam tomu mít vlastní čas, vlastní prostor, soukromí. Literatura často mluví o tzv. autonomii u seniorů,¹⁵⁰ což chápu jako téma podřazené celkové zkušenosti „bytí pro sebe“, tedy oddělenosti od okolního světa. Blízkost s druhými tedy ano, ale ne za každou cenu. K tomu se významně přidružuje i téma, které jsem celkově nazval slovem „odstup“. Celkově takový odstup nemusí být primárně něčím negativním. Taková distance se ukazovala třeba ve vztazích mezi obyvateli domova, což se odráží například v názoru některých autorů, že pro seniora je obtížnější budovat od základů nové vztahy a je pro ně důležitá trvalost dlouhodobých vztahů.¹⁵¹ Opravdu dobře se to odráží ve výše zmíněných slovech paní Lenky, která se

146 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 169.

147 Srov. KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 110.

148 Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. s. 168.

149 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 28.

150 Viz například SÝKOROVÁ, D., *Autonomie ve stáří*, Praha: SLON, 2007. s. 85 – 86.

151 Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. s. 344.

zdráhá použít pro nový vztah v domově termín přátelství, který si rezervuje pro svou dlouholetou přítelkyni. Na druhou stranu se ale také ukazovalo, jak může pro seniora být podstatné dbát o své okolí a zároveň se také cítit užitečný. To koresponduje s tvrzením, že právě pocit užitečnosti je jednou z výrazných potřeb u starých lidí, zatímco pocit, že se seniorem už nikdo nepočítá, vede k osamělosti.¹⁵²

V rozhovorech se často objevovalo téma vlastního těla, respektive zdravotních omezení. Otázka tělesnosti vlastně v rozhovorech mnohdy prostupovala všemi možnými tématy. Takto se ukazuje ospravedlnění možných definic stáří skrze tělesné involuční procesy.¹⁵³ Bylo vidět, že pro seniory může být jejich tělo něčím velmi významným a častým tématem hovorů. Upadající tělo někdy znemožňuje plnohodnotný kontakt s druhými, zužuje seniorův prostor fyzický i sociální a uzavírá tak seniora více do jeho vlastní samoty. Elias v podobném smyslu obecně tvrdí, že úpadek těla člověka izoluje od okolí.¹⁵⁴

Je vhodné také věnovat pozornost tomu, o čem se v rozhovorech mlčelo. Respondenti příliš netematizovali blízké vztahy s pracovníky Domova pro seniory Chodov, většinou se k nim vyjádřili, a to pouze stručně na přímý dotaz výzkumníka. Převažovaly spíše takové hovory o pracovnících, kde figurovali jako někdo, kdo poskytuje péči, případně byla oceňována jakási formalistní vřelost a vstřícnost. Možná bylo tak málo prostoru spontánně věnováno pracovníkům právě pro to, že se jedná o respondenty, kterých se osamělost příliš netýká, kteří mají dobré rodinné vztahy a kteří nejsou tolik odkázáni na péči okolí. Jinou důležitostí by mohli mít pracovníci pro ty obyvatele domova, kteří nejsou saturovaní přirozenou sociální sítí, případně s lidmi, kteří jsou na pomoci pracovníků závislejší. V této souvislosti mluví Pichaud s Thareauovou o tom, jak velký význam může mít pracovník pro osamělého a nemocného člověka, který se na zaměstnance může velmi silně upnout.¹⁵⁵ Je také možné, že se respondenti nechtěli vyjadřovat o případných negativních vztazích s pracovníky před někým, kdo sám v domově seniorů, byť na jiném oddělení, pracoval.

152 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 40, 80.

153 Srov. např. KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. s. 52.

154 Srov. ELIAS, N. *O osamělosti umírajících v našich dnech*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998. s. 7.

155 Srov. PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. s. 80.

10.3 Inspirace pro práci se seniory v Domově pro seniory Chodov

Předkládám zde krátce několik témat k zamyšlení. Nejedná se o nějaké zcela nové nápady, ale spíš chci zdůraznit to, co se ve výzkumu ukázalo a co znovu aktualizovalo podstatnost již existujících závěrů. Některé z následujících poznatků se mohou týkat nejen tohoto konkrétního domova seniorů, ve kterém jsem prováděl výzkum, ale mohou souviset i s tématem domova seniorů a seniorů obecně.

Výsledky výzkumu mohou inspirovat k úvaze o potřebě seniora být užitečný a tím pádem nebýt jen sám pro sebe a se sebou. Nabízí se otázka, zda by bylo možné toto zohlednit při plánování aktivit v Domově pro seniory Chodov a nějak formalizovat možnost vzájemné výpomoci mezi obyvateli domova, například těm samostatnějším vůči těm závislejšími na pomoci okolí. Nabízejí se třeba různé svépomocné skupiny, možnost nějakého organizovaného „vnitřního“ dobrovolnictví. Na druhou stranu je pravda, že tento proces vzájemné výpomoci se v jisté míře může dít svou vlastní, formálně nezaštitěnou cestou, a tím být přirozenější. Může se ale každopádně jednat o způsob, jak vzájemně propojit obyvatele domova, jak posílit v seniorovi pocit užitečnosti, potřebnosti, naplnit jeho potřebu blízkosti skrze pomoc a také zakoušení vlastní autonomie.

Stejně tak je důležité dbát o to, aby měl senior v co největší míře možnost spolurozhodovat a spolupodílet se na chodu zařízení. To může zmírňovat případné pocity izolace a odsunutosti stranou, zároveň to může přispívat k pocitu, že senior je svému okolí prospěšný a že není jen „objektem péče“. To je v současnosti zařízeno například tím, že obyvatelé Domova pro seniory Chodov mají možnost účastnit se pravidelných hodnocení služby, případně posílat své zástupce do různých komisí, například komise pro stravování.

Pracovník Domova pro seniory, ať už zaměstnanec sociálního úseku nebo pečovatel či sestra, by měl být velmi citlivý k okolí klienta a snažit se mu být co nejvíc

nápomocný při komunikaci s rodinou a těmi nejbližšími, usnadňovat jim vzájemné kontakty a případně i dělat vše pro to, aby spojení mezi klientem a rodinou zůstalo zachováno nebo se dokonce zlepšilo, samozřejmě v případě, že toto je klientovo přání a je ochoten na tom s pracovníkem, ať svým klíčovým pracovníkem z přímé péče, nebo sociálním pracovníkem svého úseku, spolupracovat.

Stejně tak by měl pracovník domova pro seniory respektovat potřebu klienta být sám, případně zvládat věci sám. Pracovník na jakékoli pozici by si měl dávat pozor, zda klienta nepřepečovává, příliš se nevtírá do jeho života. S tím souvisí i nutnost ponechat mu prostor toulat se svou myslí, protože blízkost může zažívat i jinak než přímým kontaktem s lidmi, třeba právě skrze vzpomínky. Zároveň by pracovník neměl přeceňovat svou důležitost pro seniory – pro mnohé z nich nemusí být tak podstatný, jak by si sám mohl myslet. To platí nejspíš především pro ty pracovníky, kteří mají sklon zastávat velmi zidealizované postoje a vidět sami sebe grandiozním způsobem jako podstatně důležité figury na šachovnici klientova života.

Měl by také mít na mysli, že ať jeho zařízení poskytuje sebelepší služby a nabízí klientovi sebelepší možnosti, jak prožít svůj život, a on sám se klientovi plně vydává, mnohdy nemůže zcela naplnit všechny jeho potřeby. Může tomu tak být už z toho základního důvodu, že Domov pro seniory Chodov není místem původní blízkosti. Jedná se stále o zařízení a nikoli pravý DOMOV s původními přirozenými vztahy.

11 Závěr

Tématem této práce byla samota a blízkost u seniorů v domově pro seniory. V první části jsem se pokusil ukázat možnou nejasnost a šíři významů těchto pojmů, poté jsem se věnoval tématu stáří a následně uvedl stáří do různých souvislostí se samotou a blízkostí s přihlédnutím k domovu pro seniory. Cílem druhé, výzkumné části této práce, bylo udělat sondu do zkušenosti se samotou a blízkostí u seniorů v Domově pro seniory Chodov. Výzkum tak měl být empirickým doplněním k první části. Ve výzkumu jsem se nechal vést některými prvky interpretativní fenomenologické analýzy. Témata vzešlá z analýzy pěti polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli Domova pro seniory Chodov nepokrývají všechny možnosti toho, jakou může mít cílová skupina zkušenost se samotou

a blízkosti. Jako ústřední motivy se z mého pohledu vyjevilo téma rozličných významů samoty a blízkosti, odcházení různých podstatných skutečností ze seniorova života (s důrazem na smrt blízkých lidí), téma zakoušení času, bytí pro druhé, bytí pro sebe a téma těch nejbližších v životě seniora, tedy především rodiny. Zároveň tato témata již přesahují i do jiných prostorů, než jen k samotě a blízkosti, a ukazují tak, že se jedná o jev, který nelze vytrhnout z celistvé zkušenosti žitého života. Samota a blízkost zde tedy nabízejí spíše perspektivu, ze které se lze na život seniora v Domově pro seniory Chodov dívat. Závěry z výzkumu se pak do veliké míry shodují s poznatky uvedenými v teoretické části, nenabízejí tak nějaký zcela nový a zásadní úhel pohledu či poznatek, ale spíše potvrzují a skrze přímou zkušenost jednotlivce vyjádřenou jeho vlastní řečí zdůrazňují a konkretizují již známé.

12 Použitá literatura

- CARPENTER, H. *J.R.R. Tolkien: Životopis*. II. vydání. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2092-9.
- ČÁLEK, O. *Skupinová daseinsanalýza*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-539-6.
- ČERMÁK, I., HYTYCH, R. a ŘIHÁČEK, T. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.
- DVOŘÁKČOVÁ, D. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4138-3.
- ELIAS, N. *O osamělosti umírajících v našich dnech*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 1998. ISBN 80-85844-39-7.
- ERIKSON, E.H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.
- FRANKL, V. *Lékařská péče o duši*, Brno: Cesta, 2006. ISBN 80-7295-085-1.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. 2. přepracované vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HROZENSKÁ, M., DVOŘÁKČOVÁ, D. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.
- JANEČKOVÁ, H., VACKOVÁ, M. *Reminiscence: Využití vzpomínek při práci se seniory*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-581-3.
- JUNG, C. G. *Analytická psychologie. Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1.
- JUNG, C. G. *Výbor z díla IX. Člověk a kultura*. Brno: Emitos, 2012. ISBN 978-80-87171-34-9.
- KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 7367-800-5.
- KALVACH, Z., a kol. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 80-247-0548-6.
- KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I., *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9.
- KOMÁREK, S. *Tělo, duše a jejich spasení, aneb kapitoly o moci, nemoci a psychosomatice*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2371-1.
- MÜLLER, W. *Sám, ale ne osamělý*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0001-7.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

- NEUBAUER, Z. *Hledání společného světa*. Praha: Malvern, 2017. ISBN: 978-80-7530-071-3.
- NELSON, T. D. (Ed.). *Ageism: Stereotyping and Prejudice against Older Persons*. Cambridge: MIT Press, 2002. ISBN 978-0-262-64057-2.
- PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1999. ISBN 80-201-0076-8.
- PEPLAU, L. A., PERLMAN, D. *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley interscience, 1982. ISBN 978-0471080282.
- PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.
- RŮŽIČKA, J. *Péče o duši v perspektivách psychoterapie*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-312-1.
- SMITH, J, OSBORN, M. Interpretative Phenomenological Analyses. *Qualitative Psychology*. 2007, 9,26, 53-80. eISSN 2326-3601.
- SOUDKOVÁ, M., *O zdravých vztazích mezi lidmi. Přátelství a manželství*, Brno: Doplněk, 2006. ISBN 80-7239-196-8.
- STUART-HAMILTON, I. *Psychologie stáří*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.
- SÝKOROVÁ, D., *Autonomie ve stáří*, Praha: SLON, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5.
- ŠVANCARA, J. *Psychologie stárnutí a stáří*. 2. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. ISBN 17-097-83.
- TOURNIER, P. *Osamělost mez lidmi*. Praha: Návrat domů, 1998. ISBN 80-85495-15-5.
- TYLOVÁ, V., KUŽELOVÁ, H., PTÁČEK, R. Emoční a sociální osamělost v etiologii a léčbě duševních poruch. In: *Česká a slovenská psychiatrie*, 2014;110(3): 151 -157. ISSN 1212-0383.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie. Dětství a dospělost*. 2. aktualizované vydání, Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.
- VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I., *Aplikovaná sociální psychologie 2*. Praha: Grada, 2001. ISBN 80-247-0042-5.
- YALOM, Ir.,D.. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7147-6.
- Legislativní dokumenty:*
 ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1. 7. 2009. ISSN 1211-1244.

Internetové zdroje:

ČERVENÝ, K., Osamělost je nebezpečnější než kouření[online]. [2012-01-03]. dostupné na <<http://losthighway.sweb.cz/uisk/socps.html>>.

DOMOV PRO SENIORY CHODOV. Informace o domově. www.seniordomov.cz [online]. <<http://www.seniordomov.cz/o-nas/informace-o-domove>>.

HOGENOVÁ, A. K fenomenologii domova a jinakosti [online]. [2015-04-11]. Dostupné na <<http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/hogen-00.htm>>.

REDAKCE. Existenciály [online]. [2014-08-13]. dostupné na <<http://www.existencialy.cz/pojmoslovi/zakladni-pojmoslovi-existencialy/>>.

Přílohy

1 Doslovný přepis rozhovorů

1.1 Paní Lenka

V: Tak jestli můžeme, tak bysme se na to vrhli. Já vám jenom znova řeknu, o čem by ten rozhovor mohl být. To téma diplomky je samota a blízkost u seniorů v domově u seniorů. A jde mi především o to, jakou vy s tím máte zkušenost, jak vy tomu nějak rozumíte, tý samotě a blízkosti. A je asi na vás, co mi budete chtít říct, co nebudete říkat.

R: No, vono samota, já vám řeknu, to je tak ňák, já si myslím, takový individuální prožívání každého jednotlivce a já si myslím, že to každý cítí trochu jinak. Já protože mám za sebou hodně dlouhý život a v různých společenských jako formacích a příznivých i nepříznivých situacích, tak já když jsem sama, tak se mi vracej různý zážitky a prožívám to znova a třeba hlouběji, vidíte, takže já se necejtím sama, tím, že mám tu minulost za sebou. Bohužel jsem jako ztratila před pěti lety manžela, kterej byl pro mě - šedesát sedm let jsme spolu žili a ještě předtím jsme spolu chodili. Takže v tomhle smyslu jsem osamělá. My jsme na sebe byli velice zvyklí a vázaný, ale vím, že jedem musíme odejít dřív, že to málokdy se stane, aby oba vedešli najednou, tak se snažím to prožívat statečně.

V: Ale občas si tak připadáte, občas vám schází váš manžel...?

R: No on mně chybí. Ale já jsem taky z pěti dětí. Já jsem z bohaté rodiny, tak jsem vždycky jako byla obklopena rodinnými příslušníky, takže... a všichni už zemřeli bohužel. A já jsem byla nejstarší dítě a vydržela jsem nejdýl. Tak víte já to považuju jednak za takovej dar, ten život mít takovej. Abych tady nějak naříkala, že jsem sama. Já myslím, že to je přirozený, že člověk na konci života je sám.

V: No a můžu se zeptat, jak dlouho tady vlastně žijete v domově seniorů?

R: Tady?

V: No.

R: Tady budu teďkon dva roky.

V: Hm. A kdybych se vás zeptal... je to pro vás v něčem jiný třeba ohledně té osamělosti to období před domovem seniorů a potom?

R: Úplně jiný. Úplně jiný. Protože já jsme neměla vozítka. Já jsem neměla ani hůl. Vono to přišlo u mě najednou taková ta fyzická neschopnost. To mi vadí, víte, my jsme tady volný, já když chci, tak se tam napíšu, nebo to ohlásím, že jdu tam a tam a nikdo mi nebrání. Ale brání mi můj stav, že já nemůžu. A to bych.. já jsem hodně se pohybovala takhle po městě a po světě a procestovali jsme a jezdili na dovolený a... a tedkoN jsem tady. Ale mám dva syny a voni sem za mnou choděj a ten starší ten si mě veme k sobě, kdykoliv já chci.

V: Kdykoliv chcete?

R: Kdykoliv. Ale říká mně: to víš, my jdeme ráno do práce, budeš tam stejně sama, ale tak si to musíš jako vždycky rozhodnout. Ale já tam v létě chodim. V létě. Protože má zahradu. A ten mladší syn ten je tady v bytě. Ten chodí za mnou. Každý tejden. Tim nejsem taky opuštěná. A ještě mám vnoučata, Verunka, vona bydlí na těch Slapech, taky musí do Prahy. Ale když prostě přijede do Prahy, tak mě navštíví. A občas mně zavolá, abych měla kontakť s ní. A ještě má tři syny. A víte co má dělat. No je mladej. Je báječnej. Tak já nemůžu bejt k nějaká taková sobecká, abych říkala, Honzo přijď za mnou. Vůbec je neiniciuju. Když má na mně chuť..

V: Tak si zajdou.

R: Tak přijdou. A ne aby to brali jako povinnost.

V: Jo? A můžu se zeptat, jaký to je třeba, když se vídáte se svým vnukem? Jaký to pro vás jako je?

R: Jako když jsme včera se rozešli. Žádný vdcizení tam není. no. Já mám vopravdu jako mám velice příjemný členy rodiny jako takový... je jim líto, že jsem v takovymhle stavu a vědi, že mi nemůžou pomoct. Já musím prostě přijímat nabídky tady zdejšího domova na ty rehabilitace a na nějaká ta cvičení, takže na co můžu, na to chodim. Nikdo vás nenutí, to je takovej ten přístup k lidem tady, že i když cvičíme, tak nejdřív řekne: každé jenom to, co ... nikdo nedělejte pohyb, kterej nemůžete. A nikdo vás...

V: Chápu. Žádný dril. A chápu to teda správně, že vy jste se sem rozhodla jít do domova kvůli jakoby zdravotímu stavu?

R: Ano. Já jsem. Kvůli tomu, že jsme přestala být samostatná.

V: No.. dobře. Můžu se vás ještě zeptat.. vy jste mluvila teď hodně o své rodině. A když bych se zeptal třeba na to, jak to tady máte s jinejma lidma, tady v domově seniorů?

R: Přátelský. Přátelský hlavně. Já nemám problémy.

V: A teď myslíte s klientama hlavně? Jakoby s vašema spoluklientama nebo i s pracovníkama?

R: Všude mám prostě úsměv na tváři.

V: Jo?

R: No. Tady jsou zaměstnanci velice příjemný a vstřícný. To musím říct bez nějakýho pochlebování. A mám sousedku, která přišla asi za měsíce po mně, tak jsme se spřátelili, takže spolu chodíme na ty vobědy a vobčas si sednou na zahradu a když chceme být sami, tak jsme sami.

V: Takže jste si tady našla takovou přítelkyni?

R: No... no... takovou kamarádku.

V: Kamarádku.

R: No. Já přítelkyni mám. Životní přítelkyni mám. Ale bohužel daleko. Ona je v západních Čechách. Tam v Pošumaví. A dokavad jsem byla dobrá, tak jsem za ní jezdila na to léto. I s manželem jsme se tak jako přátelili. A vona je psychologka. Takže rozumí. A taky teďkon chodí vo holích. Také spolu hovoříme telefonem. A mám taky ten dobrej telefon, dobrej poplatek, že nemusím dbát na to, jak dlouho spolu mluvíme. Deset minut nebo půl hodiny a ... a tak si všechno řekneme. To je tedy přátelství velký. To je přátelství. To je čtyřicet let. A jsem jak jsem šla do důchodu, tak my jsme si řekly, že to nikdy neskončí.

V: Hm. Mně napadá – máte třeba nějakou perspektivu, že se spolu ještě někdy uvidíte? Že se jako někdy znova sejdete?

R: No tak.. vona má dvě děti a jedno žije tady v Praze. A musím říct, že mě mají rádi. A vona třeba přijela a říká paní, zítra přijedu a nasedat. Jedeme za mámou, vona to bez vás už těžko [smích]. No já jsem říkala já bez ní taky. Tak mně tam vodvezla. Byly jsme tam jenom přes víkend, protože vona zase musela do práce. A ... no ale bylo to moc hezký. Vona má taky manžela, kterej je ke mně velice přátelskej. Já se tedy snažím se všemi lidmi tak jednat, aby.. abych měla s nima pohodu, ne abych vyhledávala jejich nějaký nedostatky a negativa.

V: No ale pochopil jsem to správně, že lidi, se kterejma se znáte tedy, že to zdaleka není takový to veliký přátelství, který máte..

R: No, to vám je v tomhle věku už hrozně těžký

V: Navázat jakoby nový, jo?

R: Protože my spolu s mojí přítelkyní máme zažito toliko příhod. A my jsme spolu dělaly, žejo. Prostě bylo to moc fajn, že jsme se poznaly a vydrželo nám to. A když dlouho nevolám nebo vona, tak už máme o sebe starost. No tak já vo to ale ani neusiluju tady, mít nějaký vřelý přátelství, víte, protože já si myslím, že každý člověk tady má to co já za sebou a má takový to svoje zázemí v hlavě a v srdci, jak se říká. A ... že tady lidi nevyhledávají moc takovou tu družbu. Když se jdete posadit do zahrady, tak vidíte, tu je na lavičce jeden, tohle dva. Ale že by to bylo nějaký seskupení, to ne.

V: A čím to je? Vy si myslíte, že je to tím, že každěj přišel z jinýho prostředí, má za sebou ten dlouhej život..?

R: Já si myslím, že je to tím, že má každěj svůj osobní, svůj duševní život a že to tak nějak jako i vychutnává, víte. Já nevím, jestli tu samotu, nebo tu prostě tu možnost. Protože v běžným životě jsme ani neměla moc času nad sebou přemýšlet a ...

V: Teď ho máte...

R: Teď ho mám habaděj (*smích*).

V: A užíváte si to teda?

R: Užívám si to. Já.. já jsem jako šťastná, že mám ty děti a ty vnoučata. Už mám jako ty pravnučky. Ale to už je.. ten pravnuček už je takovej vzdálenej. Protože voni přes celou tu Prahu, aby se sem dostali. Eště jsou taky mladý a malí. Ale mám je.

V: A když jste teď říkala, že vlastně už máte třeba hodně ten svůj svět, v kterým si třeba žijete a nechcete ho nutně sdílet s ostantíma... tak třeba je to hodně divná otázka, ale kdybych se zeptal co vás vlastně spojuje s vaším vnukem nebo s vaším synem, v čem spočívá ta vaše blízkost?

R: No... mně spojuje tak, že mně říkaj jak co dělaj, prostě, že jsem nějak orientovaná v jejich současnosti a ne že bych jako to měla nějak moc vzdálený, vidíte, že já s nima žiju. Já jim třeba jako zavolám, jak že to dopadlo, byl na zkoušce třeba. Takže já s nima žiju. Není to nic vodcizenýho..

... ale já musím říct že hodně lidí tady má takový děti. To vidíte ty tváře, si zapamatuju, a jdou, maminku přivezou na vozíčku. Projdou s ní třikrát zahradu a zase jdou. Víte, že je věnovaná ze strany dětí ta pozornost. Tady vidím, že jo. Ale nemůžu vám říct, jaký procento. Protože je tady dvěstěpadesát lidí, žejo a no, takže zaznamenávám akorát, co choděj často.

V: No a víte o nějakých lidech, který tohle nemaj, který jsou tady sami spíš?

R: Nevím. Nevím. A jsou tady lidi hodně postižený. Choděj těžce a prostě děti si je vodvezou, přijedou autem, naložej těžce jako já, když mě vidíte nastupovat do auta, to není žádný hezký pohled. Ale děti říkaj, to se nedá nic dělat, to hlavně, že tě držíme a že neupadneš. Až k autu, žejo přirazej mi to až k chodníku, a vtevřou mi dveře vedle řidiče a tam zapadnu jak vlastenec (*smích*).

V: (smích) No tak asi nás to čeká všechny, žejo. A ještě mě napadaj dvě věci. Vy jste říkala, že tady máte nějaký jako, jak bych to nazval. Známy třeba? Ne úplně přítele, známý...

R: Víte co, já jsem sem šla za kamarádkou. A ona byla vo tři roky starší než já. A už tady žila dva roky a já jsem říkala, já se už chystám taky, že budu muset opustit domov. Už to nezvládám. A to, a tak jsem sem přišla. A to bylo moč hezký. To bylo takový krásný setkání a tak jsme se dvakrát třikrát za tejdenn sešly na kafičko. Nebo na nějaký kulturní akci. A ... víte co se stalo? Na Silvestra. Teď to byl rok. Vona nějak se zvedla, že už jde na pokoj a protože jí nesli takovej dárkovéj balíček, tak vona si ho vzala, a že ještě si chtěla sednou na židli a vona vám jí ujela židle. A tak vona spadla na zem. Zlomila si stehenní kost. Ošetřili jí to a v nemocni, byla tam asi tři neděle. A vrátila se sem ještě jako. Ale ne úplně zdravá. No to nejde, žejo. To trvá dlouho, než se zahojí. Tak já jsem tam za ní asi dvakrát nebo třikrát byla, když jsem byla na děčku. A když [... pípá naslouchadlo...] ale stalo se to, že vona měla jediného syna a asi za čtyři dny, když přišla z tý nemocnice po tom vyléčení nohy. Tak jí přišli říct, že jí umřel ten syn, kterej byl její jedinej. A já bych mohla říct, že ona byla na něj velice vázaná a byl to takovej motiv jejího života. A vona ho přežila tři dny. Šla za ním. Tak a já jsem jí ztratila.

V: To asi to vypadá jakoby zemřela i trošku žalem ...

R: No. To je takový smutná záležitost, která mně tady potkala. Protože já jsem sem šla s tím, že budeme pokračovat v přátelství, který bylo... já jsem jezdila za ní do bytu a vona třeba uvařila švestkový knedlíky. A vona byla výborná, zavolala Leni, sedni na autobus, vařím ti švestkový knedlíčky... víte takový to bylo krásný přátelství, tak já jsem za ní jezdila, jak jsem mohla a pak jsme se sešly tady, ale...

V: Ale bylo to jenom na chvíli?

R: No.

V: A vod tý doby tady nikdo takovou roli pro vás už nemá?

R: Ne. Protože my jsme spolu dělaly univerzitu třetího věku. A v Motole jsme byly třikrát na tý medicíně, protože já na tu medicínu jsem byla jako dost vysazená a zvědavá. A přednášeli nám tam super doktoři a přimáři a přednostové oddělení v nemocnici. To bylo tak hodnotný školení. A dělali jsme závěrečný práce, já jsem vždycky literaturu... víte, aktivizovalo mě to a těšilo mně to. Pak jsem chodila i na přírodní vědy, na matematiku. Na techniku v těch Dejvicích. Prostě deset let jsem chodila na tyhle univerzity třetího věku. No, ale jak jsem přišla sem, tak já teď kon nikam nemůžu. I když bych ráda a snažím se chodit přes bolest. Voni říkaj do bolesti. Ale to nejde. I přes bolest, ale to nejde takhle, abych se vypravila někam. Jak jsou někde dva schody...

V: Tak už to vlastně nejde skoro.

R: Nonono. Ale to je problém. Já vždycky musím se zeptat, jestli jsou bezbariérový. Ale takhle dopadne člověk.

V: Ale pořád na mně působíte hodně vesele a vitálně. Na to že vám je kolik vám je.

R: Víte, člověk musí chtít. Musím vám říct, že člověk musí chtít. Kdybych podléhala takovej náladám a depresím... na každého něco dopadne, tak by to bylo takový horší. No ale já chci a ..noo.. tak se snažím žít co nejlíp..

V: Tak... můžu se ještě chvíli ptát?

R: Já nevím, jestli nejsem moc upovídáná.

V: Ne, to já si přeju, abyste byla upovídáná. To je můj záměr, abyste mi povídala a já se nemusel ani ptát. Protože zatím to funguje (*smích*). Ale.. ještě jestli se můžu vrátit k těm lidem, který jsou tady kolem vás. Vy jste říkala, že už to ani nemůže bejt ani tak veliký přátelství jako jste měla kdysi. Tak co vás tady s těma lidma tak jako sblízuje? Čím jste si třeba blízky, nebo čím vám dělají radost, když tady jste spolu. Třeba klienti.

R: No tak já sedím se třemi ženami u oběda. Na to se vždycky těším, protože si povíme, co jsme zažily třeba dopoledne, co nás čeká, a nebo něco z minulýho života. A snažíme se, aby to bylo veselý. Žádný ubřečený.

V: Žádný stížnosti.

R: No. A to je taková skupinka, která jako mně těší. Ale... a vedle sousedky, s těma se pozdravim, když je potkám na chodbě, něco si řekneme takovýho všeobecnýho, jakože prší. Ale je to přátelský no. Je to přátelský a .. a zrovna tak ti pracovníci tam. Voni všichni hned jako ňák si zapamatujou jméno klienta, víte, aby tady zapadl. A večír, než jdeme spát, tak vtevřou dveře, jestli jsme v pořádku. Ráno mi daj do postele snídaní... v životě mi [smích] nikdo nedával do postele snídaní. Já si připadám jak ve filmu, aby řekla. Na

tohleto pohodlí a na tu vstřícnost jsem si teďkon už zvykla, ale bylo vám to pro mě takový... jako když se dívám na film [smích].

V: Hm, hm. hm. A ještě mě napadá k těm pracovníkům? To jako to přátelství s pracovníkama, to asi se ani nedá o tom moc mluvit ne? Nebo jak to jako vnímáte ty pracovníky? Jsou vám blízký? Nebo je to spíš jenom pracovní vztah, třeba?

R:

V: asi to je moc složitá otázka ode mě.

R: Jako jak bych vám todelto... řekla. Podívejte se. Já třeba jsme nikdy neměla žádnou asistenci při koupání. Tady jí musím mít, protože se boje, že bych upadla a já se neudržím bez chodítka. Takže mě vždycky jedna pracovnice koupe, osuší me. Přitom si povídáme a vona je taková, vona mi ty nohy vysuší a... Já to vidím jako velikou obětavost. Tady. Na to se připravte. Že to je tedy služba starým lidem. To si uvědomuju. A jsem ráda... já jsem si tenhle domov našla na internetu. To se mi tady líbilo to prostředí. Ale tu atmosféru společenskou, to nevycítíte z té televize. A synové ještě se sem přijeli podívat, než já jsem nastoupila, takže říkali, že je to tady dobrý. Takže, chodím, já si chodím ráno na ten tělocvik vod půl desátý do desíti. Dneska jsem nešla, protože bylo to převlíkání. Potom jdu vždycky si číst noviny. Chodím k vrátnici, a tam je místo, je tam pět druhů novin, což je fajn, protože získáte informace o tom co se děje. Je tam taky automat na kávu, tak si dám kafe. Čtu si. No a.. a pak jdu na oběd, kterež já beru tady v té jídelně velký, protože se mi to líbí chodit do takový velký jídelny.

V: Líbí se vám to, jo?

R: No, líbí se mi to. Protože si připadám jak ve velký restauraci takový. Voni jsou milý, ty, co nám podávají to jídlo, už to tam máme všechny připravený, poněvadž máme výběr na některý dny. Každý už ví, co jako kdo má. A podávaj nám to jídlo tak nějak hezky. A když necháme, jakože necháme, protože ony ty porce jsou dost velký, tak nám nikdo nic..

V: Nehubujou vás?

R: Nehubujou, no. Doma by mně.. manžel by řekl, prosimtě to nemůžeš ty dvě lžice ještě sníst [smích]. Ale tady vám nic neřeknou, protože je to zřejmě u těch starech lidí tak, že jedí míň než.. ale vidím u mužů, ty jedí jinak. Ty to snědí a s chutí. Ale my jsme takový trochu.. no upejpalky [smích].

V: Dobře, no. Ještě jedna věc mně napadá. Vy jste na začátku říkala, že když jste třeba jako sama, o samotě. Tak že hodně, pokud se nepletu, tak ty vzpomínky pro vás hrajou důležitou roli, že vlastně i kvůli nim se necítíte osaměle. Pokud to chápu správně.

R: Kdože pro mě hraje? [špatně slyšela]

V: Ty vzpomínky. Vy jste říkala, že kvůli tomu se vlastně ani osamělá necítíte.

R: No. Ano. Ty zážitky prostě u minulýho běhu života jsou strašně důležitý. Vono třeba za Němců jsme měli zážitky velice smutný, špatný, depresivní a... teďkon, když máte vychovávat v takové společenské atmosféře dětí, tak nevíte, jak to dělat, abyste jim nezabránila nějak prosperitu a zadruhé, aby se nedeformovali špatnejma názoroma, musíte je nechat si vybrat, ale musíte je k tomu trochu jako navýst, aby si vybrali dobře (smích).

V: Rozumim, jasně (smích).

R: No, ale mám fajn kluky. Zvlášt' ten starší, ten jako se zvrhnul po nás, že dělá tu psychologii a teďkon napsal už jedneáctej titul. Možná že taky nějakou jeho učebnici máte.

V: Mám. Zrovna ji mám položenou doma na stole.

R: Jo? A můj manžel ten se věnoval psychologii práce. A taky napsal dvě základní učebnice. Protože, když my jsme šli do pracovního života, tak jsme měli za sebou pět let zavřenejch škol, že se nemohlo studovat. A můj manžel zrovna byl po maturitě a chtěl nastoupit na univerzitu, ale ty byly zavřeny a nasadili ho jako dělníka do takovýho velkýho podniku. A učil se tam zámečnickem. A když už byl skoro před těmi závěrečnými zkouškami, tak to bejvalý pracoviště - von dělal na výzkumným ústavu - si ho vyžádalo a voni ho uvolnili. Takže nedostal výuční list jako zámečník, ale mohl se vrátit tam a pokračovat ve studiu. Takže von studoval prakticky během manželství a otcovství, abych řekla po pravdě. Von když měl promoci, tak Otíkovi malýmu byly asi čtyři roky, a potom si ještě udělal vědeckou aspiranturu. Prostě dohonili jsme to, i když jsme měli zábrany a teprve když von skončil a tenhle starší syn teprve studoval, tak já jsem taky začala. V pozdní věku, ale skončila jsem.

V: Gratuluju (smích).

R: Děkuju (smích).

V: Takže máte spoustu věcí, na který se dá vzpomínat.

R: Mám. A bylo to takový.. ne, že bych plula životem. Musela jsme bojovat.

V: Hm. hm. hm. Dobře. Já myslím, že nám toho už moc nezbejvá, že mluvíte krásně. Ještě bych se chtěl zeptat jenom na pár věcí. Mě by zajímalo, jestli když řeknu slovo láska, co to pro vás teď pro vás vlastně znamená? Láska. Vim, že to je těžká otázka.

R: ,velmi tiše, klidně, vážně ale s lehkostí) Všechno.

V: Všechno?

R: Všechno. To, musím vám říct, že to je nejdůležitější v životě, když jste milován a můžete milovat. Přirozeně ta kvalita toho života se mění, žejo, nabývá různý podoby, protože přenášíte potom hodně lásky na děti a děti na vás a potom na vnoučata. Dělíte to. Ale nejdřív se soustředíte na toho jediného člověka. A bylo to moc hezký, my jsme spolu chodili takzvaně šest roků, po celou dobu tý okupace německý. A když to skončilo, tak byla velká sláva a já jsem sbalila kufr a jela do pohraničí. Protože volali mladý lidi pojd'te, protože Němci se vodtam tad vodstěhovali a já jsem jela do lázní, kde z těch lázeňskéj domů dělali Němci takový ty vojenský špitály, všeco bylo devastovaný. Tak já jsem tam, na blint jsem tam jela sbalila jsem kufr, maminka mi říká, Leničko, prosimtě, já jsem myslela, že se vdáš. Já jsem říkala, mami, ne, já jsme volaná teďko. A tak jsem tam šla, s kufrem jsem šla na ředitelství lázní a ptala jsem se, jestli by mě mohli potřebovat a voni se mě ptali, co bych jako chtěla. No já jsem myslela tak nějak sekretářku nebo tajemnici a ten řiditel říkal: no tak já vás беру (*smích*). A tak jsem ještě jela domu si doplnit věci, který tam budu potřebovat a nastoupila jsem a musela jsem jim slíbit, že se brzy nevdám. Tak já jsem jim to slíbila a za tři neděle jsem se vdala (*smích*).

V: To byli asi šťastný teda.

R: No(*smích*), protože můj manžel tady začal studovat a chtěl za mnou jezdit a chtěli jsme mít ty vztahy takový uspořádaný. Takže jsme se vzali, von žil tady, já tam a za dva roky jsem se sem vrátila, no.

V: Hm, tak jo.. můžu ještě dvě tři otázky na vás? Já bych se chtěl zeptat, tak jako souhrně, vlastně čím se teď nejvíc zabýváte v tuhle chvíli? Co je pro vás teď asi nejdůležitější?

R: Tak nedělám tady vůbec žádný ty výtvarný práce.. chodím na ty... jak se to přesně jmenuje teďkon nevím. Jako udržování paměti... cvičení paměti. Na to ráda chodím, protože to dělá paní Slávka. To je tedy osobnost.

V: Výrazná

R: Ta tomu dá život a šťávu. Každýmu dá možnost vyjádřit se k tématu a sama k tomu taky.. vona je vzdělaná vopravdu ano a taky zážitky. Takže tam chodím, chodím tam na ty cvičení. A když je tady nějaká taková kultura... víte, já nerada chodím na toho harmonikáře. Prostě tahle kultura mně nikdy nelákala. Ale ne, že bych tím pohrdala, to vůbec ne. Já jsem vždycky měla radši tu vážnou hudbu a .. takže, když si vtevřu televizi, tak si najdu tady ty koncerty. Jsem vám přišla teďkon na program. To jsme žasla, jak von se jmenuje – André Rieu. Dirigent.

V: Ten je dobrej.

R: Von oživí pět tisíc lidí v hledišti, který se tak radujou a vy se musíte radovat s nima, když se tak na to díváte. A přitom hraje na housle, uvádí to, řekne vo tý skladbě něco. A toho tedy obdivju. A to jsem nejdřív jsem ho objevila na internetu, protože na to jůťúb, tam si najdete koncerty. Já mám ráda Beethovena a takový. Takže tam si to najdu a to jsem žasla, že tady jednu sobotu byl na programu tenhleten. Tak to jsme honem jsem volala tu mojí kolegyni, co vedle mě bydlí a říkám jí, Marie zapni si. Bohužel někdy ten příjem třeba z toho Artu, ČT Art mám hodně rušenej.

V: To je škoda. To je dobrej program.

R: To je škoda. U koncertů mně to tedy chybí. Ale musím to vydržet, protože to chci slyšet aspoň.

V: Dobře. Tak už asi moje poslední otázka. Chtěl bych se zeptat, jak jako vidíte tu svojí budoucnost. Na co se díváte takhle dopředu před sebe?

R: Já vám musím říct, že se člověk, když sem jde, musí smířit s tím, že sem jde do konce života. Že tady stráví poslední dny a proto si myslím, že by každéj člověk, kterej sem přijde s tím vědomím, měl žít a podle toho se k těm ostatním lidem chovat a brát je jako náhradu rodiny, tady to prostředí. A voni se tady snažej vám tu rodinu nahradit, protože vám.. no všeco vám udělaj. Prádlo, vyžehlej vám prádlo. Když jdete k doktorovi, vobjednaj vám senior taxi. A já si myslím, že vycházej lidem vstřict. Takež já jsem spokojená.

V: Takže byste vlastně řekla, že to tady je doma. Že se tady cítíte jako ve svém domově.

R: No teďkon jsme tady doma. Ale domov to není.

V: Domov to není.

R: Domov to není. To spíš cítím u svého staršího syna, že když tam jedu na léto, že tam jsme jako u nich doma, ikdyž tam nemám tenhle komfort. To mi nikdo nemůže tam dát, žejo. Ale ne, je tam ta atmosféra. Přijede vnuk, přijede vnučka. Já už mám vnučku taky čtyřicet roků, to už není žádněj capart. A taky je fajn, že tady v tom areálu je kadeřník, je tady pedikér. Jsou tady ty restaurace a jsou tady všude lidi, kteřý jakoby byli vychovaní pro tu práci s těma seniorama. I ty kadeřnice, i ta pedikérka. Vona jak mně někde vidí, tak už ke mně jde a hledá mně po vlasech. Takže to nejsem tady cizinec, ale musím říct, že doma se cejtím u svejch.

V: Tak jo, já myslím, že mi to stačí. Moc vám děkuju paní Lenko. Byla jste skvělá. Napadá mně, jestli nechcete ještě něco dodat, nebo vode mě něco nepotřebujete.

R: Já vám mockrát děkuju. Já jsem si říkala, že nevím, jestli budu dobrá pro ten rozhovor, protože jsem velice špatně spala, a takový to vzrůšo kolem toho převlíkání, to čekáte, kdy u toho převlíkání, to čekáte, kdy na vás přijde řada. Teď kon na ní koukáte. Vona to tak rychle a perfektně umí. To je radost na ní koukat. A přitom se na vás ještě usmívá, něco vám hezkýho řekne. A to. A já jsem jí právě říkala, měli přijít asi čtvrtá jsem byla. Tak jsem jí říkala, prosím vás já jsem slíbila jednomu panu studentovi rozhovor, mohla byste přijít dřív? A ona řekla: beze všeho. Ne jako musíte počkat až na vás dojde řada. Vyhověla mně a to. Takže vidím tady jako takový nějaký pochopení a vstřícnost.

Taky jsem udělala moc hezkou zkušenost. Voni tady jsou někdy takový akce, že sem přijde i veřejnost z Prahy z Chodova, a tak tady byl takovej den, je to asi čtrnáct dní a takový ty dvě pracovnice si se mnou začly povídat. Ty se mnou tak krásně hovořily a pak si mně vyžádaly, internet jestli bych chtěla. Tak já jsem si říkala, to je formalita, ale já jsem jim ho dala. A vona vám mně napsala tak krásnej dopis, co jsem pro ní znamenala, že se se nebojí stáří, že, víte takovej vopravdu krásnej dopis.

V: Pod to se ale musím podepsat, když jsem vás teď těch půl hodiny poslouchal, tak se taky tolik nebojím stáří.

1.2 Paní Olinka

V: Nejdřív se zeptám, kolik vám je let.

R: Osmdesát pět.

V: A jak dlouho už tady v domově seniorů žijete?

R: V září tu budu deset let.

V: A můžu se zeptat, jak jste se sem dostala, jaký byly ty okolnosti?

R: Jaký byly okolnosti... našťestí snad jsem předešla tomu, prostě doma se mi už přihodilo, že třeba v ložnici mi prostě vypadla klika, taková jakoby maličkost, a nemohla jsem se dostat ven. A přitom jsem měla domluveno, že tam na mě v divadle děvčata čekala a nic. A teď jsem si prostě uvědomovala, jak jsem se dlouho nemohla dostat, mezitím pracuji nervy, žejo, a tak prostě, že kdyby se mi tu vopravdu něco stalo, žejo, že tady budu do večera a kdoví, jestli by mě večer někdo slyšel. No a tak jsem prostě z okna volala, až pak jsem se dovolala. Byl tam chlapec, kterej je stejně starej jako můj vnuk a prostě venčil psa. Jsem ho viděla takhle v dáli na hřišti. Tak jsem na něj volala, no a von přišel. Já mu to říkám, co se stalo, protože předtím nějaká paní, tak jsem jí prosila ať objedná barák, zazvoní dole u někoho. No a ona přišla asi za půl hodiny, já zmrzlá v tom vlně. No a ona mi řekla, že ta paní je nemocná, že taky nemůže, tak jsem tam zase čuměla

V: No..

R: Pak teda prostě jsem se dovolala tohohle chlapce a von mi říkal máte tam nůžky? Říkám: no to mam, mam tu šicí stroj. No tak je vemte, já to řeším tak, že tam nastrčím ty nůžky a vodevřu si. No a já jsem si vovteřela, dostala jsem se vodtamtaď, všechno jsem stihla. Ale to byl důvod, jak jsem si začla uvědomovat, že kdyby se mi tam vopravdu něco stalo, jak je prostě špatný se vodtamtaď dostat. Jak by to mohlo dlouho trvat, prostě a to...

No a tak a nehledě k tomu, že tady byla na Praze 11 sociální pracovnice – ona vždycky říkala, že jí tvrděj, že je komunistická struktura – ale snažila se lidem prostě vštípit, že prostě po sedmdesátce by si měli někam zažádat, prostě, že když se potom něco stane, tak že ta sociálka má možnost uspišit někam nástup. Kdežto když není nikam zažádáno, tak voni jsou bezmocný.

V: To trvá asi dlouho, potom, ta žádost.

R: No, to právě trvá dlouho. No a já jsem mezitím, jak už jsme tady, tak jsem si tu žádost podala. No a potom jsem to prostě měla podaný a říkali, že sem ta dodací lhůta to je tak sedm let. No a já jsem to měla podaný dva roky a vono mi přišlo že mám nastoupit. No a to akorát dostavěli děčko. Tak jsem volala paní známou, co dělá na tom, na Životě 90. A vona mi říká, no to bude, Alenko tím, že voni ho dostavěli a potřebujou ho vovsadit. Ale vono to tak nebylo, no. No a měla jsem to podaný na Háje, protože ta přítelkyně tam bydlí, přímo nad tím, a říkala jsem si, že v životě, kdo za mnou nejvíc bude chodit, pokud budu živa, že je to vona.

V: Aha.

R: No a tam mi prostě řekli, že musím nastoupit jako na dvoulůžkovéj pokoj. Nejdřív mi slíbili, tenkrát se mluvilo vo tom, že když přijdete na řadu, tak že si můžete zažádat, jako odčekat tu dobu, než nabyde místo na jednolůžák, doma. Tak to bylo takhle v říjnu.. tak jsem přišla domů, koukla jsem se po bytě no a říkala si na co si se štvála, k čem to je dobrý, když je to k ničemu. No a pak jsem se uklidnila, žejo, protože... tam se mnou sepsali nějaký ten, že teda zatím doma můžu bejt a to, a nějaký finanční podmínky. To přišlo asi čtrnáct dní před Vánoci, ta sociálka mi zavolala, že všechno je jinak, že bych musela vždycky nastoupit na dvoulůžkovéj pokoj a teprve pak žádat. Jsem si říkala, no já nejsem žádněj prominent, už bych se prostě z toho vícelůžkového pokoje nedostala, žejo. A nebo že si mám dojít na magistrát, aby mi to přendali sem, že tady je těch jednolůžkověj pokojů víc. Tak jsem šla na magistrát, tam mi prostě řekli, že ta lhůta mi poběží normálně, jenom že mi tu žádost přendají z jedný hromádky na druhou. Asi za dva měsíce mi teda přišlo vodtaď, že mě teda berou na vědomí, ale místo že tu není, žejo. Tak jsem čekala žejo.

V: A nakonec jste se teda dočkala.

R: Vono to vopravdu těch sedm let udělalo. A pak mi volala, to tu ještě byla paní D., tak mi volala, že se to jako uvolnilo, jo, no prsotě bylo to v létě, tak znáte, vždycky je to na honem, žejo, tak to mě zase prostě vyvedlo z míry. Vona mi dala prostě jako číslo na svůj mobil, nechala mi na to jako sobotu neděli na rozmyslenou. Já jsem jela za tou kamarádkou na chatu. Kamarádka mi řekla říkala jsi, že když to bude na jednolůžák, tak že to vemeš. No a tím to končilo. Takže jsem zavolala, že jako teda přijdu a v pondělí jsme

se šli na to podívat. Pak prostě na další tejden jsem se sem měla stěhovat. Tak doma jsem si psala seznam, asi tak, co si s sebou mám jako vzít. No a nic, synovi jsem nic neřikala, protože jsem si říkala, on by mi to rozmloval nebo něco takovýho. Tak jsem mu říkala, jestli má v úterý čas, protože jsem si říkala, von by si nechal všechno namluvit, kdoví jaký by to bylo, jaký podmínky. Tak jsem si říkala, vyřídím si to všechno sama. (*oboustranný smích*) No tak jsem říkala, jestli má v úterý čas, domluvili jsme se, že by přijel odpoledne asi ve dvě hodiny, já bych si tu dopoledne mezitím tu administrativu vyřídila co by chtěli, jako ty peníze a to všechno. no tak, no, odpoledne mi sem tech pár věcí dovezl... bylo to vodbytý.

V: A tak jste tady, teda.

R: Pak mi to začal vymlouvat, prostě, protože má přítelkyni a ta se stará vo maminku, kterou má starší vo rok než já. No a prostěš tak mu to zřejmě rozmlovala. Vona mi sice teď říká, že H (*syn*) prostě taky mu to bylo divný. Já jsem říkala, pocem podívej se, už je pozdě (*smích*) jsem tvrdila že je pozdě. Hm, jsem tady zůstala no.

V: To bylo takový vaše hodně invidiální rozhodnutí, že jste si do toho moc nenechala mluvit.

R: No nenechala, protože podívejte se, jako i pro něj. Dneska vidíte, že všichni musej chodit do práce. Teď eště to má prodloužený, žejo. Jemu bude šedesát, ale pořád do toho důchodu nemůže. No a tak co a já potom doma teda, když se mi tam něco stane...

V: Chápu.

R: Bylo to i pro něj. Dneska to ví. Kdy jsem tu byla pár let, tak prostě heleďte se začly nějaký ty finanční ty. Jsem říkala no bože, tak když budu nejhůř, tak půjdu domu. H. říkal (*se smíchem*) no teď když, když už sis tu zvykla... tak jsem říkala, no on už poznal, že je to výhodný... tak jsem tu zůstala.

V: Hm, dobře. Tak jo. Můžeme se přesunout kousek dál, jestli vám to nebude vadit. Tak hlavní téma našeho rozhovoru je samota a blízkost, tak já se vás asi rovnou zeptám, jestli se vás to nějak týká?

R: No ta osamělost, žejo, mě vedla k tomu, abych si tu žádost podala. A jinak já jsem zvyklá sama, protože tím, že jsem byla od deseti let sama, a ještě postižená, tak já jsem se musela celej život jako tak s tím smířovat, žejo.

V: Hm, můžu se zeptat na to vaše postižení?

R: No já mám teda vod roka a půl jako poliomyelitidu, neboli dětskou obrnu. Voni dneska jak už to se vymizuje, že s náma se moc nepočítá, tak vždycky mi chce každej doktor do toho psát mozkovou jako obrnu. Ale to ne, tohle bylo vlastně virový onemocnění, jestli si vzpomínáte. Ještě byla poslední epidemie po válce, žejo. Takže vlastně já jsem s tím šla vod mala.

V: Takže vy jste od mala zvyklá být vlastně jako sama?

R: No byla jsem sama, jako prostě, a nebo mezi cizejma, žejo.

V: Vy jste jedináček?

R: No to nestihli rodiče, otec umřel ve třiatřiceti a matka v pětatřiceti. A měli dluhy ... Jo, protože tenkrát, když bylo víc dětí, tak vždycky musel ten další vodejít, aby ten druhěj měl prostě to... takže si postavili jako domeček a na dluh.

V: Hm.

R: A moje matka vlastně šest neděl před smrtí zaplatila poselndní dluhy, aby to nezbylo na mou hlavu, žejo.

V: A to jí bylo kolik? Nebo kolik bylo vám?

R: No mě bylo deset, když umřela matka, když otec, tak osm. No prostě tak takhle jako.... a jí bylo pětatřicet, otci třiatřicet.

V: Aha.

R: Šli za sebou za dva roky. Akorát teď v květnu. Voba vodešli v květnu.

V: Tak slavíte výročí, takový smutný teda.

R: No. Život jde dál, no. To se nedá nic dělat.

V: Asi jo. No a když se vás zeptám na to, jak to máte teď tady s tou samotou?

R: (*Hned*) Já samotou netřím, já jsem vopravdu, já si toho nesmítně vážím, že mám ten jednolůžkovej pokoj. Protože máte možnost, když budete chtít s někým bejt, je všude možnost.. nezvykám si návštěvy do pokoje z těch důvodů, že chráním svoje soukromí, abych si mohla odpočinout, protože v těchhle letech vopravdu jako... a říkám jako, navíc už jsme vlastně podruhé vlastně jsem tady vodmarodila. Když jsem tu byla dva roky, tak jsem si prvně zlámala tu nohu. Tu víc postiženou. Takže jsem tady ležela dlouho. Protože – a to jsem si říkala – a tady vidíš, že jsem udělala dobře, že jsem šla. Jo? Co bych doma dělala, jak by to kluk všechno zvládal, protože dělá nakonec taky těžkou práci, žejo, tak je večer rád, že je rád. Navíc v sedmnácti letech se u tý práce strhnul, takže s těma žádama taky trpí pořád.

V: A vy jste tady ležela jak dlouho s tou nohou?

R: No, s tou nohou jsem tady ležela celejch těch osm neděl, protože mně dali sádru až nahoru a ta noha neunese nic. Takže k plnému jako ošetření že.

V: Takže když to tak shrnu, tak vy s tou samotou se jako zas tak nepotýkáte, to pro vás vlastně není tak jako aktuální.. že vlastně jakoby jste zvyklá na to bejt ňák sama.

R: Já.. samotou jako takovou jsem nejvíc pocítila po úmrtí toho svého otce. Protože jsem na něj byla fixovaná. Von ale teda na mně, protože tím, že jsem byla postižená, žejo. Ale prostě to mě pronásledovalo strašně dlouho. No ale jak jde život, tak si zvyknete na všechno (*smířený smích*). Nezbejvá nic jiného.

V: Tak ti asi bohužel je... člověk nemá na výběr.

R: Jo, ale jako jak si někdo nařiká pořád jako.. ne, tím vopravdu netřím.

V: Hm, tak dobře. Teď mám další téma, vlastně bych se vás chtěl zeptat, jak to tady pro vás probíhá v tom domově seniorů? Jakej vlastně, jak ten váš život tady vypadá? Jaký to pro vás je?

R: No tak jak říkám jako já si celkem jako nenařikám. Jeko neřikám... jako (*zasmání*) A.T. (*sociální pracovnice*) říká prostě že kritizuju, to řekla i H. (*synovi*).

V: Jo?

R: No, ale prostě já zas nemám ráda.. prostě jako nemůžu kejtat na všechno svým způsobem. To jako tu pracujete, tak i víte jak to chodí. Ale ne, jako podstata věci je prostě, že když jsem nejvíc potřebovala, tak že jako jsem vopravdu dostala to, co jsem to. A jinak se snažím seč můžu, abych toho potřebovala co nejmenší. Ne kvůli tomu personálu, ale kvůli sobě, abych měla pocit, že nejsem ještě odkázaná na první poslední.

V: Jakože jste soběstačná, že pořád toho spoustu zvládnete?

R: No ale už to nejde, úplně ta soběstačnost není naplno, to nejde. Ale to, ale zaplat'pánbůh za to. Zas jako nemůžu si nařikat, že by mi nevyhověli, když potřebuju, jako zase to že pak zase mezi lidma. Jeden je takovej, druhej makovej.

V. Přesně tak, to už pak asi není otázka nějakého systému, ale jednotlivců.

R: Jistě.

V: No a... teď si tak přemejšlím, jak tady třeba trávitě ten čas, jak vypadá třeba váš den takovej typickej?

R: čas.. no, můj den. (*se smíchem*) Teď je čím dál tím kratší. Von si každěj nařiká, že se nudí. Já teda ne, protože jendak mi to de všechno pomalu a jak se musím strašně soustředit na to, abych znova nespadla, tak prostě se tu pohybuju... a voni všichni mě viděj už stát na holích. I ten perosnál. Mimo to co mi ráno daj (*smích*)...

V: My vidíme už ten výsledek...

R: No. To umyvadlo teda na tu postel, pak mi ho vodnesou a nebo teda vylejou ten gramofon... víte v noci teda se snažím vopravdu jako nechodit na ten záchod, protože tak to jsou nejčastější úrazy tedy, žejo. No a tak, to, protože tam jako furt se snažím si tam nějak sednout s nákejma těma potížema, žejo, snažila jsme se z toho dostat.

No ale ten den je prostě furt krátkej. Něco chci přečíst... chodim teda denně cvičit, žejo, mimo to pondělí, v pondělí se necvčím, žejo a maj jen tu paměť. Za začátku jsem ještě chodila na dvě ty paměti, to sem ještě chodila paní inženýrka Štajnová. A vim, z toho, co vona mně řekla, že vona sem doporučila S. S. (*současná aktivizační pracovnice*). S. neví teda (*smích*) že mě to inženýrka říkala, ale vim to. No.. a takže prostě takhle, takže jsem nejdřív chodila říkám to na tu paměť i co tady vedly sociálky i k inženýrce, jenomžep pak jsem zjistila, přeci jenom D. to vede na vysoký úrovni, a měla tu hlavu, já jsem kdysi i ten zápal mozkovéj blan byla, takže se snažím trochu tu hlavu.. jakože jsem se cítila jsem se strašně unavená. Na a pak jsme chodili, chodil sem akorát J ještě, prostě asi dva nebo tři vodud' a chodily dvě z venku. A já jsem pak říkala, že teda vopravdu nebudu, no a J. už začínal prstě mít toho Alzheimerera, se to začalo víc projevovat, že taky chodit nebude. No tak D teda řekla, že už nebude sem chodit, tak po prázdninách jsme skončili. No a pak jsem ještě chvíli chodila tady, ale jinak chodim pravidelně na to cvičení, říkám v pondělí není, tak to ne. Jako to chodim denně no a když si to promítnete, když skončim prostě, voni vodejdou, skončim tu hygienu, tak si eště prostě chvíli lehnu. Než přijdou se snídání. A pak mam, než to po sobě jakž takž sklídím, protože nikdo jinej mi nic neudělá, snažím se i nechtít. Ne že by mi neudělali, když bych o to požádala. No a tak mam co dělat abych to stihla, vycházím odtud v devět pět, když je od půl desátý cvičení, ale chodí nás tam na tu partu čím dál víc, takže než já tam dolezu, tak by za chvíli mi řekli, že mám přijít na druhou. Na tu druhou nechci chodit, protože pak mám malou mezeru před tím voběděm. A než já sem dolezu, tak abych si stihla odpočinout. No tak něco přečtu nebo ještě něco přeperu a jdu zas v půl dvanáctý dolů na oběd. Takže ten den je prostě strašně krátkej, jo? Jak ho maj každěj dlouhej.

Pak když se cítím unavená, tak třeba chvíli prostě chvíli si lehnu, jednak musím si lehnout, protože mi ty nohy strašně otýkaj. No a při tom usnu chvíli, (*smích*) no a zas je to vodpoledne krátký a v půl pátý vycházím na večeři. No a když prostě jsou tyhle studený večeře, no tak většinou, nebo prostě soboty neděle, no tak ještě dělám na tý zahrádce, no.

V: Jo vy vlastně chodíte zalívat, jste říkala...

R: No ne zalívat, já to tam pěstuju, žejo.

V: Vy jste přímo pěstitelka, vy to máte jako generálně na starost.

R: No to ne, tak já třeba prostě i ty afrikány, co tý péče tolik nepotřebuje a dělá to prostě radost. Tady je třeba pani na druhým patře, ta už nemůže se prostě dočkat, až ty afrikány pokvetou. A paní A., voni jsou, to je poznat, že prostě tomu rozumíte, když to vysázím a takovýhle. No a když už to vysázím a dám si s tím takovouhle práci, tak pochopitelně se i snažím vo to starat, žejo. Když prostě někdy loni mi paní J. to chodila zalejvat, dneska prostě říká, proč neřekneš, já říkám, vždyť jsi si ani nevšimla, že už je to vysázený (smích). No a teď taky – vždycky slibujou že zaprší a vono nezaprší, tak vždycky musím ještě večer. Vemu vozejk, nevydržím takhle takže, prostě jsem zjistila, že dobře se mi vozí konvička s vodou na vozíku, tak to vobjezdim. No to máte taky rehabilitaci. Musím vstát z vozejku, natočit tu vodu, nespádnout tam, žejo. Protože tam je takový, jak tam střiká furt toho psa pan H.,...

V: To jsem viděl.

R: No tak tam je, prostě a to neposeká. Tam mě nechá, abych se tam zamotala někde. No tak je pro mě ten den strašně krátkej, no.

V: Vono vám to fakt asi zabere hodně času, takovýhle zahrádkářeni, teda

R: Tak jako říkám, než se to vokoje, tak to je vždycky celého půl dne, než se to připraví, nebo než se to udělá. ale říkám, jako dělá mi dobře, že jako si na to lidi, když tam sedaj ty babičky v létě, pak když je hezky, líbí se jim to, žejo. Teď už ty růže začnou zase kvést

V: To se těším.

R: No prostě je to, no. Z jara teda letos zmrzly ty první kytky, no ale.

V: Byly nějaký mrazíky ještě?

R: No vono to bylo křehký. Naštěstí já jsem teda, známý mýho kluka tý zmrzly i tulipány, mě ještě nekvetly, takže vydržely. Takže když vodošly ty první kytky, tak ještě kvetly ty tulipány, ten kvete krtáce, ale vydržel taky dost dlouho. Loni mi ty vodbobnřící zahradníci ostříhali chrysantémy chrysantémy v dokvětu (smích). Ale říkám, dělá mi to radost, no. Kamarádka mi sice vyčítá, že jí v životě nenapadlo, že mě bude vozit na vozejku ještě na zahradu (smích). Ale říká, já jsem to ze začátku, jsem to jako nechtěla dělat. Na chatě, jsem jezdila k tý kamarádce, tak tam byli zvyklí, že lezu po zemi a dělám to. Ta měla chatu, ale v to zahradu jsem se starala taky. Ale prostě to. A tady zase jsem si říkala – ze všehc stran je na mě vidět do toho atria. teď už si taky zvyklí, že tam lezu po zemi.

V: Vy jste si tehdá přiřpadala že jste vyla moc na očích?

R: No ale to bylo tím, že jak nemůžete, tak je na vás pohed (smích). No na všechno si zvyknete, no. Teď mi to nevadí.

Měla jsem to prostě, teď mi někdo říká.. když zase někdo přijde, nastoupí... že se se mnou zná. Voni si myslej že si to sem vodim, nebo co (smích).

V: Takže sem chodí spousta nových klientů, který vás nakonec vodněkud znaj?

R: který mě vodněkud jinud znaj, žejo

V: Vypadáte jako taková známá osobnost teda, když vás spousta lidí zná

R: (smích). Jo, už si ze mě dělaj dobrej den. ... ale říkám, nenařikám si. Jsem tu spokojená, to jsou maličkosti. Občas mě něco naštvě a pak si říkám (smích) podstatný je že slezu z postele a to ostatní zas musí jít stranou

V: Mě napadaj dvě věci, na který bych se vás rád zeptal. Když jakoby srovnáte – vy jste mi teď popisovala svůj den – a když to srovnáte s tím, jak jste to měla předtím, než jste byla tady... změnilo se něco?

R: No, u mě... já jsem prostě chodila... když jsem prostě, už mě nedovolili zpátky... já jsem měla nízký důchod... ten invalidní. A tak jsem prostě potom ještě chvíli dělala, aby mi to na ten přepočít vyšlo. No a potom nějak jsem, něco jsem... jo začla jsem, došla jsem to těch blběch let ženy a měla jsem ty nervový potíže. Pak jsem se furt jako chtěla vrátit do práce a voni mi řekli, že to pro mě jako už vůbec není. Tak jsem prostě hledala únikový řešení, abyste nezůstal v tom začarovaným kruhu. Tak jsem právě – to zavedla tahleta inženýrka Štajnová, ta zavedla to aktivní stáří na Jižním městě. Tak mimo toho jejich prvního vystoupení jsem furt nemohla zjisit, kde to je. Ještě tady na litochlebech bylo kulturní středisko bezbariérový, teď je tam pošta. No a tak jsem začala k ní chodit na to aktivní stáří a chodila jsem do brechtový do toho klubu, abych se dostala mezi lidi a poslouchal jste jiný starosti než ty svoje, žejo. Únikový řešení. No takáže porstě - a já vždycky, než jsem obstarala domácnost, tak když nejste zdravej, tak to jako trvá. Takže ještě když jsem přišla sem, tak jsem ještě do toho klubu jezdila. To už mezitím tam to zavřeli a bylo to tady v křejskýho, tkaže to jsem vodtud taky neměla daleko. Pořád jsem ještě na dopravu chodila. Jako všechno zlý pro něco dobrý. Na těch Hájích bych bejvala šla dřív dolů. Protože tam je to dál na dopravu. Ještě večer je to do toho kopečka, takže určitě by sem i večer už nikam nechtělo. Kdežto tady, vodtud to na ten autobus bylo blízko, tak já jsem vlastně ještě pořád do toho klubu chodila vodpeldne, žejo, a to šo v tejdnu. Jezdila jsem do toho Podolí na tu muziku prostě. Říkám pětatřicet let. I pořád vodtud jsem se furt udržovala. Až teď do týhleto doby, necelý dva roky, co jsem udělala ten druhý držkopád.

V: Tak jste jakoby víc zavřená tady v domově a míň chodíte ven?

R: No to te'd už ven se nedostanu sama. Te'd už prostě chodím akorát tady. To maximum, co jsem z toho mohla, to voni mi nevěřili, že eště se z toho dostanu, tak prostě to maximum s tou pílí, že dolezu do tý jídelny no a že to teda párkrát projdu takhle, ale ven bych si jako už netroufla.

V: Dobře. Jenom mám picit, že jsme tak v polovině zhruba, tak se vás chci zeptat, jak jste na tom, jestli jste v pořádku.

R: Né, nic se neděje, vůbec né.

V: Tak jo. Já bych se vás chtěl zeptat, jak – vy jste teda třeba už o tom tady mluvila, ale jak to teď tak celkově máte s lidma...?

R: S lidma... říkám vám, já jsem dlouho, když jsem právě chodila na tu paměť, tak se mnou chodila tady z B1 prostě nějaká paní. Měla výrazný voči, vo všechno ze zajímala, byla úžas.. a krátce na to ovdověla. Nějak sem nastoupili zřejmě i s manželem, takže eště vobstarávala si vdovskej důchod a takový. A potom taky, nějak najednou se mi ztratila. No a tak prostě jsme se pídila. Ona upadla prostě, ulehla, a říkám, potom prostě, dokud jetě trochu mohla, tak chodila k paní P., takže jsme se tu vídaly na chobě. A najednou nic. NO a vona prostě pak ulehla a nemohla. Pak ke konci špatně slyšela, špatně viděla. Já jsem jí tam chodila dolů prostě číst. Až nějak jako minulý, loni, jak ta sláva bejvá na podzim na tý zahradě velký, žejo. Tak prostě to, tak vona akorát tak nějak umřela. A to jsem se poznala s tím danem, von tam taky chodil. Jednou jsme tam na sebe narazili, já jsem jí přišla číst a von tam zase zrovna byl. Vona vždycky říkala, udělejte si puntík zase, máte dobrej skutek. A vždycky jestli přijdu. A vona už mě poznávala po hlase víceméně. Prostě bylo tu dost lidí, pro který, dokud jsem mohla, tak jsem se snažila udělat, co jsem mohla. Tadyhle k paní P., tam jsem se nachodila moc. Prostě, vždycky prostě, no tak znáte to. Jablíčko dáte ráno lidem prostě, tam už se nikdo nezajímá, jestli si to můžou rozkrájet nebo nastourhat..

No. Tak jsem chodila tam. Pak tady byl prostě, měl tu vrchní sestřičku, to byla jeho snacha. Tadydle bydlel taky co bydlí paní C., já mu vždycky nemůžu přijít na jméno. A von už potom taky nechodil, upad na topení. Furt mu nevěřili, že si vymejší. Von mi říkal, že byl asi dvacet let jako vdovec. Tak k němu, von už pak nechodil, bylo mi blbý, von jako chlap. Von ještě chodil do jídelny. Tak měla jsem strach aby se mu něco nestalo, tak jsme chodili přes ty koberce tam dolů akorát. To všechno přeslo, pak tady upad takhle. No a ulehnu. no a, to mi bylo blbý no jako za chlapem jít prostě na to, na pokoj. Jenomže bydlel vzádu pan Sekyra, kterej jako ze začátku, když sem přišel, se na mě upnul. Řikal, že mu připomínám manželku. No a ten mi říkal, že se po mě pořád schání. No a když se sháněl, tak jsem tam šla. Tak jsem mu zase prostě, on už pak nemoh si nic podat, tak jsem mu ten pomeranč vymáčkala do tý lahvičky, jak to z toho pije. A von mi vždycky říkal, eště že jste tady. Tak jsem chodila jsem tam pořád, a jako říkám, když už přijde člověku zle potom, tak asi stud jde úplně stranou, žejo. Pak je to všechno jedno.

V: Myslím si, že jo, no.

R: A von furt říkal, ještě ře jste tady. No pak jsem vodjela nějak na chatu. A von říkal, že vždycky po hlase mě poznal. No teď mě asi tejdén neuslyšíte. No přijela jsem, mezitím ho vodpoledne, to mi přišel pan P říct, že mezitím ho vodnesli do nemocnice (*rychle*) už se taky nevrátil. No tak jsem se snažila, komu jsem mohla, takhle pomoct.

Pak jsem Slávce jsem vyčetla, když jsem tady byla teď po tom, po tý druhý bouračce, po tý druhý, tři měsíce a nemohla jsem nic, tak jsem říkala, furt vykazujete činnost, ale po mně ani pes neštěkne. Nechtěla to slyšet. Tak jsem říkala, za mnou jste tu byla jednou, akorát když vás pokousal pes do zadku mi to ukázat (*smích*).

V: (smích) Pak už nemusela.

R: No ale to nic. Mně to tolik zase nevadilo, protože abych pravdu řekla já vždycky, když mi není dobře, tak s odpuštěním jsem nejradši sama, protože nemám.. jako nepotřebuju aby mě někdo litoval, to jako by mi bejvalo v životě nikdy nepomohlo.. takže jako.. asi takhle. Říkám, toho času, že by mi přebejvalo, jsem nikdy neměla, nebo že bych se nudila.

V: Hm, hm.

R: No to i kamarádka mi vyčítá, že málo luštím. Ale říkám, jako (*smích*) pochop že už to všechno nestihnu.

V: Vy nemáte čas na křížovky ani. Vy teďka taky čtete?

R: No časopisy tak všechno, no nestačím to taky všechno, no. Eště zase to všechno třídím zase, protože tak sbírám křížovky, tak to vystřihuju. Tak říkám, každému prostě to, co chce.

V: Hm, hm. Možná se ještě zeptám, jak to máte vlastně s vaší rodinou?

R: No vnuk bydlí až v Novým městě pod Smrkem, za Frýdlantem. No a von kluk je teda tady. Denně prostě spolu komunikujem, von se vozve, zavolá, ale já ho nenutím jako aby sem... když potřebuju, tadydle teďkon tuhle mi došly baterky nebo to. Tak to přijde udělat. Ale abych ho viděla, abych musela čekat jen na návštěvy. Mám svůj režim dne a prostě kdyby to bylo často i, tak mi to i zachází. Mám tu přítelkyni, s kterou to teda táhnu tak padesát let.

V: Vy jste měli společnou chatu skoro.

R: Ano, to byla její, žejo.

V: (smích) Ale vy jste se o ní starala.

R: No tak ne, vona dělala zase ty mužský práce, žejo. Všecko si tam dělala. Ale tu eště když já jsem dělala na Letný, tak eště u mě dělala hodně věcí. Jsme třeba si malovaly a tapetovaly všecko samy, prostě žejo. Jsem vždycky říkala, že když jsme měli nejvíc práce, tak (smích) je s ní nejlepší pořízení. No ale říkám, vydrželi jsme to takhle. Tak za mnou chodí. Když jsem ležela, tak ta za mnou chodila vopravdu deně.

V: Jo?

R: No. Ale říkám, proto já jsme to chtěla na ty Háje, že to tam měla za chvíli. A teď sem teda jezdí autobusem, žejo. Ale zas to není tak daleko takže prostě to. Svým způsobem tady se mi to víc líbilo než na těch hájích.

V: Hm. A jak často sem za váma jezdí ta vaše kamarádka? Jednou tejdně nebo jak často?

R: no dá se říct že třikrát.

V: Třikrát tejdně?

R: Někdy čtyřikrát. Chodí pravidelně ve středu, sobotu i neděli. Teďka se mnou (smích) tráví čas na tý zahradě. No a jinak prostě ještě chodí v pátek, jezdí na Smíchov pro ty noviny Pět plus dva. No to sem přiveze, to tady dává pár lidem, žejo, takže třeba i dolů paní P. Na druhý patro, tady někomu a takový. A to teda, no taky je to dopoledne. Takže jako že bych trpěla tou samotou, taky ne. No tak zase to co potřebuju, tak mi taky udělá, nebo prostě.. je zvyk... jsme na sebe zvyklý.

V: Tak říkala jste padesát let vlastně, že už to spolu táhnete. Půl století. Dobře, a tak mě napadá ještě jakoby jedna věc a to, jak to tady máte jako s pracovníkama? Mluvila jste o své rodině, o svejch spoluklientech...

R: Já jsem vám říkala, jsem vám říkala, že co vod nich, jako vo co si řeknu, že nemůžu říct, to prostě že by mi neudělali. Že se snažím, abych toho co nejmíň potřebovala, že. Vlastně mimo to, kolem toho ráno mi tady dávaj jídlo, dolu chodím na to a todleto teda co se týče tý hygieny, to je to vo čem už jsme mluvili, jo?

V. Hm, hm, hm..

R: Ale že si nemůžu jako naříkat, že to už je pak jenom otázka jednotlivýho. To bych neřešila, to je všude. Že sou malý věci.

V: Dobře, tak jo. Tak asi mám ještě poslendí takovou oblast.. Možná jste mi na to už odpověděla, ale zeptám se znova, třeba mi ro řeknete jinak. Vlastně, co je teď pro vás v tomhle životě, v tomhle období jakoby nejdůležitější, čím se jakoby nejvíc zabýváte?

R: Jako zabývám se, říkám. Furt se snažím, abych neulehla. To je moje jako největší jako to. Pak jediný přání, aby, jako každej, že by chtěl vovedít lehce, žejo. A bohužel mi teď vodcházej samý mladší známý...

V: Mladší?

R: Včera zase, můj vrstevník, jsme vo tři dni, jenom, von byl vo tři dni mladší než já a chodil se mnou právě do toho podolí, jako chodil taky to. Je mi to líto, protože říkám, odcházejí ty lidi, který by tu měli tu větší možnost něco tu udělat nebo bejt, mohli tak nák bohetějc žít, všechno to vodchází, no. Teď zrovna v neděli taky zas sem přivezli na áčko pani, a.. Takže, říkám, netrápím se tím, ani netrpím tím. Furt si říkám, zaplaťpánbůh za to, jak na tom sem, protože vidíte, to je vopravdu horší, furt se bojím toho ulehnutí. Se snažím... snad (smích) budu mít to štěstí, že odejdu taky rychleji, no.

V: Je to vaše přání, jako aby se to nestalo tohleto.

R: No ale ovlivnit to nemůžete.

V: Hm.

R: Jsem s tím smířená a nebo si vždycky říkám: nerouhej se. Nebo něco takovýho prostě, že bych tomu podléhala, ne, no.

V: A můžu se ještě zaptat jako blíž, čeho se třeba na tom bojíte, na tom že ulehnete? Tý bolesti nebo...?

R: No já neznám život bez bolesti. Už x let, žejo. A já zastávám to, že je bolest a bolest. Je bolest, s kterou se dá žít, kterou jako musíte se s ní smířit a je bolest, která se nedá vydržet. Jo jako třeba když se mi rozpad ten kyčel před těmi sedmadvaceti lety, tak prostě jsem nemohla sedět, ležet, číst, nic. Jo? Prostě to bylo po těch pět měsíců hrozný. Jo, to vlastně, nebo i ty noce dlouhý, prostě to. To takhle naproti byl panelák a tam někdo ráno cvičil a to už jenom když se rozednilo a něco se někde dělo, aspoň jste to viděl, nebo to. Byla jsem v bytě taky sama celej den, žejo, protože ta kamarádka sice tam se mnou spala, chodila tam, byla tam se mnou, no ale musela do práce, žejo. To prostě říkala jsem, ty se musíš vyspat, do práce nemůžeš jít.. když mě odoperovali, no tak zase jako říkám, to trvalo dlouho, prostě U zahradníčků do dneška mám žádost. Tvrdili, ten doktor, no že to chce co nejrychlejc vodoperovat, no ale pak jsme zjistili, že von není ani operatér nic, že tam šlo vo něco jinýho nahonem. No a pak se kluk nějak zmínil v práci a tehdejší ředitel, potom dělal takyhle ved ljako to, palác kultury, no a ten byl s operatérem, kterej mě pak operoval na Karláku, měli vedle sebe chatu. Tak ten ředitel mu slíbil, když se tam kluk jako svěřil a pochopil, že vopravdu nemůžu, já jsem se mu nikdy moc nesvěřovala, protože on měl..., manžel měl z druhýho

manželství prostě kluka jako už v letech, a von mi jednou řekl, že jsem rozmazelná jako Mareček (*smích*). Takže já jsem moc jako neto, nekomunikovala, no ale když potom J. Jela zazimovat tu chatu, já jsme tu zůstala v tý posteli a von mi musel přijít dát aspoň najíst, a viděl, že mi takhle tečou slzy, že to zvládnout nemůžu, tak to prostě řek v tý práci. No a ten ředitel muteda slíbil, že se zeptá tohodle docenta. No a ten potom mě teda na ten Karlák vzal. Nejdřív na tu kontrolu, slíbil teda že vopravdu se v to postará. Jenomže.... mezitím... přišli jsme na druhou kontrolu, von logicky já než jsem si to uvědomila, že von se nemůže pamatovat všechny pacienty. Von už nevěděl, vo co de, žejo. Von pak mě pozval vždycky až když jsme se vodvolávali na toho jeho známýho. No tak protě zas že z toho nic nebude, no. Tak jsem čtyři měsíce prostě, pak zase jemu vybcouhl operační sál na karláku jeden, takže nemoh vzít. No ale pak mě vopravdu jako vzal a vodoperoval. Ještě jsem v tý nemocni byla šest neděl, než tu opraci proved. Na rtom rentgenu vždycky už mi říkal, že už neví, co se mnou má dělat, co eště chtěj, protože mě tam vozili furt, žejo. No a von si prostě sichroval, aby mu to vyšlo. No takže potom jako říkám, von mi vlastně zachránil těch sedmadvacet let života. A tam to k životu nebylo. To jsme u tý bolesti. To, proč se toho jeden jako bojí.

Jo a nebo moje matka umírala prakticky třičtvrtě roku a byla jsem s ní sama doma. Jako dítě. A... to nikomu nepřeju.

V: To je.. to muselo bejt fakt těžký, ne? Vždyť i por dospělýho člověka to je strašně náročný...

R: Ano je. To jenom přijela její rodina, protože my jsme bydleli tadyle.. jako... přes Brdy se nesmělo.. takže k nám to bylo vlastně deset kilometrů z Obecnice, ale celý se to muselo přes Jince a tak objíždět tak daleko. A voni prostě i když to, ikdyž ji slyšeli, že jak celý dni naříkala a všechno, tak to tam nevydrželi ty její příbuzní. Ty vodešli, radši to vzali přes ten les dolu s tím rizikem, že je tam chytanou. Prostě bylo to náročný. Ona třeba jak byla bezzbranná, tak po mně něco hodila nebo něco takovýho. Taky jen jsem uhnula. Jsem chodila dolů do sklepa sekat třísky. To mě (*smích*) uklidňovalo.

V: To byl dobrej způsob, jak se vybit trošku.

R: No ne no vodpoutat se asi prostě. To má kluk po mně asi taky (*smích*). Vod malička vládnul sykyrkou..... život se neptá. Musíte se přizpůsobit.

V. Dobře. Tak já mám pocit, že už jsme pomalu na konci, že to co jsme od vás chtěl vědět, tak jsem se toho dozvěděl spoustu...

R: Jestli si z toho něco vyberete (*smích*).

V: Já jsem velmi spokojenej. Zeptám se vás, jestli nechcete ještě něco doplnit, jestli vás ještě něco nenapadá, něco co byste potřebovala říct, chtěla?

R: Ne no říkám jako třeba teď jsem se přesvědčila, že vopravdu jsem udělala dobře, že jsem odešla dřív, než se mi doma něco stalo. Tady říkám, byla jsem tu dva roky, když jsem ulehla prvně, žejo. Petra mi na to řekla, jestli mi to divadlo stálo za to. No tak to byste nemoh žít, když byste žil s tím, že se vám někde něco stane. To je to. I teďka. Musím riskovat. Buď to vyjde nebo nevyjde.

1.3 Paní Jitka

R: Starý lidi jsou malicherný asi a nemají se čím zabývat, tak se zabývají blbostma. No, náš nejmladší, my jsme si úžasně blízcí. Ale stašně blízcí. Já to řeknu velice krátce. Jak jsem ležela s prvním obratlem, čtyři měsíce, tak každý den tady někdo přišel. Střídali se, někdy přišli i dva a přinesli mi večeříčku, vyčistili mi zuby, doplnili mi lékovku, dali vodu do dýcháku, všechno možný. A pak mě učesali, vzali župan a šli jsme chodit s chodítkem, protože rehabilitační přišla třikrát týdně. Vždycky přišla, došli jsme ke kuchyňce a řekla: to jsme to dneska přehnali, otáčíme. Jo? To bylo deset minut. Takže kluci mě tejrli. A ten nejmladší mi říkal – mami, ještě něco potřebuješ? No potřebovala bych, ale Eva [dcera] je mimo republiku, to ty nemůžeš. A co nemůžu? Já říkám: no víš, voni nás vykoupu jednou tejdně a to je pro ženskou málo. A říkal: no mami a vo co de? To sem viděl jako první, když jsem se narodil. A řeknu ti, jsem byl v šoku, jo? Mami nezlob se, prdel jako prdel [smích]. Kde to máš? Tak jsem mu dala rukavice, mejdlo. Von mě vydrbal záda, pak pydlinu, todle všecko. Takže my jsme si strašně blízký. A my vždycky, když se loučíme, tak mě líbá, mě to šimrá, tak ječím. A on řek miluji tě, pak se narovnal, se votočil a řek: někdy mě sereš.

V: To je hezký.

R: No, protože von mi kupoval léky, jo. A já beru selen, zinek, horčík a všecko to beru, co potřebuju. A vono to stálo 2540 korun. A to von nemůže přenést přes srdce, že za léky – za kraviny von říká, takhle – utrácím, žejo. Takže řek: někdy mě sereš (*smích*).

V: Tak je to dost za ty léky, no.

R: Ale to mám zase třeba na tři měsíce, víte, to není...

V: A už mi hezky odpovídáte na moje otázky, aniž bych se vás zeptal (*smích*). Tak jenom jestli můžu já na začátku připomenout že to téma rozhovoru je samota a blízkost a je na vás, co mi bude chtít říct a co si necháte pro sebe.

R: Budete mi muset nějakou otázku předhodit, protože já nebudu mít sama co vyprávět.

V: Určitě, určitě. Vy zrovna že nebudete vědět, to by mě překvapilo (*smích*). Tak jo. A jestli teda můžeme začít, tak na začátku se jenom zeptám, kolik vám je let.

R: Bude mi teď kon v srpnu osmdesát čtyři. Jsem ročník třicet čtyři.

V: A jak dlouho tady žijete v domově seniorů?

R: Třináct let rovnejch, jsem měla teď výročí na jaře.

V: Dobře a jenom vlastně, jak jste se rozhodla jít sem do domova seniorů?

R: No, protože jsem měla už doma potíže a taky zlomenej ten obratel a říkala jsem, sama to nezvládnou. Bydlela jsem v Modřanech, tak jsem si zažádala. A čekala jsem sedm rovných let. Teď to není tak dlouhý. Sedm let. A ta pani na tom úřadě jsem viděla, že něco evidentně vode mě čeká. Ale já jsme mrcha, jsem řekla jsem taky zdravotnice, zdravotnická sestra. Ty seš jenom ouřednice, nic nebudu nosit. Prostě až to bude.. a pak, když jsem si zlomila ten obratel, tak už jsem byla běsná, tak jsem šla ze záchodu, tak jsem si říkala zavolám, co s tím je. Tak jdu a přes ten pokoj a jak jdu se ozval telefon, A bylo mi řečeno, že je tady pokojíček. Tak mně hned Eva naložila, jeli jsme sem. Dcera teda kroutila hlavou. A my: to není ani prdelka, to je půl prdelky...

V: Jako malinkatý?

R: Je to. Tenhle ten se mi zdá obzvlášť menší. Vidím, že některý jsou větší. Já mám tady štítovoj. Tady je štítovoj pokoj. No a já jsem řekla, že mi to nevádí. Na balkoně bylo takhle, nelžu, vysoko holubinců. Ta pani co tu byla, tak je krmila. Já jsem říkala tý sociální pracovníci: kdo to uklidí? No to si musíte uklidit vy. No tak kluci, jsem jim dala tepláky na kolena takový, žejo ušila. No a vzali si špachtle. Škrábali pak, rejžák, savo, tak to prostě vyčistili. No a vod ty doby jsem tady, no.

V: Dobře. Takže to bylo rozhodnutí kvůli zdraví hlavně?

R: Ano, bylo. Že jsem nechtěla obtěžovat taky, aby ty děti za mnou tak často jezdily, aby měly tu péči zbytečnou, jo, maj svýho dost.

V: Tak jo, děkuju. Já se vás teď rovnou zeptám – to moje hlavní téma je samota a blízkost, vy jste mi předtím třeba krátce něco říkala, tak když se řeknou tyhle dvě slova, týká se vás to nějak?

R: No, samozřejmě že se mně to týká. Jako velká osamělost byla hlavně, když mně umřel manžel, a to taky bylo výročí, už je to třicet čtyři let.

V: Třicet čtyři let.

R: Jsem vdova. Tak to byla velká osamělost. I když jsem měla tři děti.. tak všichni vokoło příbuzný říkali: no máš ty děti. Jo, mam děti, ale to je prostě něco úplně jinýho než ten partner, s kterým jsme si strašně moc

měli co vyprávět a říkat. Von přišel třeba z vodpolední..... (*přerušeni hlášením*).... takže mi říkali příbuzní, máš tři děti, no bylo to fakt to byla ta starost vo ně. Ale strašně mně muž chyběl a chybí mi stále. Kolikrát něco nevím, říkám to by mi Pepík řek, jo, protože von uměl latinsky perfektně a řečí. Z tý latiny všechno pochází, takže když začal stonat a vodjeli jsme na rentgen a von přišel a říká: udělej mi výplach. Já říkám jak to víš? No, von si všechno přeložil, když pak šel do tý nemocnice na Karlák. Brali mu plíci, tak jsem říkala, prosimvás, kdyby jste před nim nemluvili medicky, von umí latinsky ale perfektně, všechno, žejo. Ne jenom tu medicínskou. No a von šel a říkal mám to velký jak dětsou hlavu ten.. nádor na plících. Jako dětskou hlavu. Víte, co to je? Ale je to z polovic opouzdrěný, tak se rozhodli, že mi to vezou. Já jsem přišla za tím Lichtengberkem do tý ordinace a a říkala jsem... to víte... no to já vim, jak je to všechno velký a tak.. von říkal kdo vám to řek? No můj muž. Vždyť jsem vám říkala že před ním nesmíte.

No ten mi jako chybí. My jsme pořád si měli co povídat. Přišel z vodpolední, najed se a furt jsme kecali, až už byly dvě a říkali jsme: musíme jít spát, žejo, no.

M: To je hezký, že i po takovech letech pořád měli jste si co říct.

R: Chybí mi pořád. Křížovku říkám, to by Pepík věděl, žejo, když to nemůžu najít.

V: A to jste mluvila hodně jako o minulosti, o svém manželovi...

R: No a teďkon v přítomnosti děti, mě navštěvují pravidelně i nepravidelně, různě. Rozhodně jednou týdně každej. To si nemůžu stěžovat, všechno mi nakoupí, Honza má na starosti lékárnu. Mu dávám recepty, protože tady nemaj v tý lékárně ty ingredience, z kterejch se ty mastičky dělaj, takže von dělá ve Vodičkovy, tak mi chodí do Jungmanky, žejo. Tak to mi vobstarává Honza, přijede, nebo si to přiveze ještě ten den. Jako prostě snaží se abych to měla a.. Víťa zase, ten nejmladší, žejo. Udělal mi přednášku po snídani: Mami podívej se na sebe, musíš se sebou něco dělat, ty jsi příšerně tlustá. A když se vykecá a v otevře tašku, tak řekne: Marta dostala půl prasete, tak ti něco posílám. Kýbl sádla, kýbl škvarků a dvě sklenice játrový pomazánky! Já říkám, tak to je fajn, to se hodí, tak to můžu.

V: Takže, když se možná jenom takhle souhrně zeptám, tak jakoby.... vy jste třeba mi minule říkala, že vlastně jako s lidma, který tady žijou, že si s nima občas nemáte co říct...

R: Ale s některýma jo, třeba po jídle, po obědě, po snídani. Tak sedíme a tahle sedí ty dvě, tak paní J., to je ta předsedkyně stravovací komise, a vona že hlavně vona se strašně krásně směje. Když jí říkám nějaký blbosti, takže jí pobavím, víceméně jí. No, vona mi toho tolik neřekne. Co je na tý schůzi, to se dočtu v těch zprávách, žejo, těch stravovacích komisích a tak. Takže většinou takhle pokecáme, já do toho vložím, co si vzpomenu, a vona se hrozně chechtá. A taky s paní P., Jsou pár lidí, s kterejma si mám co říct, ale většinou ne.

V: A čím to je?

R: No tak voni maj takový povrchní zájmy, víte. Voni neposlouchaj zprávy, nečtou noviny. Ne že by v těch novinách bylo něco zázračný, žejo, ale nemaj prostě vo ničem...

V: Nemaj přehled.

R: Ne, vůbec ne. Oni maj jenom to, kterej lék kdy působil, co kdo užívá a takhle... volovinky, no.

V: Jakože se hodně bavěj o zdraví a tak..

R: Ano.

V: To vás úplně nebere.

R: No protože, když mi vykládá třeba A, tu znáte, žejo? Tu v tý červený vestičce s tou igelitkou, a teď má chodítko. Říká: teď zase půjdu na rentgen plic a teď na gastrokopiii. Já říkám, no co si myslíš že ti najdou? V tvym věku ti pochopitelně něco najdou. To máme každej z nás, ale neděláme z toho takový, jako ty, brikule, všude to nevykládáme. No a přišla z toho rentgenu, já říkám: tak co ti našli? No za rok na kontrolu. Já páám: no tak to tam máš hovno (*smích*). No protože když jde za rok na kontrolu, tak tam není nic, žejo. Je to přiměřeně k věku. No takže takovech je víc, který si pořád stěžujou a nedovedou se od toho odpoutat. Prostě je to tak, jak to je a lepší to nebude. Bude se to horšit to zdraví, žejo. Pochopitelně. No a nebo přemejšlet vo tom konci – já bych chtěla, aby to bylo takový, nebo takový... babička říkala, co máš napsáno v knize osudu, tomu neujdeš. No a já tomu věřim, buď to bude takový nebo to se mnou klepne, no to už je prostě na tom nahoře, no.

V: Takže jste prostě připravená na všechno.

R: Přesně tak. Jako nemyslim na to. Víím, že když bych ulehla, tak že ty děti se postaraj, abych nebyla proložená, stoprocentě. Že tady budou dohlížet, aby mě polohovali, že koupěj ty podkládací kroužky. Tady jsem neviděla ani jeden za těch třináct let, že by někomu podkládali patu, aby se mu neproležela. To i můj bratr ležel na elděence v Roztokách. Dala ho tam dcera. Říkala: nejlepší elděenka v celý Praze.

M: Jo?

R: A proložely se mu patičky. A chytil do nich sepsi. A řek mi doktor, bohužel, budeme muset amputovat. A já vim, co to je. To měl můj strejček, teda babičky mojí bratr. To se veme nad kotnník, pak pod kolenem, pak nad kolenem. Až do třísel, žejo. A měl vobě nohy takhle. Jsem byla z toho strašně zoufalá, protože jsme říkala, on to těžce (*s pohnutím*) těžce bude snášet, že je bez nohy, že nemůže chodit. Byl starší než já.

V: A on se pak ještě vrátil zpátky z tý elděenky?

R: Kdepak. Takhle to bylo, že ho budou amputovat a volala mi moje sestra, ta je vo dvacet let mladší než já. Mně bylo dvacet a bráchovi jednadvacet, když jsme měli ještě sourozence, víte. A ta mně volala a říkala: Hanko nelekej se, Č. umřel. A mně se ulevilo, já jsem byla šťastná, že tomuhle utrpení prostě....

V: Jo, to chápu.

R: Že to nedošlo k tomu, to jsem byla strašně šťastná. Protože to by bylo pro něj hrozný. No tak to jsou takový životní ty.. tak já prostě jako to bude, tak to bude, no. Nemůžu ovlivnit nějakým přemejšlením a nějakým takovým drásáním se tady, no. To nemá cenu.

V: Dobře.

R: No jinak jezdím k dceři a na svátky. A jezdívala jsem i každé rok k moři, lítali jsme. Ovšem teď, když mám to chodítko, tak jak můžu do moře, žejo? S tou holí nevím, žejo. Tak ony i ty přístupy nejsou po každý ideální. A teď jak je ten nízký takovej sráz, že už teda a jste daleko vod břehu a pořád vody jenom ke kolenům, tak je to obtížný, jedinež že bych si tu hůl vzala s sebou a pak si jí v pase připnula. No ale to nevím. Takže to už ne, to už nelítám k moři, no.

V: No a ještě jinam třeba. Jestli se pohybujete mimo domov seniorů?

R: Na ty zájezdy nejezdím, protože zase říkám, že jsou na tom někteří hůř, že ty ležáky voni naložej na ten vozejk a něco jim dopřejou, žejo. Takže nechci zabírat místo těm.. já zase se někam dostanu. No to víte, že mě Vít'a vezme. Ten mě naloží a doveze mě všude. Když jsem jela na Vánoce. To nebylo letošní, myslím, to už je delší dobu. Vod Evy nějak, po novým roce, tak mě vez domu v sedm hodin večer, Praha byla vylidněná, ta výzdoba vánoční, všechno a eště byla zasněžená, bylo to strašně krásný. A já jsem říkala, to je tak krásný Vít'ó, že bych jela na světa kraj. A von řek: na světa kraj to nemůžu, ale kousek tě povozim. Tak mě povozil po tý Praze, jezdili jsme asi dvě hodiny. Bylo to fantastický, a pouštěl krásnou hudbu, takže bylo to nejhezčí z celejch Vánoc.

V: To věřím.

R: Takový pěkný. No tak tu kazetu vyndal a dal mi jí, pak si pro ní přišel, že si jí aspon, jak se ty říká, vypálí. Tak zas Vít'a mi jí přines a ... vzdala jsem všechno. Měla jsem krásnou věž a, tady jsme měla takovou pěknou komodu. Ale von když se mi zlomil obratel, tak ty sanitáři sem nemohli. A já jsem těžká, aby mě tahali na chodbu. Tak jsme jí dali na balkon a já jsem řekla Evo, prosimtě, to byla takovádle, se dala udělat a tím stolem a tady s tou skříňkou, jsem říkala, se to zničí, vem si jí. No tak si jí vzala. No a na tý komodě jsem měla krásnou velkou věž, no tak jsem to rozdala, protože to nemám kde mít, neměla jsem. Takže jsem rozdala všechny ty desky, a v Modřanech jsem měla normální gramofon, krásný desky.

V: Ty elpíčka?

R: Ano. Krásný desky, Pavaroti a takový. Ty klasický desky. Na a když jsem se odstěhovala sem, tak.. voni to tam rychtovali nebo co, no prostě vzala si je Jasmína. Ta nejstarší.. a samozřejmě i všechny ty desky. No tak teď jsem říkala, kdyby si koupil něco malýho, jsou takový, jako vajička, na ty kazety tak bych to zas všecko musela pořizovat, protože si říkám, že už to nestojí za to.

V: Dobře. Tak jo. Myslím, že se můžeme přesunout klidně k dalšímu bodu, ono třeba sd vás zeptám na něco, co jste už řeka, tak se nebojte, to klidně přeskočím...

R: Já ještě jsem chtěla s tou samotou, to vopravdu, když chci bejt sama, tak řeknu na sesterně: budete vode mě něco potřebovat? Voni řeknou: ne. Já říkám: tak to se zamykám a jdu spát. Tak to se prostě zamknu, otočím klíč. Já většinou, když si chci srovnat páteř a lehnout si, tak já mam tu narkolepsii, denní usínání, tak já usnu v tu ránu, žejo. A vypnu si teleofn, že mě nikdo nemůže vzbudit. A i když bych nešla spát, tak prostě se zamknu a mám tady svůj klid. Prostě časopisy, nebo něco takovýho, křížovku a... mám svůj klid.

V: A jste spokojená...

R: Někdo zaklepe, já vím, že to není důležitý, žejo. Když na sesterně řeknou, že nic. Tak vím, že to není důležitý. A mám puštěnou někdy i televizi, jak ty lidi, se jako nedobejvaj, jo, zaklepu jednou a dvakrát.

V: a vy jste s tím spokojená. To je vlastně příjemná část vašeho dne...

P: Přesně tak. Tak. Ta samota, když sem zalezu. Nono, já jsme vřdycky byla ráda sama jako takhle třeba. Takže mně to nedělá potíže. ... no tak to už je všecko pryč.... radši nepřemejšlet.... jak se říká v tý písničce vzpomíky vám zůstanou. Starý lidi žijou ze vzpomínek, to je málo platný. Sedává tam v kantýně u mě, teď je v nemocnici, nějaká paní B. z bé jedničky, Věruška.

V: No, teď je v nemocnici, no.

R: Víte jako a ona je strašně křehoučká. Tak si myslím, že to nedopadne dobře. Dvaadevadesát. Tak jsou tady i někdy starší, ale vona je strašně křehoučká. Ale co chci říct .. ta jedinež žije v tý minulosti. Řekne mi, sedí u stolu a řekne: zejtra jedu na chalupu a budu péct devadesát kremrolí. A já říkám Věruško, to těžko. A proč? Já říkám: vřdyt' máte problém tady vstát vod stolu, žejo a chytit se toho chodítka. Teď si představte to pečení žejo, dvě těsta zadělala, pak se ty kremrole slejou dolu... říká tak to už asi ne, žejo? Já říkám: to určitě ne. A taky vás tam nemůžou nechat samotnou. Říká? A já si pořídím to znamení. Říkám: ani nebudete mít sílu ho zmačknout, když to bude slabá mrtvička. Jsem říkala: teď si představte, že tam budete

ležet několik dní v čuránkách, v kakánkách, šíleně žízňivá. No umřete. Bez pomoci. Vona řekne: tak to taky nejde. Říkám: samotná už vopravdu ne. Ale pak to říká zas. Vona žija prostě v těch vzpomínkách. Asi to tam bylo moc hezký dřív, no.

V: Asi jo. A vy teda taky ty vzpomínky, jsou pro vás asi důležitá součást...?

R: No tak jsou pro mě vzpomínky, no ale tak ten barák ještě co jsme bydleli, kde ten můj muž umřel, tak je to. Když se Eva vdávala, tak jsem jí ho dala, řekla jsem klukům, že voni musej vyženit, že voni nemaj ani na to, aby se nějak vyrovnali finančně s ní, že by si museli brát půjčky, žejo. Teď ten starší dost tenkrát bumbal, tak to bylo takový nereálný. Tak to dostala Eva, vona mě zase přestěhovala do toho modřanskýho bytu, ovšem už byla opatrná, ona mi ten byt nedala, jenom mi v něm teda dovolila bydlet, jo. No tak každý je jiný, no, nedá se nic dělat. Je to tak. Po někom to má.

V: Dobře. Jak jste říkala.. já vás často vidím tam dole v kavárně, tam trávíte asi dost času..

R: No tak my jsme s tou Kamilou tak trošku kamarádky. No dost často ne, já si dám jenom to kafe a šla bych a někdo přijde a můžu si k vám sednou a s vámi se tak hezky povídá. A já tam zkusnu, žejo, no.

Takhle asi. Kamila už je mrcha. Když přijde někdo nověj, tak ho posazuje ke mně.

V: Vy jste takovej seznamovací činitel? Vy vlastně přijímáte nováčky (smích).

R: Přesně tak, přesně.

V: Aha. Jaký to pro vás je?

R: No tak mně to nevadí, tak buďto mi ten člověk sedne nebo mi nesedne. A já ne že bych to dávala nějak najevo, ale prostě, když potom přijde, tak chvíli posedím a pak řeknu, že už musím jít, že musím třeba na záchod, že jsem zvyklá na svůj, tak se na něco vymluvim a jdu. Když vidím, že jako prostě mi to nic nedá...

No voni taky ty lidi většinou povídají vodkud přišli a jak to mají s dětma a takový ty.. vylejou si srdce, no. A jsou z toho vyděšený, protože ani nikam netrefěj, načež pak, aby věděli, co kde je, jak to tady je. Tak asi

V: Dobře... Tak. Vy jste už ohledně tohoespoustu řekla. Stejně se zeptám, jaký to teda pro vás je ten život tady v domově seniorů?

R: No tak není to žádná velká sláva, protože já vidím strašně spoustu chyb. Tady třeba teďkon se hledí na to, aby to bylo nalakovaný a nablejskaný a todleto. Ale na to podstatný, na tu péči o ty lidi, tak tam to strašně pokulhává. Ty děvčata mladý, no tak já jim to nemám za zlý. Ne že by nevěděly, do čeho jdou. Já si představuju, že když se tady ucházely o místo, že jim to snad ukážou. Snad jim ukážou i ty ležáky a že se musej přebalovat, když je to potřeba. Mimo tu hygienu, mimo ten čas. Já bych osobně rozbalila tu pokakanou, aby viděly, co to je. Jak se to musí umejt a vopatřit. Ne jen ... nemaj ten správnej poměr ke starejm lidem. Některá z nich vůbec nemá cit pro starý lidi. Paní D. znáte?

V: Neznám tu jménem všechny lidi. Ta je tady na oddělení?

R: No, u nás. No tak vy si to necháte pro sebe. Ta vyšla z pokoje paní R. a úplně se chlámala, že se a tloukla hlavou do země. Já říkám: co jste zažila tak jako veselýho. A ona: paní R. řekla že má bolesti, že bude asi rodit. A já pám: D. je to úsměvný, ale že by to bylo až k takovému smíchu. Vždyť nás to může potkat všechny, že budeme takhle pomýlený a budeme kecat takový blbosti. Tak mně, kdyby se někdo takhle chechtal. No tak je to úsměvný, no ale..

V: Jako všeho s mírou?

R: Přesně tak. Jako to mně vadí. Takový věci mi vadí. A nebo když... no já jsem brala Tramal, to je prášek proti bolestem a na spaní. Nikdo mě neupozornil, že ten Tramal je takovej dryák.

V: To je docela silnej.

R: Hnusnej, hnusnej je to prášek. A já jsem si to vzala oboje v deset hodin a v půl dvanáctý se mi chtělo čůrat, vstala jsem a tady jsem s sebou flákla. A musela to bejt nějaká slabá mrtvička, nebo nějaký poničení z toho, protože já jsem si nedokázala kleknout. To přece když spadnete, tak se vztyčíte a dokonce jak jsem shodila mobil, tak jsme ho nedokázala zmáčknout, abych si přivolala. No tak ležela jsem tady a akorát si stáhla přes sebe tu deku a v půl šestý ráno jsem to zkusila už ty ruce. No tak jsem si přivolala tu pomoc no a dcera ke mně přišla, vypráví mi to a ona šla na sesternu a říká: já bych prosila vidět ten sešitek, jak píšete, jak kontrolujete a voni že nic takového nemají, no tak řekla: no tak jdu vejš. No tak ho vytasili, žejo. No a tam bylo ve dvanáct hodin rovnejch, že mě ta H., kontrolovala, že jsem byla v pořádku. A já jsme vod půl dvanáctý ležela. No takže Eva řekla, nebudu s tím nic dělat, vy se polepšíte, žejo. To máte těžký to.

V: A mně jenom napadá, vy byste se radši nechala v těch dvanáct probudit, ale aby vás zkontrolovali? Protože někdo vlastně vůbec nechce aby...

R: Ne, teďkon chodili s oběžníkem, kdo chce kontrolovat, já nechci v noci kontrolovat. Podívejte se, kdybich byla mrtvá, tak je jedno, jestli mně najdou ve dvanáct nebo ráno. Jako na co si budou ničit noční, když jsou tady sami a je to problematický.

V: Radši, ať vás najdou až ráno, když jich tu je víc..

R: No, já jsem řekla že v noci ne. Já jsem, když tady ještě byla ta hlavní sestra, tak jsem říkala, že prostě kdo de na tu noční, že kdyby zařukal, řek: Dobrý večer, jsem na noční, když budete něco potřebovat.. to

není ani minuta. A je to, žejo. A já vím, kdo se o mně jako stará nebo tak. A vona jako co by vod vás potřeboval, to řeknou až ty denní. A já říkám: ty denní mě ale třeba čtrnáct dní neviděj. Vona na mně čumí, já pám: no neviděj. Když nic nepotřebuju a nejdu na sesternu, no tak voni nepřijdou se podívat, když nemá žádnou hlášku. My se vidíme, když přijdu z oběda a voni jsou na chodbě nebo tak nějak. Tak se pozdravíme, ale to není každé den, třeba čtrnáct dní se nevidíme. No, tak to nedovedla pochopit, žejo. A tak jako takový to tady hodně pokulhává.

Nebo když ze začátku mě taky koupali, no tak jejich vykoupání a moje vykoupání, to je nebe a dudy. Ta hlava je hned namydlená, spláchnutá, není ani pro..jako. No a ty záda, žejo, ale musíte si říct taky pydlinu a tohleto všechno a je to raz dva tři ani nejste dobře osprchovanej, je to otázka ani ne deseti minut. To prostě nespĺňuje moje sprchování. Já se ráda tou vodou cákám. Užívám si to, no. A to vím, že voni nemůžou, ale ani jako to nedělaj dostatečně. A takový všejaký drobnosti, asi jsem zbytečně háklivá, mně to vadí.

V: No a myslíte si, že třeba i na to by ten čas byl, ale že jsou zvyklý to jako vodbýt?

R: Podívejte se, přišla jsem tam v šest hodin večer, takhle seděly obě dvě, ruce na břicho a čekaly hodinu, než udeří sedmá a budou moct jít domů. A já říkám, byla byste tak hodná a podívala se do koupelny, jestli je zavřený vokno? Já se v neděli ráno, brzy chodím sprchovat, aby v tý zimně nebylo v otevřený. A zrovna ta H. řekla, no přijde D. na noční, tak já jí to řeknu. No tak jsem věděla, že je to no slušně řečeno posraný, protože s D. si nesedím, žejo. Ráno jsem šla do koupelny a D se usmívala, byla prostě vstřícná, všecko. Tak nejen že by byla ventilace otevřená, bylo v otevřený vokno, v zimě. Bylo to na méně připravený, no. Tak jsem řekla nedá se nic dělat, ono na ni taky dojde, zavřela jsem okno a vysprchovala jsme se. Nechala jsem celou dobu týct tu horkou vodu, aby se to tam trošku... no to máte těžký, no. A je to všechno v lidech, jo? Já vím, že ty nařízení a pravidla jsou dobrý, ale bohužel je to všechno v lidech. Nemaj cit ke starým lidem, málokdo, málokdo.

V: A někdo takovej tady je pro vás?

R: No tak jako pár lidí se jde hlásit, když jde na noční.

V: Já nepotřebuju konkrétní jména, jenom mně zajímá, jestli vůbec máte tu zkušenost, že..

R: No pár lidí jako je i ochotno si s vámi chvíličku popovídat, když jde na tu noční. Protože my si nemáme s kým popovídat třeba takhle z toho personálu nebo. Není, neexistuje. Není na to čas.

V: Ale ráda byste?

R: No tak někdy bych jim ráda něco vytkla, ale radši si říkám: drž hubu. Tak vono se to všecko vobráti proti vám. Tak dokavad jste mohoucí, že si trošku uděláte co potřebujete, tak je dobře tady. Když nic nepotřebujete, tak je tady velice dobře. Když nic od nikoho nepotřebujete. A jinak jako už to pak pokulhává. Říkám hodinu jako, bylo rovnejch šest, když takhle seděli, měli všecko hotový, čekali na tu sedmou a vona nemohla skočit vedle do tý koupelny se podívat. Řekla: až přijde na tu noční. No tak taky přístup no.

V: Kdyby to alespoň na tý noční udělali žejo...

R: No tak vona nemohla vědět, že D se mi pomstí, žejo. Nemohla tušit.

V: Jojo. No dobře.

R: S tím se zas ta D nikde nechlubí.

V: Ještě možná se zeptám k tomu domovu seniorů, nemusíte to nijak rozvádět, ale vlastně jak tady jako trávíte ten den, jak to tady vlastně pro vás vypadá, typickej den?

R: No já se jako snažim chodit, takže chodím na snidani, i když tady na protějščí snidani nosim, tak byl nejdřív problém že vyhodili mně, ale já to jako že vypadnu a chodím trochu žejo. Tak se pohybuju no. Tak já na tu snidani chodím a přijdu z tý snídaně a když jako jsem spala třeba jenom čtyři hodiny, což se mi stává často, tak si prostě musím chvíli lehnout, ale musím si nařídít budíka, protože já bych prospala i oběd. Já když bych si třeba v půl třetí už mě to zmáhá, tak si do večere lehnu, tak si musím nařídít budíka, protože jinak se probudím třeba v sedm. A teď samozřejmě si říkám, ježišmarja sedm, to už jsem měla bejt dávno vzhůru, to tu snidani nestihnu, a von je teprve večer, žejo. A vono mi to dojde jako. Za chvíli mi to dojde, že je teda teprve večer. A když nevim, tak zmáčknou mobil, ten mi ukáže co je za den. No je to taky už mi to bzíká no. Už mi to bzíká. Ale ten můj... Víťa přišel tuhle a říká, Mami, představ si, co se mi stalo. Já jsem myslela kdovíco, že boural nebo co. Já jsem se ve vrátnici zapsala jako V[...]ová místo V. (*smích*). Já jsem říkala, vidíš V, ještě ti není padesát a už ti to začíná.

V: Jde to rychleji, než by člověk čekal (*smích*).

R: No voni se posmívaj, ale vono to na ně taky přijde. Všecko, všecko. Naopak na tom budou hůř než my, protože ta generace po nás, to není to, co... a my taky nejsme to, co bejvali naše rodiče a tohle žejo.

V: Jak to myslíte?

R: No stále se to horší, ta fyzička a to všechno. Teď je ten svět rychlejší, tak jsou unavený, žejo. My jsme neznali počítače ani mobily ani auta. Pak se chodilo na kole nebo pěšky do těch Lralup, chodili jsme pěšky dobrý tři kolemetry. Vo sto šest. No je to jako stále tohleto ubejvá. Ty lidi už nechoděj pěšky, žejo. Jezděj autem. Všecko se to horší, takže dřív to na vás přijde. Věřte tomu

V: Asi jo.

R: Je to tak. Jsou unavený tím životem, ten život je úplně jinej, uspěchanej. My jako děti jsme strávili v lese a na ulici a na těch hrách jsme strávili všechny volný dny. Jste přišel ze školy, když jste neměl úkol, tak jste praštil aktovkou... no a protože jsme neměli žádný dobytek, žádný povinnosti, nic. Ani zahrádku tehda, ta byla malinká, než jsme potom koupili z toho pole tu zahradu. No tak jsme mohli jít ven. My jsme teda hodně si hráli na ulici. Nás bylo na tý ulici, to už nevím, to bych musela počítat, strašně moc dětí. A ty babičky si vzaly takovýhle stoličky malý před ty dvířka, takže na nás viděly, žejo, ty se srotily. Tak drbali, říkaly ta je zase v tom, ale v takový dobrotě, nebylo to nějaký takový trvalý. A přitom na vás dohlížely, žejo, my jsme si hrály dole. Nebo na konci ulice, tam byla Kínskýho kaple. To jsme prolizaly, protože to bylo dost široký, tam byly keře všelijaký.. a neměli rodiče strach, že by nás něco přešlo. A neměl strach, že by nám někdo ublížil, to tenkrát nebylo. No tak, to jsou takový jako vzpomínky...

... za války, babička říkala, děti, já vám dneska nemám co dát s sebou. Nedovedete si přestavit, že vona neměla ani chleba ani co na něj namazat, že druhý den přinesli chleba, tak zase byl chleba žejo. A říkám: babi, tak zbyla ta bramborová kaše vod včerejška, tak udělal do takovejch hrnců, ještě mi udělala šumák, jestli víte co to je. Jedno sobě jedno bráchovi do tažky a šli jsme. Šli jsme přes ten les a k řece, brácha to všechno po cestě snědl, protože mu vyhládl. A šli jsme vodtamtaď jak když nás někdo zbyl, úplně utahaný a hladový žízňivý z tý řeky...

V: Ale šťastný.

R: to jako teď děti to bvůbecn eznaří. Jako ta hokla naše nejmladší tý je devět, sedne si k tomu notebooku. Mají krásnou zahradu, tam nevleze vůbec. Tak povídejte, vy jste se nedostal dál.

V: To nevdáí. Všechno co řeknete, je pro mě důležitý, takže můžete říkat, o čem chcete. Ale ptal jsem se vás jakoby na ten den tady. Jak to vypadá..

R: No tak přijdu z tý snídaně a buďto si zdřimnu a nebo si nezdrimnu no a já mám ty křížovky, takže teďkon... no a já jsem něco přešivala, teda stehovala. Takže teď musím zlikvidovat ty časopisy zas dávám támhle do tašky, to posílám Víťový tchýni. No křížovky a časopisy a knížku ne, protože já u ní usnu a probudím se, začnu číst znova a zase usnu. Ty časopisy, to de, u toho, když usnu, tak zase začnu no a pak se de na oběd, žejo a po obědě zase s paní J. kecáme, chechtáme. U tý snídaně najednou paní J. řekne, paní V., víte, že už je devět. Já říkám no to je obvyklý přece, vždycky se takhle.. a u toho oběda zase řekne, tak už je půl druhý a vona přijde taková s tím vozejkem, jak tam jede dělat čistící úklid. Takže my víme, jak přijede, že musíme zmizet. Vona řekne: já vás nevyháním, ale já už to musím.

V: To takhle vypadá že s paní J se vidáte docela často, každej den a přesto vám to pořád funguje.

R: No každej den kecáme, no. Vona taky vypráví co prožila, nebo co s mužem. Nimrod velkej, žejo. Měli čtyři psy, tak vypráví, jak to bylo s pejskama a s mužem, žejo. A s otcem, ten měl králíky, nestáhnul je sám, ale sněd je. My jsme měli králíky a náš honza je měl všechny pojmenovaný, hladil je. Ale v žádným případě by byl nesněd králíka. Měli jsme králíčí řízky, a vono u toho řízku se to nepozná, akorát že ten králíčí řízek je strašně dobrej. Kam se hrabe vepřovej. A ten nás synáček si bral třetí a ten můj muž tak jak ho to napadlo, řekl: chutnal ti králíček, vid? No tak to vodstrčil a bylo zle, žejo. Já jsem říkala Pepo, co jsi tím sledoval? No aby věděl, jak ten králík je dobrej, když to vodmítal, že mu to chuntalo.

Můj muž se vrátil, byl jako jedenáct let politickej vězeň, taky na Jáchymově na uranu. Tam právě vodtaď si přines tu rakovinu v podstatě. Takže moje děti by neměly šanci, že by se dostaly někam do školy. Před písemkama maturitníma, si vyplňovaly papíry, co budou dělat. U maturity si E napsala tu vysokou školu a paní ředitelka zavolala a řekla E, to nepřipadá v úvahu. Kvůli tatínkovi. A E. řekla, ale tatínek byl v šedesátým sedmým zcela rehabilitován. On řekla to nevdáí, ten škraloupek tady je. Co myslíte, že udělala? Ta moje holka už nešla druhý den do školy. Vona si našla místo na Malým náměstí jestli víte kde je vedle Staromáku. A u vojáků, ale je to ta... bože jak vono se to jmenuje, jak se staraj o nemovitosti, jak se to jmenuje? No, tak u toho. Ale teď zjistila, že ty holky co maj maturitu, toho neuměj ani tolik co vona bez. Tak si zažádala, tak si udělala večerní čtyřletou obchodní akademii. Představte si, tenkrát, to holce je dvacet let, tak před těma dvaceti lety, po tý maturitě, měla hned třicet tisíc plat. Realitní kacelář. Vojenská realitní kacelář. No vona pak votěhotněla, šla vod jednoho druhýmu, má čtyři holky, žejo. Když mě v pubertě trošku zlobila, tak jsem říkala, počkej tyjo, až ty budeš mít holku. Když měla první, tak jsem říkala, to zažiješ. Když měla druhou, tak jsem říkala, to zažiješ dvakrát. Tak nepřála jsem jí to nikdy tak těžký, Ta J. ta nejstarší, nevdáí vám, že to vyprávím?

V: nenene..

R: Ta J. Jak je nejstarší, tak voni chodily všechny do francouzskýho lycea, a tam už chodily do školky. Takže voni když skončily školku a šly do školy, tak už mluvily anglicky u francouzsky. Pak se učily gramatiku a ještě ty zbytky a všecy mluvěj perfektně. A... tak teď jsem něco chtěla říct... Jo, tak ta J. chodila do toho, před maturitou odešla, že angličtinářka neumí ani tolik co ona, že jí opravuje, a vona řekla: tak to pojď přednášet ty. Já: klidně: tak jsem si stoupla na stupínek a začala jsem holky učít, žejo. No tak ta vodtaď vodešla a šla.. měla učitelku zpěvu. A říkala J. ten dar vod Boha, to je škoda to nechat. Tak ta paní

profesorka zařídila na tý konzervatoři ještě dodatečný zkoušky. Vona to udělala, tak tam chodila. Chodila tam dva roky. Byla výborná na zpěv.. Ale zase jí řek někdo, když se nevyspíš s režisérem, tak stejně žádnou dobrou roli nedostaneš. Po dvou letech zase vodošla. Teď jí někde vyšáhli, to bylo asi předtím to nevím. Policajti, že někde pili a byli mladiství, žejo, tak jí sebrali a křičeli. A vona jako znala všeho: na nás nemáte co křičet, na nás akorát máte správně zavolat sociálku. Tak sklapli a zavolali sociálku. Sociálka volala soudci v noci. Soud pak... tak měla nějakou tu službu, měla jí na starosti nějaká a sledovala jí, teď si nevzpomenu, jak se tomu říká.

V: Kurátor.

R: Jo, kurátor. No a pak tam vodtaď odešla z tý konzervatoře. A ty policajti za ní přišli a řekli, jestli by u nich nechtěla dělat tu takovou školu, která je jako přes práva, nebo něco takovýho. A vona jako že beze všeho jo, žejo. No tak tam taky chodila dva roky, a taky nevím, z jakých důvodů přestala, rozumíte jo? No prostě ... jo a že to prej maj přijít podepsat na tu policii. No a dcera E se jako opozdila, říkala jak jsem přišla za dveře, tak jsem věděla, že je zle. Za dveřma bylo ejchuchu, jsem vtevřela, řekli paní V., máte báječnou dceru, my jsme jí vyzkoušeli, nádherně, zpívá, voni tam měli piano. Já bych takovou dceru chtěl. A řekla, no tak vám pánově děkuju, žejo. Protože čekala, že jí trošku ťafnou. No a vona šla před ní skákala po schodech a já jsme ti říkala, že jsem výjimečná. Prostě mrcha jo? (smích). No tak to taky skončila, eště tam byla v nějaký, no prostě je jí dvacet. Asi vyzkoušela čtyři ty školy po dvou letech a maturitu nemá. Vona říká: ale já jí nepotřebuju. No a já jsem říkala: ale J. budeš jí potřebovat. No a já jsem říkala: podívej se, kdybys dělala maturitu, můžeš chodit na nějakou vejšku. Tobě by to vyhovovalo, ty nerada vstáváš, tak by si na nějaký ty přednášky nešla, kdyby ses to dokázala pak nějak naučit, vodzkoušej tě a zas máš. Babi, to by mě nebavilo tohleto. No tak vona nemá maturitu a je takhle šikovná. Tak byla taky rok v norskou na animačním kurzu. Kurz nějak roční. Tak tam vodošla po tom roce, to bylo jenom na rok teda. Taky si přivedla kamaráda na prázdniny a já jsem se ho ptala, jak je to u nich s domovem důchodců. No tak to von vůbec nevěděl vo co de. Protože u nich byli starý mladý. A když staří ochoří, tak dostanou denní pečovatelku, noční pečovatelku. Všechno platí stát, takže ty mladý choděj do práce, přijdou z práce, jdou si s nima popovídat. O ty je postaráno, je tam pečovatelka ve dne v noci. No vono Norsko je bohatěj stát. To je fantasie, žejo?

V: Jo, to by bylo parádní. By zmizely domovy seniorů.

R: Přesně tak, žejo. No a pak máma jí řekla: musíš se vo sebe postarat. Já udělali v přízemí byt. Všechno tam má, kuchyňku, prádelničku, sprchu, všechno. A vona stejně jde nahoru, tam vyžere ledničku a když si teda dole vypere, tak si vezme máminý prostředky, přece to nebude kupovat, žejo. No to je prostě (smích) strašná mrcha. Ale vona se, voni říkaj, že se hledá. Ale vono už jí bude teď jednadvacet. Tak se hledá trochu dlouho. Tak nevím, jak to teď dopadlo. Tak nevím no co teď si našla, co dělá, nevím. No ale taky si myslím, že to zase změní. Nemá to u ní, nic ne...

No tak to je ta J., pak je ta V. Jí snad jednou někdo řek, že je tlustá, ale nebyla. Vona měří sto osmdesát. Tak začla zvracet, měla tu..

V: Bulímii.

R: Ano. To už přestala, ale teďkon je anorektička, ale strašná, víte. Vona si připraví jídlo, je toho kopec, no ale to je jogurty a to prostě, nemá to žádnou hodnotu. A vona měří sto osmdesát a má asi osmnáct kilo nebo podváhu. Vona nosí volný to oblečení, ale vona když se ke mně vohne, že se loučíme, tak kosti, přes kůži cejtím ty kosti. To je strašný. Přestala menstruovat pochopitelně, žejo. No tak ta taky se žejo. Voni říkají, teď už je jí osmnáct, tak že jí do toho nemůžou mluvit. A říkaj ty psychiatři, že prostě se musej dostat na úplný dno, až někde padne a odvezou jí. Tak to buďť pochopí a nebo nepochopí. Sou takový, mluvila v televizi, že to pak pochopila a dávala se dohromady. Jak to dopadne nevím.

No a ta patnáctiletá, ta teď má pubertu a ta je prostě zase taková urostlá, měla kluka, s tím se rozešla. Von byl takovej, pil, a to se jí nelíbilo. Tak teď má nějakýho klukla, ale ten má ale taky dělá nějakou vejšku... je mu sedmnáct, tak to ještě nemůže dělat nějakou vejšku, když je mu sedmnáct. No tak to chodí na nějaký školení. To je nová láska, tak to ještě neznám, ani jsem ho neviděla. No a ten měří přes dva metry, prostě je velkej, štíhlej. No a vona taky přijde domu až ráno. A přestože jako jí naříděj, že musí a von slíbí že přijde, tak přijde až ráno. No a tď se jí nechce do školy vstávat. No takže řekli, že takhle to jako nejde, že prostě musí tu školu dodělat. A nebo že jí teda vemu z tý francouzský a daj jí do normální český. Ale taky že tu češtinu se doučí, voni češtinu tolika nemaj, žejo. Já jsme povídala, víš E., mně je to jedno, ale ty dvě holky uměj dvě řeči a češtinu pořádně ne. No tak jí řekli, že jí daj na českou školu, čehož vona se bojí, že by se třeba tu češtinu nedoučila. No tak snad teďko... nevím ale.

V: A vony za váma choděj teda často? ... vnučky.

R: Ale vnučky teď už tak často nechoděj, protože maj ty kluky, žejo.

V: A ty sem přivedou někdy, jakože...?

R: No tak někdy se stalo, žejo, ale já je všechny poznám. Dokonce J teď, když se vrátila, tak zase chodím s tím H. a ten lítal. A já jsem plachtařila, žejo. My si máme co povídat, žejo. Prostě von jak mě vidí, tak mě

drapne.

Já jsme měla osmdesát a syn mi řekl, byli jsme ve Veltrusích a řekli mi, běž se vyčůrat, nic s sebou nepotřebuješ, někam pojedem. Tak jsme jeli a zatočili jsme na křižovatce a doleva a ten můj nejmladší s námi jel a já pám, já vim kluci kam mě vezete. Já pám: Na letišť. No ty seš příšerná cikánka, žejo. Já pám: no co jinýho. A dokonce vám řeknu i co tam může bejt. No tak tryskáč tam nebude, na to není dráha, žejo. Protože já jsem dělala na Vodochech.

V: Dobře, teď už vás budu muset přerušit, abyste nezemdlela vysílením teda, ale.. už jsem dávno chtěl říct, že jsme v polovině rozhovoru, podle mě teď jsme už dál, tak se chci zeptat, jak se cejtíte...

R: No cejtím se dneska strašně mizerně, ale..

V: Jestli nejste unavená z toho rozhovoru

R: Nenene, to vůbec ne. V tý posteli jsem zjistila, že je zbytečný ležet, protože je to pak ještě horší. Že už tak.. zase se mi vtevřela noha, tak ta by měla bejt vodorovně no. Takže jako vobčas položím tu nohu, ale večer už mám takhle oteklou bachuli, ale takže jako kdyby to tak bylo do smrti, tak jsem spokojená. Už nemůžu jezdit autobusem a courat po Praze. Já třeba jsem jedla vepřový oháňky, ale to nebyla jenom ta oháňka. To bylo z každý kosti takhle toho vepřovýho. Já vidím ulici, vidím všecko, ale nevím, kde už to bylo. Já bych tam teda nešla, protože sj ídlem stačím žejo. Ale tak už si nemůžu vybavit určitý věci. Už bych tma nevodjela dneska, no. Do autobusu už bych s tímhle nešla v žádným případě. Tak je šmitec, no. S couráním je šmitec.

V: A vy jste říkala, že příbuzní vás vzali na výlet autem...

R: V jó, Vít'a mně vodveze kam potřebuju, no. Jenže teď zase von dělá stavební dozor a dělá to třeba na vopačným konci Prahy. A von musí čekat až přijde ten...architekt, nebo něco takovýho spolu domlouvaj, teď už jako z tý práce se nemůže tak uvolnit. A H. měl auto, nebo jestli ho prodal nebo ho někomu pučil. Ten když jsem jede tak si pučí auto. Teď vobčas E, tak zase má ty čtyři holky a všecko vyřizuje vona, vodjakživa. Všecko zařizuje vona vodjakživa, tak taky nemá tolik toho času.

V: A když se tahle přímo zeptám, jste spokojená, jak to máte se svejma příbuznejma a blížkejma?

R: Určitě.

V: Jo? Že není něco co byste si přála nák...

R: Nenene. Se sestrou si strašně rozumíme. Ve Veltrusích spolu jdeme spolu na chodbě co je na záchod se potkáme. Vona jde pryč, já du tam. Já říkám počkej na mě. A v momentě jsme složily písničku: My jsme dvě prdelky nebo boubelky a rádi máme tohle a takový. A voni všicki byli u vytržení, že to, prdel měli a jako tak si rozumíme no.

V: Hm, dobře. Já teď mám jakoby oblast vlastně jakoby vztahy s lidma a vy jste mi toho řekla tolik, jako vo pracovnících, vo klientech, vo svý rodině, takže nevím, jestli vás napadá něco, co byste ještě ráda řekla...

R: No já mám takovej, nechci říct jako nějaký figl nebo tak. Ale já mám takový štěstí, že třeba někde i když čekám, v čekárně u doktora, takže vždycky oslovím někoho, kdo mě jako něco říká, nebo mně něco může dát. Hezky si popovídáme, ta pani už potom vodchází, ještě by si povídala dál ,ale už pro ní přijeli nebo tak. Tak na to já mám taková štěstí, že šáhnu na takový ty fajn lidi. No a taky...

V: Vy jste v tomhleto hodně aktivní asi ne?

R: Taky jako vidím na někom už že by to nebylo vono. Nejenom že už jsou třeba pomýlený stáří, to je normální. Ale že je někdo takovej arogantní nebo takovej nějaký už jako. Je to na něm vidět, žejo. A jinak vztahy s lidma, já se snažím, aby byly dobrý. Nikoho neprudím, nikoho neurážím, nikoho nezlehčuju, žejo. Vždycky to беру jako vážně. Rádi si se mnou povídají, no, ale říkám... z tam ta vodejde, a jak vodejde, tak už přijde jinej a zase to sem rád, že tady je místo, mně se s váma hezky povídá. No teď je tam jedna pani z jedničky, vona je taková vysoká blondýna. Z jedničky no, vysoká.

V: to je paní H.

R: Asi jó. U nás byli H. Máte pravdu. No a budeme si tykat. Jí pám no paní H, budete mi tykat, ale na mně to nechtějte. Ona proč? Já pám: No tak... nechci jí říct, že necejtím tu potřebu...já pám než si na to zvyknu a tohle. No můžete mi... no a mně to úplně rve uši. Já jsem Jitka, jo? Nespokojená celý život s tím jménem. A já pozdravim všeobecně, když přijdu na oběd. A vona na mně křičí, mává a říká: Jitko, Jit'ulinko, jo (*smích*).

V: to vám není příjemný?

R: Janinko, Jaňulinko, to je strašný úplně. To js trašný, já říkám, s touhleto ženskou si nemůžu tykat. Radši dál vod ní. To je strašný úplně tohleto. Já takový.. mně to připadá, nezlobte se, že to není upřímný mi to připadá.

V: To tykáni?

R: Ne, takový to Jit'ulinko a takový to.

V: Takový ty zdrobnělina.

R: nonono.

V: A to nemáte moc ráda

R: Ne, to vůbec ne. A vona tam ale na všechny. Vona kamarádi s O. Tady, paní O., tak to je Olinko, Olinečko. Mno, mně to tak asi je jí to vlastní no.

Já přicházím o zrak. Tohle oko už mám nezměřitelný. A řekli mi, já když zavřu to zdravý, tak .. jak bych vás vypodobnila. Nemáte vůbec oči a tadytu tvář máte takhle ukrojenou.

V: No tak přesně takhle vypadám (smích).

R: To mi řekli, že všechny tyhle ty hrůzy mi vymizí a že budu vidět černý bod, ale okolo že se stane něco, že budu vidět. A ten druhý primář mi řekl: no zůstane vám takzvané prostorové vidění. Vy uvidíte na pokoji skříň, postel, ale vyjdete na chodbu a uvidíte nějaký pytel jako něco a to bude osoba. To nepoznáte, ale až když promluví po hlase. Když ho budete znát. No tak to je... musím zaklepat, kéž by to tak bylo. To je postačující, že se tady na tom pokoji orientuju. Když uvidím tohle, tak vím, v kterém šuplíku co mám a kde to mám, no takže šáhnou na jisto. To mně vyhovuje. No akorát že vás nepoznám, když vás potkám.

V: Dokud nepromluvim.

R: No, právě. Uvidím něco jako pytel, říkal, že budete vědět, že to je někdo, ale nepoznáte to. Takže je to vono. To prostorové vidění. Kéž by mi to tak zůstalo, žejo.

V: Jste optimistická, že to vlastně vidíte jako dobrou zprávu.... Tak jo, tak ted už mám jako poslední věc, poslední jako okruh a pak už vás nechám být.

R: Mně to nevádí.

V: Jo? No vypadáte plná energie. To jsme rád, že vás úplně nezdolávám. Když bych se měl jako zeptat na, čím se teď vlastně nejvíc zabýváte. Nebo co je teď pro vás jakoby nejdůležitější....

R: No nejvíc jsou asi ty křížovky.

V: Křížovky?

R: No, mám slovníky a když něco opravdu nemůžu, když se kříží angličtina s francouzštinou a italštinou nebo něco, tak volám Honzovi a von mi to vzápětí, když má čas, najde na tom počítači... no na mobilu, na mobilu to najde. Tak mi to řekne a já to doplním, jsem šťastná, když to potřebuju do tý... já to ráda posílám víte. Já jako luštím jenom to, co můžu poslat a něco vyhrát, ano. Jako když mě daly knížku křížovky tak to jsem řekla to se nezlobte. To dejte někomu jinýmu, to mě nebaví, když nemůžu nic vyhrát. Tak já mám ty časopisy dost, mně to stačí jako takhle. Já pak to přečtu no a taky vobčas televize, když chci televizi vidět, když mi honza řekne no mamí jestli jsi ten film neviděla, tak se dívej, tak musím zůstat sedět a i tak mám co dělat, abych neusnula, v tom sedět. To je ta narkolepsie. To mě jako nejvíc sužuje.

V: To vás nejvíc trápí teďka?

R: Tam v tý kantině si budu s těma babama povídat a najednou slyším. Hele, vona spinká. Ta M. co nosí jídlo, tak mi dala polívku a než přinesla to druhý, tak já usnula. A ona říká ty paní J., hele co je jí? Ta se votočila: no spí. Tak vona s tím talířem práskla, já jsem se lekla, protože já jak usnu, v tu ránu se mi zdá sen. A to nevíte co je to za překvápko, když vás někdo takhle probudí, teď se to neslučuje s tím snem, já nevím, co se děje, kde sem. A voni z toho mají srandu, když vidí, jak se tvářím. Mají z toho srandu.

V: Je to pro vás teda, jako v čem je to pro vás... chápu, že to je nepříjemný?

R: Nepříjemný, nepříjemný.

V: Nepříjemný to je jako společensky?

R: Vůbec. A tak jako mi tečou oči, tak chodím na tu oční kliniku, soukromou. Návštěva stojí osm stovek. A řekne, s tím se nedá nic dělat, jednak je to stařecký, a taky je to k tý chorobě, žejo. A mně ty oči tečou a tečou. A zkouším všechno možný. Teď jsem... mně magistra poradila nějaký gelový kapky, tak jsem byla právě na tý prohlídce a říká: podívejte se tohle jsem si teď koupila. No to jsou výborný kapky. Já pám tak proč jste mi je dřív nenabídla, abych si je koupila? Proč mi to musí říkat magistra, žejo? Ale voni někdy pomůžou, někdy né, taky nevím jak to je. Asi ty oči si to říděj samy no. Tak to je taky strašně nepříjemný, no. Já s vámi budu mluvit a najednou mi ta slza takhle poteče po tváři. To je nepříjemný, protože ten si říká co se děje s tou babou, žejo.

V: Že třeba pláčete.

R: No no no. Takhle mi to začne týct. Tak to rychle utírám..... takový, ale to jsou zanedbatelný věci. Horší by bylo, kdybych se počůrávala a pokakávala. S tím bych se asi nemohla smířit, teda.

V: To se vám nechce.

R: To se mi nechce, no... vidím jak jako na těch lidech. Ta Věruška nosí určitě plenkový kalhotky, protože ona je strašně štíhlounká a má ty elastický khalhoty, takže vidíte, že ta prdelka je nějak nadměrně plná, žejo. A pan F. Znáte? Protože kolikrát vyskočí vod toho stolu a to už vím, že jde čůrat na záchod. A vrátí se a já říkám: stihnul? Ale někdy nestihnul, tak se musí rozloučit a jít se převlíknout. Ale ten má, že mu to rajtuje, že mu to nedrží. Já to musím probrat s tou jeho sestrou. Buď to má velký, že mu to nedrží ty kalhotky a potřeboval by menší nebo nosí nějakou vložku, širokou. Nevím. To s ní musím probrat. To je vidět že v těch kalhotkách mu to nějak jezdí. Von je takovej... no a teď ho vodvezli do nemocnice, von ho

bolel žaludek. No tak předpokládám, že první mu budou dělat gastrokopii, to bude pro něj strašný, protože voni mu to nevyšetřejí. Ta sestra má říct tomu pacientovi, co s ním bude dělat, jaký to bude a jak dlouho, aby to vydržel. Voni mu neřeknou, řeknou vteřete pusou, von se, bude se po nich sápat, žejo, protože mu to tak nemyslí. To nebude u něj jednoduchý. No a viděla jsem ho, jestli měl s sebou nějakou tašku, měli sanitáři, nevim. Určitě mu nevzali telefon, žejo. No ta J., teďkon zrovna taky má ten její syn svatbu, už má čtyřletý dítě a konečně se bude ženit. Tak maj to někde, budou tam tři dny, budou tam jako na dovolený, takový krátký, žejo. Takže ta už za ním nemůže, ta se hrozně trápí, žejo, za ním nemůže do té nemocnice. Von má ještě sestru, má jí starší, no tak snad ta by mohla, no. Je to taky všechno.... a von je takovej, víte. Von sedí a kouká. Akorát když já řeknu nějaký vtip nebo maličkou sprostěřnu, tak to se směje, až se rozkucká. To ho baví. No já taky furt nemám veselý věci, co bych vyprávěla, aby už je neslyšel. Nebo aby ho to pobavilo, žejo.

V: To táhnete vy ten rozhovor spíš..

R: No to určitě. Von nemluví. Málokdy něco řekne. Jako ten S. beznohej. Ten je ze dvojky. Ten..

V: Ten pán na vozičku?

R: Nonono, teď si nemůžu vzpomenout, jak se jmenuje. No S. On jí a já řeknu S., dneska je to dobrý, vidíte? A on udělá hm.. já říkám měl jste něco vod maminky rád? Von pokrčí rameny. A to je jeho řeč. Já z něj umírám.

V: A von nemůže mluvit?

R: Ne. Von je takovej nemluva, akorát když něco, tak ukáže na tu kantýnu a řekne: Jako vona tam dneska není Kamila? Ale jinak von je takovej... von sedí u té Kamily a dívá se do sálu, protože aby mu nic neuniklo, to sleduje i tu kuchyň a na chodbě. Ale ten druhý pán na vozečku, ten hodně kašle, ten zase se dívá do zahrady. A teď přijde ten třetí pán a ten bydlí na dvojce. A vono se mu takhle třese ruka. A takový má zuby. Vidím, že mu lítají v tý puse, jak mluví. A tak ten kouká sem, ten kouká tam a přijde tenhle třetí pán a řekne: ahoj kluci. (smích). Ale kluci ani bú. Jeden ani druhý, víte. To je taková parta.

V: A proč myslíte, že jsou takoví?

R: já nevim. Tak ten mluví málo, co kouká do té zahrady na tom vozečku. Moc kašle. A von říká, že byl zedník a že vždycky takhle kašlal. A von kašle, až se tam poblínká a musíme zavolat uklízečku a sestry, aby ho odvezly převlíknout. Je to nepříjemný. Někdy. Já jsem mu řekla nekupujte si ty křupky, ty jsou obalený v oříškách a vás to dráždí ke kašli. No a ten S., ten čumí, taky nemluví a ani mu nevodpovědí ty, vždyť S by mohl říct ahoj, žejo. Ne. Von řekne ahoj kluci a voni kluci nic, no. Je to sranda taková. Taková parta.

V: Dobře, tak já si myslím, že už od vás asi víc nepotřebuju vědět. Že jste mi toho řekla spoustu. Tak se zeptám jestli vás ještě nenapadá něco, co byste chtěla doplnit vlastně k tomu tématu tý samoty a blízkosti a k cloymu rozhovoru...

R: To už asi bude stačit.

V: Tak vám tímto moc děkuju za rozhovor.

1.4 Pan Mirek

V: Tak pokud můžeme jít na to, já bych se vás na začátek zeptal. To téma rozhovoru je samota a blízkost a chtěl bych se vás zeptat, jestli se vás to nějak týká, a jak?

R: No já vám musím říct, mě se to netýká. Protože já jsem celý život byl trošku jako samotář, jo? A tudíž jsem si vystačil sám pro sebe a nějaké zvláštní kamarádšofty a takové jsem nepěstoval. Spíš jsem samotář.

V: Samotář jo?

R: Jo.

V: Vy jste nebyl ženatý nikdy?

R: Byl jsem, jo. Mám šest vnoučat, takže to jako že bych nemluvil, to ne. Jo ale prostě nevyhledával jsem nějaký velký společenství, nebo... ani já jsem se nevyhýbal jsem se lidem, jo? Ale byl jsem jako spíš samotář, nakonec teď jsem už byl starší, tak.. a zemřela mi žena, no tak jsem žil šest let sám na chalupě..

V: Na chalupě?

R: Na chalupě, no. Sám jsem si vařil, všecko jsem dělal sám. A nikoho jsem nepotřeboval. Akorát co jsem, čemu jsem se věnoval, bylo, já jsem jezdil na ryby. Jako ryby byly, to byl můj koníček. No a ryby jsou ovšem takový, tam se mlčí žejo. Tam se nijak zvlášť nevykládá. No a tak to bylo jako moje rozptýlení. No a jinač jsem měl sám se sebou práci. Si uvaiřit, uklidit. No a nijak mi to jako necítil jsem nějakou potřebu mít nějaký, nějakou partu nebo takhle prostě. S lidma jsem vycházel bez problémů, ale jako že bych nějak vyhledával společnost, to jako ne. A v celém svém životě jsem se jako spíš držel zpátky, je to snad daný taky tím, že jako někteří lidé.. takhle. Některým lidem vadilo to moje... já nevím, oheň se tomu říká, žejo. no. Ten můj oheň měl ale jednu výhodu. Já jsem nemusel na vojnu. Kvůli .. já jsme kvůli tomu byl uznán za státního kripla a ušetřil jsem dva roky.

V: To byla výhoda.

R: To byla výhoda, ale musím říct, že poprvé, když jsem byl u tý odvodní komise, tak jsem nebyl moc rád. Jo? Protože jsem si připadal: tak a teď seš štadskripl, žejo. To se mi jako moc nelíbilo, ale časem jsem přišel na to, že to má tuhle tu výhodu, tak jsem potom se s tím smířil. Bylo to ale taky daný tím, že můj otec byl voják a důstojník, tak když syn – já jsem byl jediný syn – když syn nekráčí ve šlépějích otce, tak to není tak úplně dobře žejo. Takže takhle asi na ten úvod.

V: Já si představuju, jak jste říkal, že jste byl šest let na tý chatě a že jste si vystačil sám, tak si představuju, že jste tam šest let opravdu jako byl úplně sám, že jste tam ani nikoho nezval třeba.

R: No ne já... my máme chalupu, což je jako je to malá selská usedlost a je na polosamotě jo, sice kolem vede cesta. Frekventovaná, ale je to polosamota. Nejbližší další je takovejch 300, 400 metrů. Takže tím pádem... o čem jsme to hovořili?

V: Jen jsem si představoval, že tam šest let opravdu za váma skoro nikdo nedojížděl.

R: No. Takže kolem té chalupy vede cesta no a tou cestou se jako chodí do kostela, takže kostel je dole pod náma tam. Tam v neděli žejo choděj ty věřící a takže jako příležitost někoho potkat a s někým pohovořit tam byla, takže já jsem vždycky s někým pohovořil jako, ale návštěvy jsem nemíval. Návštěvy jsem míval, ale to byly rodilý žejo, moje děti, moje vnuci. Tak ty mně navštěvovali, no ale tak jenom v létě. V zimě už ty návštěvy byly řidší.

V: Ale vám to vlastně nevadilo?

R: Mně to nevadilo, já jsme si, jak říkám, já jsme si vystačil sám. Takhle že by mně tížila nějak samota, to se mi nestalo nikdy. Je to trošku možná zvláštnost u mě, ale tak to prostě bylo.

V: Jo. Jojojo. Tak mně zajímá jak do toho zapadá třeba vaše žena. Jaký to s ní vlastně bylo, když ta samota ...

R: Moje žena byla stejně stará jako já a dostala rakovinu prsu. Ale už teda v penzi, žejo. My jsme na penzi se odstěhovali na chalupu. Oba. No a na chalupě jsem si tam vlastně zařídili malé hospodářství, z kterého jsme zásobovali svoje děti, žejo. Ty k nám jezdily, ale vždycky čekali, že si vodvezou nějakou bedýnku, žejo. No manželka ta pěstovala zeleninu a takovýhle věci. Já jsem měl na starosti sad, žejo. Měli jsme králíky, slepice, husy, žejo. S tím jsme si takhle vystačili. No a ... já jako potřebu s lidma z té vesnice jednat, tak to měla spíš manželka, poněvadž ta z té vesnice pocházela, žejo. Ten baráček, to byl její rodný dům, žejo. Takže ty lidi tam všechny vona znala, žejo. Tak vona s nima hovořila víc. Já jsem byl ten mrzout, kterej seděl někde vzadu

V: Vona byla taková ta druhá polovička, co jako víc byla mezi lidma.

R: Ten mluvčí můj.

V: A jaký to teď je bez ní?

R: No ten začátek nebyl příjemnej. To vám musím říct. Jako to... ze začátku jsme jako, ne trpěl to určitě ne. Ale prostě občas mi bylo třeba smutno, žejo. Nebo to. Takže protože jsem si jako vzpomínal na svoji manželku a na léta, které jsme spolu žili. Takže to jako ze začátku jo. No ale časem jsem si zvyknul. Musel jsem si zvyknout, žejo. V létě tedy tam jezdily moje vnoučata, nebo moje děti a moje vnoučata. Voni si tam udělali u nás jako mateřskou školku. Ale děti, ty moje vnoučata. Já mám šest vnoučat. Ty tam jezdily rády, protože, žejo my jsme měli psa, kočku, kozu, žejo. Tak děti si s nima hrály i s kočkou a pejska naučily všelijaký voloviny. A jezdily tám rádi. A jelikož jich bylo šest, tak musely se střídat, žejo, to nešlo mít tam šest dětí.

V: To už je moc.

R: To bylo trochu moc, no. Ale musím říct teda, že ty děti tam jezdily rádi, protože tam měli krásně volno. My jsme jim na zahradě vždycky postavili stan, voni spaly ve stanu, to je hrozně bavilo. No ale voni byli v tom stanu se psem, žejo. I s kočkou. Ale vobě ty zvířata ty děti vlastně milovaly. Ta kočka ta se nechala vozit v kočárku jako panenka. A pejska naučili takovej malej žebřináček, jo? Ovšem pejsek byl ochotnej ten žebřináček tahat jenom za bábovku. Takže se musela na zem dát bábovka a von pak táhnul ten vozeček. Děti eště nebyly školou povinný, no tak měly prostě čas. Jakmile začlo bejt trochu hezky, tak rodiče si voddechli. My jsme je měli jako na starosti, no. Takže času na nějaký přemejšlení a dumání vo nějakých věcech nám moc nezbejvalo, žejo.

V: Teď ten čas máte?

R: No teď mám čas, tedy to je věc, který je tolik, že nevím, co s ní :)

V: Jo?

R: No. Já celkem tady mám žejo, svoje věci. Mám tady internet, žejo. Tak to si můžu pustit. A hlavně tady luštím křížovky, čtu si, žejo já mám docela rád takový historický romány, tak to jako čtu a... musím říct, že trochu jsem zlenivěl proti dřívějšímu, takže víc po obědě už vodpočívám, jako a někdy přes den se přistihnu, že jsem uklidbnul.

V: Hmhmm. A když jste říkal, že máte vlastně dost času, a že ani nevíte co s ním občas, tak jako trápí vás to, že občas tady nevíte co dělat s tím dnem?

R: Né. Mě to netrápí jako nijak. Já prostě dovedu taky sedět a čumět, abych tak řek:)

V: A je to příjemný..

R: Jo. No takhle, já si někdy žejo sednu, no. No a vzpomínám si třeba na něco, nebo o něčem přemejšším, žejo. Teď je takovejch všelijakejch taky věci. V televizi, žejo, ve světě se dějou všelijaký kotmelce teď, takže člověk si říká, jak ten svět se změnil od té doby. Zvláště v posledních letech celá ta zábava s těma emigrantama a s těma múslimama, tak to je zábava.

V: To je jeden velkej kolotoč. Hm. Já se vrátím ještě k tomu tématu osamělosti, samoty, blízkost. Tak vy jste mluvil hodně vo tý minulosti ,jak jste to měl. A zároveň jsem mi už vlastně na mojí otázku odpověděl, ale teď tady v tu chvíli jako v domově seniorů, to vnímáte jak? Tu svojí samotu, tu osamělost..

R: No, tak já se vlastně málo zúčastňuju nějakých těch aktivitací, co tady jsou. Já mám jenom jednu aktivizaci, které se říká trénování paměti, ale česky jsou to karty. Já hraju každéj tejdén hrajem, žejo každéj pátek, právě dneska, vod dvou do čtyřech hrajem karty.

V: A na trénování paměti, na to normální to nechodíte?)

R: Na to nechodím. Oficiálně jsme jako trénování paměti, ale hrajem karty. Karty, no to je trénink paměti, žejo. A docela velkej.

V: A s kým se tam scházíte, to je nějaký pánskej spolek?

R: Né, naopak. Já jsem tam jedinej mužskej. Hrajou dámy se mnou.

V: Aha. A jaký máte s těma dámmama vztah?

R: Takhle. Pro mně byly teda úplně cizí, nikdy jsem je žejo neznal, v dřívějším životě. No tam jsem se seznámili, žejo a začali jsme hrát spolu a začali jsem si taky sem tam povídat, žejo. No ale spíš si povídáme vo kartách, jak to komu padá žejo. Ale celkem i ty dámy, jsme s těma dvouma hodinama tejdě spokojený, jo, docela. Ještě musím říct jako ten základní kádr, co jsme. Tak jsme nikdy nevynechali, žejo. Ještě se nestalo, že bysme se nesešli. A jinak tady tak ze začátku jsem byl.. byl jsem tady na tom vzpomínkování, ale to mě tady moc nebavilo, protože mně to tak připadalo spíš, že to je takový jako chlubení spíš no..

V: Jakože tam každéj říká, co zažil a čeho dosáhl?

R: No, tak jo. Hlavně co jako zažil a co .. no tak já jsem poprvé, když jsem tam byl, tak jsem byl nejstarší ze všech, žejo. A to vzpomínkování začalo jako vod nejstarších věcí, žejo. Ovšem ta nejstarší věc, to byla pro mě už jako ne ta nejstarší, žejo. Tak jsem si dovolil jako se nějak angažovat a řekl jsem, co je moje nejstarší zážitek žejo. Ale on to nikdo. Ty ostatní to nikdo nevěděl, žejo. Já jsem jim říkal, že můj jako nejstarší zážitek byl, když jsem jako malej kluk šel s rodiči na procházku, že tady po Praze někam. No a šla demonstrace. Študentská.

V: Za války?

R: Ne, to bylo před válkou. Před válkou. Šla demonstrace a ta šla prostě, ne po chodníku, ale silnicí normální, žejo. No a vykřikovali různá hesla a takovýchle věci, žejo. No to já jsem jako malej kluk koukal jak blázen. Byl to můj nejstarší zážitek a byla to demonstrace studentů které se říká insigniáda.

V: To neznám.

R: Neznáte? Tak vás poučím. Kdysi Karel IV založil univerzitu a ta univerzita byla všeobecná. Pro všechny. Pro Čechy i pro Němce, žejo. A tak to bylo až do doby za Rakouska-Uherska. Ke konci století, když se pozvedával český národ, žejo. Tak se univerzita rozdělila na českou a německou. Ale pořád to byla jedna Karlova Univerzita. Já nevím, jestli o tom víte, ale univerzita má svoje insignie. To jsou odznaky rektora, hůlky takový ozdobný pozlacený. A to se jmenuje insignie. Ty byly z doby Karla IV. A teď byly dvě univerzity a dvě insignie. Takže zpočátku to bylo zařízený tak, že si ty insignie půjčovali. Ovšem s tím, jak začala taková jako řevnivost mezi Čechama a Němce, tak si začali dělat schválnosti. To znamená, termín se křížoval zrovna, tak jim nemohli ty insignie dát. A jakmile vznikla potom Československá republika, pak to bylo obráceně. Hlavní byla ta česká univerzita, ta německá byla menší, ale měla ty insignie. A půjčovala je české. Čeští studenti se už na to nemohli dívat a začali prostě demonstrovat, že ty insignie patří té české. A to byla ta demonstrace. Porvali se samozřejmě taky ty študáci mezi sebou. No ale dopadlo to tak, že tedy ty insignie vrátili. Ta německá to vrátila té české. Ovšem má to velice smutnej konec. Za války ty insignie Němci ukradli a už se nevrátily. Neobjevily se nikde. Ani se neví, vůbec. Máme nové insignie, dokonce jsou kopii těch starých.

V: Děkuju za poučení (smích).

R: To byl můj zážitek z dětství, to mi mohlo bejt nějakých šest sedm let, když se to událo.

V: To jsem se vlastně chtěl zeptat a zapomněl, kolik vám je let?

R: 93 mi je.

V: Takže jste se narodil v roce..

R: 1924 byl jeden ročník, na kterým se celým podepsali Němci. Za války musel celej ročník do Německa, s výjimkou těch lidí, který byly zaměstnaný v těžkém průmyslu, ve zbrojním průmyslu. No a já jsem byl zaměstnaný v ČKD, tak mě se to netýkalo. Já jsem zůstal tady.

V: Já se ještě zeptám.. vy jste mluvil o tom vzpomínání a že je to spíš o chlubení. Tak mě napadá, jestli třeba máte pocit, že ty lidi se ani navzájem moc neposlouchali..

R: Víte, já jsem tam byl jednou. Takže tohle jako detaily to vám..

V: Každopáde jste měl dojem, že se tam lid spíš chluběj.

R: No možná, že to byla náhoda. Ale ono to vlastně ani jinak nejde. Žejo když říká nějakou historiku, tak jí říká proto, aby ty lidi pobavil, žejo. Ne, aby nudil a tím pádem to někdy vypadá, že to je chlubení. I když to třeba chlubení není, žejo.

V: A ty vzpomínky jsou pro vás důležité?

R: Jsou. Vzpomínky jsou důležité. To jo. To musím říct. Dřív tak ne, ale teď se někdy jako zasním, abych tak řekl, a vzpomínám na různé věci, co se mně staly, nebo mejm příbuznejm, nebo co děti a tahle, takže musím říct, že ve vzpomínkách se dost často vracím.

V: Dá se říct nějaký téma, na co nejvíc vzpomínáte, nebo to ani nejde jako tahle říct?

R: No tak vlastně nemám nějaké zvláštní téma, který by jako převažovalo nad ostatními. Vzpomínám si na svoje mládí, na svoje děti, na svoje vnoučata. Vzpomínám si na to, jak jsme jezdili na ryby, protože tomu já jsem se věnoval poměrně dost. No a myslím, že vzpomínky jsou důležité, jako občas si je obnovit a občas si vzpomenout, co dřív bylo. Podívat se, jak je to vůči dnešku. No tak to tak nějak k člověku patří, žejo.

V: Dobře, tak eště se vrátím. Vy jste mluvil o lidech, se kterejma chodíte hrát karty. A máte tady třeba ještě někoho, o kom byste řekl, že je blízký?

R: No mám. Teprve teď nedávno nastoupila paní F. Paní F. Je vdova po mém spolužákovi. A zároveň to byla kamarádka mé ženy. Jo, takže to je vlastně poměrně dávná přítelkyně.

V: A teď tady to svoje přátelství nějak provozujete, nebo jste nějak spolu?

R: No vona zatím je jako v té aklimatizaci. Pro ní je tady všechno nový, žejo. A než se zabydlí a než si zvykne na všechno možný, tak to bude chvílku trvat. Zatím jsme se sešli k tomu valčíku, žejo. A já jsem jí ukázal, tady mám fotografie různý. Tak jsem jí to ukázal. Jsme se jako sešli. Jináč spolu mluvíme pořád, ale ... vona chodí na obědy dolů, nevím proč nechodí sem. No a .. vona tady není ani měsíc. Zatím jsem jí dělal nějakýho poradce.

V: Takovej starší zkušnější rezident.

R: Takovej votřískanej.

V: A vy jste tady vlastně jak dlouho?

R: Já tady budu v srpnu rok.

V: A ještě vás nenechám, ještě se zeptám, jestli tady je někdo další. Víím, že třeba sedáte u stolu s pánama. Jak to s nima máte?

R: No můžu vám to říct, ale to jako bych nerad, abyste...

V: Jsem vázán mlčenlivostí

R: Jo (*smích*) tydruhý pány abyste jako ne to. Tak jsme tam čtyři, žejo. Největší hrůza je pan Š. Ten spíš se nechová jako v jídelně, ale jako ve chlívě, žejo. Nahlas krká. Pobrukuje si. To pobrukování, vem to hrom. Ale to krkání, to už mně dopálilo několikrát, že teda, protože to člověku zkazí chuť k vobědu. A von je nahluchlej, to je skutečně. Ale von slyší jenom to, co chce.

V: Jo?

R: To už jsme si ověřili, že teda neslyší úplně dobře a že teda když se mluví nahlas, tak to je. A z toho slyší jenom to, co potřebuje. Tak to je pan Š. No a pan B., ten je vcelku normální, na něm nejsou žádné zvláštnosti, s ním si rozumím. I si vyměňujeme názory různý, ale nijak dlouho. Prostě při tom obědě sem tam si něco prohodíme. Nějaký diskutéri obrovský, to nejsme. No a pan Filip, tak ten má teď potíže nějaký to zažívání nebo co. Ten jako se mi zdá, že na tom je nejhůř tady z nás, no.

V: Zdravotně?

R: Zdravotně no. Ale jinak jako mi půjčuje nůž, když mi nejde otevřít ten zavekovanéj chleba, zavekovanéj sejra. No ty dva jsou jako zcela normální, na těch není vůbec žádné mínus. Oba jsou ochotní a vstřícní. Takže to je takhle. Ale jinak ti vostatní, s těma už přijdu málo dohromady. Akorát s tou paní, sedí veporstřed toho stolu, co je vedle nás. Je stejně stará jako já, jenomže já jsem asi vo šest dní starší. Ta mně, s tou jsem se jako jednou jsem byl na nějaký zpívání a potom jsme byli spolu na tom narozeninovým party, jo. A vona mně děsně překvapila, přestože je stará jako já, vona má krásnej silnej hlas a hezky zpívá. Sice není to asi školenej hlas, ale je to zvučnej hlas, žádný chrapčení nebo tak. A mimo to jsme taky jednou jsme se pustili já s ní dohromady s panem Š. jsme se utkali.

V: Utkali v čem?

R: No v krkání. Já jsem mu začal nadávat, a paní K se ke mně okamžitě připojila. Nadávala no.

V: Jo takhle. Můžu se ještě ptát? Ještě by mě zajímalo, jak možná vnímáte zdejší pracovníky, co se týče tý blízkosti. Co pro vás vlastně znamenají.

R: No, heleďte se. Každý jsme nějaký. Nemůžu říct, že by tady byl někdo, kdo by byl jako nějaký protivnej, nebo nějaký prostě nepřijemnej, ne, no. Jsou lidi, který jsou takový jako vstřícnější. Jsou některý takový jako odměřenější, ale nikdy to nepřesáhne nějakou tu. Třeba z těch sestřiček, paní Š. Ta je taková jako přísnější. A naopak zase některý jsou skoro víc srandisti, skoro bych až řekl. Takže ale jako nikdy jsem neměl s žádným nějaké rozbroje nebo že by mně to nějak nevyhovovalo. Nikdy jsem nezaznamenal nějakou věc, kterou bych měl jim vytýkat, jo. ěáký vytýkání jsem měl, ale ne osobní, žejo. Mně nevyhovovalo to, že třeba noční .. já beru noční ještě léky. A ty noční léky, to jako neobstarávaj tady ty sestřičky, nebo výjimečně. A je to někdo z jiného patra, nebo. A mně na tom nevadí to, že jsou z jiného patra, nebo tak. Ale mně na tom vadí to, že ty zdejší sestřičky přijdou v šest v sedm hodin. Kdežto ty cizí přijdou v půl devátý v devět, taky v půl desátý. Někdy si chce člověk lehnout už dřív, a já musím čekat, až přijdou. A to už je pasé, už se to zlepšilo. A jinak já žádné nějaké mínusy nemám.

V: Hm., a napadá mně, jako... jakou pro vás my jako pracovníci máme úlohu? Jsme spíš ty praconvíci nebo jsme pro vás nějak blízký?

R: Tak tahle o tom jsem nějak zvlášť nepřemešlel a nevím, jak bych to formuloval. Prostě jsou dny, každý má dny, někdy je veselej, jindy není veselej. To samozřejmě platí i o tom personálu, žejo. Nikdo není takovej zázrak, aby se ho něco třeba nedotklo, žejo. Ale myslím si, že je to tady jinak je to tu dobrý.

V: No a vy jste mluvil o klientech, kteří tady jsou s váma, o pracovnících, a tak se chci ještě zeptat, co vaše rodina a blízcí? Jaké to s nima máte?

R: Úplně nejlepší. Je jich všech dohromady šestnáct. Nezastaví se tu teda každý den. I když ně některých je vidět, že sem chodí, protože musí. Některý žijou už za Prahou. Moje dcera je architektka a postavila si dům až tam za letištěm, za Ruzyní v ... teď nevím, jak se to jmenuje. Chodí sem vnučka, vona se jmenuje R. A ta si mě oblíbila, jakoby nebojí se mně. Samozřejmě sem chodí s maminkou, tady mám od ní obrázek.

V: A jaký to s ní je?

R: Je to fajn, příjemný.

V: A vy jste říkal, že sem za váma některý choděj, protože musej...

R: No ne, že by to říkali. Prostě někdy vycítíte, že sem jdou spíš z povinnosti, ale tak není to prostě každý den.

V: A jak jste se sem vlastně dostal?

R: Tak to je trochu. Totiž tohle není první domov seniorů. Já sem byl předtím na Vysočanech. To bylo soukromý, bylo to strašně drahý, ale já jsem měl jakoby na důchod to, nějaký peníze. Třicet tisíc to stálo na měsíc. Ale ono to bylo totiž plný lidí s Alzheimerem, takže tam bylo dvakrát víc pracovníků jako než tady a

byly zvyklý nakrmit, vykoupat, prostě všechno. Kdežto já jsem tam mezi nima nic nepotřeboval. No ale platil jsem.

A dostal jsem se tam.. já jsem šel jednou v noci na záchod, tam vedle na stolku byla lampička, ale nějak jí nefungoval vypínač a tak jsem se vydal po tmě a spadnul a zlomil si nohu v krčku. A tehdy jsem se rozhodl, hlavně dcera, že bude lepší. Taky jsem bydlel v domě kterej nebyl to... jak se tomu říká... bez

V: bezbariérovej ?

R: Bezbariérovej jo. Tam byly tři schody a to já, když jsem šel s vozíkem nakoupit, tak se mi to pak těžko zvedalo zpátky. Já totiž nechodím nijak špatně, ale s věkem mám v uších ty rovnovážný tělíska zkornatělý, takže se musím něčeho přidržovat.

V: No a jak jste se tady dostal sem?

R: Protože mi došly peníze! (smích)

V: Aha.

R: No ale ten přechod z domova byl jako špatnej. Ten můj byt se celej likvidoval a to jsem nesl blbě. Já tam měl knihy třeba s věnováním a to se všechno dávalo do antikvariátu nebo do sběru. Tady najednou nejsem obklopenej všema těma svejma věcmama, ne teda že by to byl nějakej fetišismus, ale prostě tím svým.

V: Tak mně napadá, cítíte se tady vlastně doma?

R: Doma se tu necítím. Domov, to je něco jinýho. Jako je mi tu dobře, to ne že ne, nic moc mi tu neschází. Ale domov to není.

V: No dobře. Mně napadají ještě asi tak poslední dvě otázky, který bych vám rád položil. Hm, možná to není jednoduchá otázka, ale vlastně co pro vás teď, v tom vašem věku, v tomhle čase znamená slovo láska?

R: Nic. Teď už nic. Na to snad radší ani nemyslet (smích). Jako teda láska fyzická.

V: Aha. Fyzická. A jako nějaká jiná?

R: No moc už taky ne. Jako vídám se s přáteli, vlastně jednou ročně mám takovej sraz s důchodcema z podniku, tak se vždycky sejdeme.

V: A jaký to je?

R: No je to takový... tam se vždycky poklábosí, takový to „ty vypadáš dobře, na to nevypadáš.“ jinak se ale s nikým nevidám, jen sem tam, když jako něco třeba potřebujou, ale jinak vlastně ne.

V: A vás to nemrzí?

R: Ne.

V: Ještě mně napadá možná hodně osobní otázka. Jaký je váš vztah k víře, k náboženství?

R: Tak to se mně vůbec nijak netýká. To pro mě není nijak důležitý. Já jsem ten.. bez... jak se tomu říká..

V: Atheista?

R: No, atehista jsem.

V: Tak já mám asi opravdu už poslední otázku. Vy jste mluvil hodně o minulosti a o současnosti, tak se chci ještě zeptat, jak vlastně vidíte svojí budoucnost? Co teď leží před váma? Máte nějakou představu?

R: No podívejte se, na to nechci ani myslet. Jediný, co mě už jistě čeká, je konec, žejo. A to je moje úplně největší přání, aby to nebylo bolestivý. Já bych to měl raději jako moje tchýně. Ve spánku, usnout a neprobudiv se. To se vám přiznám, z toho mám teda jako velkej strach. Někdo je v bolestech, chce umřít, ale nedovolej mu to. Někdo zase umřít nechce, ale musí.

V: Aha. A máte představu, čím ten zbývající čas vyplníte?

R: No já musím něco dělat. Číst, vzdělávat se a tak... ale jinak ničím. Že bych měl nějaký plány, to ne. ... jak říkám, moje největší přání je, aby to bylo rychlý.

V: Tak já vám budu přát, aby se vám to přání splnilo (smích).

R: Děkuju (smích).

V: Tak ode mě je to asi všechno. Ještě si říkám, jestli nechcete k tomu tématu té samoty, osamělosti, blízkosti něco doplnit...?

R: No... asi už nic. Jenom jestli jsem říkal něco, co se vám bude hodit.

V: Mně se bude hodit všechno. Já jsem moc spokojenej.

R: Jo (smích)

V: Tak vám moc děkuju.

1.5 Pan Karel

V: To téma mé práce se jmenuje samota a blízkost u seniorů. A je to na vás, co mi k tomu budete ochoten říct. Nemusíte říkat nic, co nechcete. A především mi záleží na tom, jak vy sám tomu rozumíte. Tak na začátek bych se asi chtěl zeptat, když takhle řeknu to slovo samota a blízkost, tak jak se vás to týká?

R: Samota myslíte?

V: Samota a blízkost.

R: No podívejte. Tak já vlastně úplně osamělý nejsem. Teda jsem vdovec, žena mi zemřela velice mladá, bylo jí 44, já byl skoro o 12 let starší. A byla zdravotní sestra. V rodině měli těžký postižení cukrovkou, diabetem. Ovšem, ona měla... já jsem měl těžkou havárii jako řidič, vidíte tady ty jizvy? Ta ruka byla zlomená komplet, noha byla operovaná dvanáctkrát. A třináctá operace byla páteř. To byl taky následek toho úrazu. Takže jsem kompletně rozřezaný. Proto jezdím na tomhleto aparátu. No tak to je teď, já jsem si to taky trochu zavínil sám, že jsem byl nedbalý. A prostě žena mi zemřela náhle, do rána. Přes noc. Ráno jsme zjistili, že je mrtvá a bylo to, jak jsem se potom dozvěděl, jak byla nařízena pitva, ve Vinohradské nemocnici a pan docent, který to prováděl říkal, já jsem nikdy neviděl u tahle mladého člověka tak těžké postižení věnčitých tepen. Takže to bylo náhlý.

Já jsem nechal své paní vyšetřit glykemickou křivku na diabetes a ta byla úplně normální, zatímco její matka a její otec oba měli cukrovku. Ta byla úplně normální, měla takové obtíže, já jsme to přičítal začínajícímu přechodu, klimakteriu, což se zřejmě nepotvrdilo, ale bylo tam prostě vrozený těžký postižení cév, což bývá u diabetiků. Ti mají gangrény třeba končetin, mají náhlé infarkty a tak dále.

no.. zemřela přes noc. Já jsem byl za ní a ráno jsme zjistili, že se jí ztrácí tep. Tak jsem se snažil něco s ní, ale už to nebylo nic platný. Nejhorší na tom bylo, na co v životě nezapomenu, tam vedle v dětském pokoji ležela devatenáctiletá dcera, které je teď třiapadesát let. Tuto neděli bude mít zrovna narozeniny. A já jsem jí přišel říct, že maminka nežije, což bylo šílený, protože ještě večer se spolu mazlily a prostě najednou tohle. Tak vona chudinka, to zní úplně dramaticky, ale čestné slovo, je to pravda. Tak ona běžela do zahrady a uřízla žlutou růži a přinesla jí na ni. No teď co dál dělat, já jsem okamžitě volal, ještě předtím jsem volal rychlou službu, lékařskou. Ten lékař přijel a říkal, no tady musím konstatovat exitus, smrt. Nemůžu s tím nic dělat, ale vzhledem k tomu, že příčina nemoci je nejasná, tak nařídil zdravotně bezpečnostní pitvu. Můj jsem bohužel aspoň vyvsělní. Že to není moje chyba, že jsem nic nezanedbal. Já jsme lékař, žejo. Dělal jsem internu a pak praktickýho lékaře a tak dále, žejo. No a tak ... dcera byla úplně zničená, tak tenkrát dělala vysokou školu chemicko-technologickou, pak nějak toho nechala, protože jí vyhodili z fyziky. A tak to vzdala dost brzy, což jí mrzí. No a dělá jako administrativní pracovníci, ale zaplat' pánbůh se s tím vyrovnala. No ale mám úžasnou náhradu.

V: Náhradu?

R: Já jsem pak žil s jednou paní. Asi za tři roky potom. Paní Věra, která byla o pět let starší než já. Ale všechny ženy, které jsou se mnou, tak mi umírají. Pět let byl mezi náma...

V: Můžu se teď jen zeptat, kolik vám je, abych se zorientoval?

R: Mně teď bude 89.

V: Aha dobře, tak jo. Ta vaše přítelkyně zemřela, když vám bylo osmdesát.

R: Když mi bylo osmdesát, ano. A pak už.. jo ještě předtím ona dost jako postonávala, už to bylo vidět, že se to k něčemu chýlí, to byla nějaká maligní choroba. No a měla dceru tady u Prahy, ta se samozřejmě o ní starala. No a já jsem to samozřejmě musel vzdát a přihlásil jsem se sem. To jsem udělal dobře. To jako vopravdu, kdybych si to včas nepodal, tak jsem to neměl. Jsem čekal asi pět let na vyřízení. No a dneska mám aspoň samostatný pokoj, i když malý. No a jsem svým pánem. Můžu si v noci rozsvítit, kdy chci. Tadyhle studuju..

V: Imunologie.

R: Která mě taky zajímá. No a protože něco člověk dělat musí. Jo a tak dcera, které teď bude 53 let, tak má taky dceru, mou vnučku, které bylo v únoru 25 a dělá vysokou školu ekonomickou.. Tady v Praze. No a prostě je hrozně hodná, nikdy nekouřila, nikdy nepila. Má teď docela vážnou známost s jedním medikem. Ten je o dva roky starší než ona. A doufám, že to všecko bude dobré. Tak já jsem dědeček, žejo. Ale dcera má z ní radost, teda ze své dcery. A ona se ke mně hrozně hezky chová ta vnučka. Nedávno jsme byli spolu v Průhonicích. A provázela mě..

No já jsme prostě po těch četných operacích, co jsem měl. Já jsem měl takzvanou reimplantaci kyčelního kloubu. Protože já jsem vylezl hloupě, jsem vylezl na takovou jako houpačku a s tou jsem se prolomil. Zlomil jsem si taky tu endoprotézu. Tak mě operovali v Motole. A byla to takzvaná reimplantace totální endoprotézy pravého kyčelního kloubu.

No a teď čekám návštěvu, právě dcera bude mít v neděli triapadesáté narozeniny. No a tak je čekám. Jsem hrozně šťastný, že jsem tady. No a tak nějak jsem se úplně obrodil.

V: Obrodil? S tím příchodem sem do domova seniorů jste se obrodil?

R: No, kdybych tady nebyl, tak.. já denně cvičím, chodím na kondiční cvičení, v úterý a ve čtvrtek a tento pátek budu taky, poněvadž je to výborný. (*sahne si na špicky nohou*). To dělám denně padesátkrát.

V: A vy jste, pokud, jsem porozuměl správně, tak než jste žil tady, tak jste žil sám.. nebo s tou vaší přítelkyní?

R: Žil jsem s tou paní. No a pak ona.. pak jsem vlastně odešel sem. A ona potom se roznemohla a ta dcera její, ta má přítele, jmenuje se R. Já jsem s nima jezdil taky na chatu.. Stříbrná Skalice. A ten Robert je ročník 1954: já mám na ta data, já jsme si pamatoval data narození pacientů a tak dále.. no a to je zhruba všechno.

V: A.. vy jste se teda rozhodl sem odejít, ten důvod, že jste se rozhodl odejít..

R: Tomu pomohla náhoda. Já jsem někdy měl s tou paní V, která byla velice hodná, ale měla taky svoje mouchy, byla vo těch pět let starší, ale vůbec na ně nevypadala. Byla velice aktivní a tak dále.. i sexuálně bych řekl, prozradil... a prostě, počkejte, já někdy ztrácím myšlenky.

V: To je v pořádku. Já jsem se ptal, proč vlastně jste se rozhodl jít sem do toho domova.

R: Jo. Jsme měli spolu tenkrát nějaký častý dohady, takový. A vona přišla a řekla: já jedu k Evě. Já jsem dostal dopis, dokonce mi ho ukazovala, od nějaké lékařky. A ta jí dělala takovou... ta byla osamocená ta lékařka a měla chlapce asi desetiletýho. No a tak jako že jí vypomůže v domácnosti a takový. A no tak já jsem se strašně lek, že třeba tam zůstane v té Belgii a já, protože i když jsem tam byl trvale hlášený, tak že třeba dostanu kopačky, tak jsem urychleně zažádal o domov. Ale přitom vona toho pak litovala hrozně a zlobila se skoro na mě. Já jsem taky ze začátku byl nešťastný tady.

V: Jakto?

R: No prostě.. jsem si říkal, to je konečná stanice, tenhle domov. Vona konečná to taky většinou bývá, i když ty lidi umírají buď tady a nebo umírají ve špitále, v Tomajerce, žejo. No, nejenom konečná, ale nechutnala mi tady strava, zatímco teď se to tady velice zlepšilo. Jo... měl jsem pokoj naproti, tam v noci štěkali psi, lidi proti tomu protestovali, nebylo to nic platný. Mají tam chovnou stanici psů a současně tam taky prodávají krmení pro psy, takže tam chodili lidi, třeba s pejskama. Což mě v noci budilo. Já jsem v noci vždycky špatně spal, teď zaplaťpánbůh..

V: Spíte líp?

R: Zaplaťpánbůh. To jeden pan profesor na těch schůzích lékařů v lékařském domě nebo na nějakých mejdanech když byly. Tak byly desátá hodina, tak prohlásil, já teď končím pánové, kdybyste tady byli do rána, tak já teď odcházím, musím spát.

V: Jo a říkal jste, že už to tak není? Říkal jste, že v minulosti to pro vás bylo nepříjemý a teď se teda..?

R: Teď jsem se tady vyloženě adaptoval. No ale jsem tady velice spokojen. Vyplňuju si čas tady televizí. Sony. Který mi teda velice.. a strašně mi pomohla hudba.

V: Hudba?

R: Víte co říkal Romain Rolland? To je veliký myslitel francouzský. Hudba je jako déšť. Kapka za kapkou proniká do srdce a oživuje je. Já tady mám soused, to je muzikolog. Věkem jsme tři měsíce od sebe. Doktor Š.

V: Je to váš přítel?

R: To je můj přítel. Ten mě zasvětil... podívejte... takováhle mi dává týdenní přehledy..

V: Teda ten má přehled. Takhle to vypadá, že máte každý den co dělat, abyste to zvládnul.

V: No já to všechno nesleduju. To bych nemohl dělat nic vlastního. Ale vybírám si z toho pořady. To, co je značené červeně, tak tomu samozřejmě dávám přednost.

V: Ta hudba je pro vás teda důležitá.

R: Je strašně důležitá. Tím mě úplně vzkřísil, protože já mám rád každou hudbu. Já mám rád rockovou hudbu, já mám rád jazz. Jako chlapci jsme zbožňovali Armstronga.

V: Ten je dobrej.

R: Teď mám starosti, co bude se světovou politikou, co nám provede ještě Donald Trump s tím klimatem, poněvadž Amerika je největším znečišťovatelem.

V: Máte tady někoho, s kým se dá o tom mluvit?

R: Se Š. Ovšem von všecko převede na hudbu.. já vám to ukážu jo? Můžu?

V: Můžete.

R: (pouští na televizi rádio s vážnou hudbou.)

V: A můžu se tahle vás ještě ptát na další věci?

R: Ptejte se na cokoliv. Já jsem rád, že vám můžu o něčem říct.

V: Já vás jenom takhle občas přeruším, abyste se vrátil k tomu tématu, protože přeci jenom kdybyste mi vyprávěl tři hodiny, tak myslím, že budete unavenej. A já taky, to se přiznám. Tak jenom úplně na začátku jste říkal, že vlastně osamělej tak úplně nejste tady.

R: Teď vůbec nejsem osamělej, poněvadž já tady každého zdravím a důležitý je smích, aby člověk byl veselý. Protože já například respektuju.. mám takovou knížečku..

V: „Stárnout, to je kumšt“. A to je taky imunologie.

R: No tam napsal recenzi doktor Cimický, který je u všeho. Já jsem nedávno si říkal, von zval na nějakou svou přednášku, vstupné pět set.. to víte, být mladý jako vy, tak už tady nejsem. Tak už jsem ve světě. Já jsem uměl docela slušně německy, dodneška mi něco zůstalo. Já jsem byl ve Francii. Dojeli jsme do Bretaně, pak jsme byli v Pyrenejích a jel jsem se svým bráskou, který už nežije. A měli jsme oba dva stejný auta. To jsem ještě neměl dítě. A já jsem projel na zelenou a jemu skočila zrovna červená. Takj jsme se pak sobě ztratili. Byli jsme domluvení, že se sejdeme na nejbližší dálnici. Jenže ony tam vedli dálnice tři. Já jsme tam večer hledal všechny příjezdějící auta no a nakonec jsme se našli, Já to zdržuju hrozně.

V: Takhle to vypadá, že ty vzpomínky mají pro vás velikou roli, že jsou pro vás velmi důležité.

R: Určitě. Bohužel moje žena mi nežije. Teďka by jí bylo 77.

V: A jaký to je, když na to takhle vzpomínáte?

R: nojo, no tak... čas všecko zahojí.

V: Jo? Říkal jste, že pro vás je důležitěj humor. I třeba i s tou osamělostí.

R: To je velice důležitý. Pan doktor Š. je někdy moc vážný a jemu zemřela parnterka, to byla zpěvačka Národního divadla.

V: A von je teda moc vážněj?

R: No tak je vážnej, ale taky se někdy zasměje, ale málokdy. Já se snažím na něj psychicky působit.

V: Bejt pozitivní činitel jo?

R: No jedině jako pozitivní činitel.

V: Aha. No a máte tady jako ještě nějaký lidí, který jsou vám blížký kromě pana Š.? Nemusíte říkat konkrétní jména, spíš jestli jste si s někým blížký?

R: No mám tady třeba i z vedení, je tady velice sympatická paní ředitelka, no ale s tou se vídám jenom někdy. Nedávno jsem u ní byl... nedávno tady vystupovali nějací divadelníci, amatérští divadelníci. Na téma Alzheimerova choroba. Víte kdo taky onemocněl Alzheimerovou chorobou?

V: To nevím.

R: Ronald Regan měl Alzheimerera. Alzehiemer je těžká degenerativní choroba mozkových buněk. A projevuje se to u nich tím, že přestávají se bát, ztrácejí zájem o svou osobnost a také přestávají poznávat své blízké. A Ronald Regan začal být nápadný tím, že třeba, potkával se třeba s úředníky ze své prezidentské kanceláře. On samozřejmě bydlel v bílém domě. Já jsem v Bílém domě byl u Washingtonu. Já jsem na ten svůj úraz dostal bolestné, tak jsem ho celé rozfofroval ze výlety.

V: Jak to máte teď s tím cestováním?

R: Necestuju teď už. Za prvé nemám peníze, žejo. Žiju jenom z důchodu. Všechno jsem rozfofroval, co bylo možný. No a tak..

V: Vy jste říkal, že vnučka vás brala do Průhonic...

R: No jo, to jezdíme do Průhonic pravidelně. To velice znám jak svý boty.

V: já se ještě budu ptát dál, pokud to nevadí. Máte ještě energii?

R: Mam. Mam.

V: Tak vy jste říkal, že.. mluvil jste o klientech, který tady jsou. Vaší kolegové klienti. A teď bych se zeptal na to, co pro vás znamenají pracovníci tady? Jak to s nima máte?

R: Pracovnice?

V: A pracovníci. Jak to s nima máte?

R: No tak tady je několik kategorií pracovníků. Jednak jsou tu tzv. pečovatelky, které mají základní kurz zdravotnický a snad taky sociální. A já říkám sestry pečovatelky, jinak jim většinou říkám křestními jmény. Je tady Dana, Jany jsou tady tři. Pak jsou tady normální zdravotní sestry, které mají normální tu zdravotní školu, možná taky nástavbu, teď se zase od toho upouští. A pak je tady jeden lékař, který tady, to je praktický lékař, který je tu jenom dva dny v týdnu. Je tu jenom v pondělí a ve čtvrtek. A pak je tady lékařka, tam je pavilon D, nějaká paní doktorka, já jsem zapomněl jméno, na tom nezáleží. A tam chodim... já totiž na tomhle vozíku, po každým jídle... já jsem byl totiž předtím zvyklý se válet.. a teď po každým jídle sednu na tudletu svou káru a jedu prostě ven. Jedu prostě.. sježu výtahem dolu, to jsou dvě patra a pak jedu k výtahu na pavilon D. S tímhle vozíčkem bych to nevytlačil do kopce. A nebo bych se poblil někde. A tak jedu a tam už mám lautr rovinu, jak říkal švejka. Hašek. No a tam si to projedu. Prostě měl jsem dost

značné zažívací obtíže, protože já mám takzvanou lordozu bederní páteře. Jak mně operovali na Homolce, tak... to byla třináctá operace v pořadí. Dvanáct operací bylo na té levé noze. A tři byly na té pravé ruce.

V: No a když se ještě zeptám k těm pracovníkům..

R: Jo, ty pracovníci. Tak ten lékař je tady, pak jsou tady takový pověření pracovníci, byla tady zástupkyně lékaře pro zdravotní péči. Pak je tady staniční sestra, která má B1, B3. Tady je 270 klientů.

V: No.

R: Vy jste to slyšel nějak?

V: Já pracuju dole na oddělení.

R: Nojo, vždyť jste to říkal. Tam znám nějakého pana doktora L.

V: Ano.

R: S kterým jsem si výborně pohovořil ve velké zahradě. On je historik a je známý taky doktora Š. A on je mladší než jsem já, asi o tři roky. A velice hezky jsem si s ním popovídal, protože von pochází taky.. já pocházím z Mladé Vožice. Což je okres Tábor, jestli vám to něco... a v Mladé Vožici měl sídlo, už asi nežije myslím, Radim Palouš. To byl můj kamarád z dětství.

V: To popisujete jako.. Vy jste mluvil o lidech, který jsou tady blízky a popsal jste samý lidi, který maj třeba podobný vzdělání jako vy. To je pro vás třeba i důležitý, to vzdělání?

R: No tak je to důležitý. Třeba dneska mě doktor Š., na téhle té káře kde sedíte, mě provez. Já jezdím hodně na tom, ale bál jsme se ven, protože do kopců se těžko dostávám. A von mě vytlačil. Já jsem říkal, chtěl bych vidět zase bus, kterým tady, jak je ta ulice. No a... tak ... teďka si začnu užívat, že mě bude tlačit do těch kopců. A von to dělá dobře. Von se tím zabaví. A fyzicky je na tom výborně. Doktor Š.

V: Takže vám pomáhá fyzicky.

R: Hm, já chodím cvičit, mám paní magistru J., to je fyzioterapeutka, která mě cvičí, já mám tu pravou nohu kratší o tři centimetry. Mně se s těma operace zkrátila.

V: Hm, hm. A ještě se ptám pořád na ty pracovníky. Jakoby jste ... jste si nějak blízky spolu? Nebo co pro vás znamenaj ty pracovníci, jak tomu rozumíte?

R: No jsou pro mě.. například tu budete dobře znát. Dole je Z.

V: Myslíte sestru zdravotní.

R: Ano. Ta je velice sympatická a milá. No.. já.. poněvadž jsem si to vyčítal. Jsem říkal vám to dneska sluší a tak dále že jo. Aby se necítila nějak dotčená, A je tady víc těch zdravotních sester. Pak je tady jedna vážná, to je V. S, ta je taky velice milá. Teď je babičkou, má malý vnouče tak se spolu vo tom vnoučeti bavíme. No a vona se úplně rozzáří.. člověk musí volit téma, které toho člověka potěší. To je zásada všeho.

V: Takže vy když se s někým bavíte, tak vyhledáváte témata, který se líběj jemu?

R: To víte že jo. Protože když budete někomu si stěžovat, co vás trápí. Já už.. já jsem tohleto dělal. Já jsem tady byl až obávanéj klient. Já jsem si furt na něco stěžoval. Já jsem trpěl depresema. Porád jsem si vyčítal... když já jsem tenkrát měl podanou výpověď, kterou jsem za tři měsíce stáhnul. Vyčítal jsem si, že kdybych tu... kdybych šel na jiné pracoviště, tak že bych tam dostal jiného řidiče, poněvadž ten řidič, který se mnou boural, byl odsouzen k podmíněnému trestu a pro mě to byl jako pracovní úraz. Já jsme dostal rentu, ale bohužel v pětadesáti letech jsem musel skončit s medicínou, občas jsem někoho zastupoval, abych si přivydělal. No ale měl jsem aspoň do pětadesáti tu rentu. Pobíral jsem plnej plat. Poněvadž to byl pracovní úraz, on byl odsouzen ten řidič. Takže tím pádem to byla vina zaměstnavatele. No a já jsem si vyčítal, že třeba... páč Evička moje měla hrozný stresy. Vona byla zdravotní sestra a pracovala na dětském oddělení, kde operovali rozštěpy. Rozštěpy rtů dětem. A no tak... A říká vám něco jméno Radomír Čihák?

V: Říká, ale s ničím si to nespojim.

R: To byl můj spolužák. Anatom.

V: Čihákova anatomie.

R: On napsal tři díly. To jsou takovýhle silný bichle a jeden ten díl stojí přes dva tisíce. A vyučil všechny chirurgy a ortopedy anatomie. Jeho krédo životní bylo: Anatomie neučí lékaře jen poznávat anatomii, ale učí je i léčit. Protože například jednomu dílu jsou věnovány nervové dráhy. Nervové dráhy. A tyhle ty dráhy von všechny popisuje. . No a mně například po těch četných operacích mám studenější pravou nohu. Protože se mi hůř prokrvuje. No tak ale cvičím jí a beru si teplý ponožky. Musím to nějak kompenzovat.

V: Vy jste začal u toho, že jste tady byl jeden čas obávanéj klient.

R: No to jsem byl.

V: Chápal jsem to, jakože jste si hodně stěžoval. Jste říkal.

R: No já jsem si stěžoval a měl jsem průjmy a...

V: A čím se to proměnilo. Nebo mluvíte v minulým čase, tak chápu že teď asi ne.

R: Protože teď jsem nějak, jsem oživnul.

V: A čím to je to oživnutí?

R: No jednak tou hudbou. A jednak tím, že jsem si uvědomil – mám dceru a mám úžasnou vnučku teda.

Která na mně strašně trpí, ta má druhého dědečka, ale toho nějak nemá ráda. Ne že bych jako to u ní pěstoval, to právě nepěstuju. Já se jí vo něm ani nezmním, vo tom druhém dědečkovi. Jo, ale nějak si mě oblíbila. No tehdy jsme byli v dendrologický zahradě, tak mi věnovala půl dne, přestože dělala státnice.

V: No to je teda hodná. A vy jste si teda uvědomil, že vlastně máte tyhlety lidi...?

R: Tyhlety lidi, že mám.

V: A to vedlo ke změně..?

R: Nesmím je zklamat, prože.. teď mám hrůzu z teroristů.

V: A nesmíte je zklamat. Tak jenom nerozumím, jak to myslíte.

R: No abych nebyl nějaký pesimista. Já musím být optimista. Chápete. Jedině to na ně.. já jsem byl dřív pesimista. Když sem přišla dcera, tak kolikrát říkala, táto já se seberu, já vodejdu. S tebou není řeč, vůbec nechceš chodit ven. Jo? Já vodejdu. Já už ti sem nepřijdu. Jo? Říkala. A já jsem se nějak proměnil.

V: A to je zajímavý, jakoby pro člověka je těžký se proměnit. Jak tomu rozumíte, že se to tak jako stalo?

R: No to je psychika všecko. Psychika je strašně důležitá. Protože psychika taky léčí. Když pacient je psychicky dobře naladěný.. pan profesor Charvát, kterého já pamatuji. Von strašně kouřil, měl těžký astma bronchiální. Mě vylo taky diagnostikovaný. Takže mluvím a zadýchávám se. Já jsem byl taky silný kuřák, víte. Měl jsem třeba dvacet až třicet na den.

Já jsem byl dvakrát v Benátkch, dvakrát v Římě. Byl jste v Říme?

V: Ne. Jako malej.

R: Fontana di Trevi. To je kašna. Cizinci tam hážou mince, aby se znovu do Říma vrátili. Já jsem tam byl poprvé jsem tam byly právě s mýma děvčatama, s E a D. No pak jsem byl.. skončili jsme v Římě... já jsem chtěl tu trasu směrem dolu, na Florencii, tam jsme přijeli na poslední chvíli, tam má velkou galerii obrazů Tizian. A já jsem chtěl vidět skutečnou sochu Davida. Protože já jsem o něm slyšel, jak ho Michelangelo vlácel několika povozy. A pak ho musel vytesávat, což je socha v nadživotní velikosti samozřejmě žejo. A kdyby se špatně trefil, tak všecko to dílo bylo k ničemu. A prostě říkali jelikož je sobota, že je tam vstupné zadarmo, my jsme tam vlítli v půl druhé a já jsem tedy Davida viděl. To je úžasný. Pak jsem viděl v Katedrále Vatikánské, San Pietro, tam jsem viděl Madonu s dítětem. Pak jsem strašně naštvál ty svoje děvčata, protože říkaly, táto my už se na tebe vykašlem, my chceme vidět Médu Italksou. A já jsem chtěl za každou cenu vidět Mojžíše. A to jsme ještě dobře chodil, to jsem byl ještě před úrazem. To byl rok 1980 přesně. V roce 1977 jak jsem říkal, že jsem vyhráli to mistrovství Evropy. A chtěl jsem vidět za každou cenu sochu Mojžíše. My se ti na to vykašlem, my žádnýho Mojžíše vidět nechceme. A abych to domluvil, ten pacient měl dceru v Miláně. A tenkrát byly zvací dopisy, na to devizové konto. A taky jsme měli domluvený nocleh ve Vatikánu na jednu noc. Takže jsem viděl i Jana Pavla II. V tom svém džípu. Papamobilu.

V: A můžu se zeptat, vy jste tak mluvil o tom Vatikánu a o křesťanech, tak mě napadá otázka, jaké máte vztah k náboženství a víře? Mně zajímá, jestli třeba teď, v tomhleto věku, jestli to náboženství hraje nějakou roli? Jestli to pro vás je důležitý třeba.

R: No podívejte, já se rád podívám do kostela, protože strašně uznávám ty památky.

V: Tak. Můžu vám ještě položit pár otázek? My už se teda poamlu blížíme ke konci. Ale já bych se vás chtěl zeptat ještě tak na dvě věci asi základní. Hodně mluvíte o minulosti a o současnosti. Tak jsem se chtěl zeptat, jak třeba vidíte svoji budoucnost. Jak to vnímáte.

R: No já bych chtěl žít co nejdéle. Pokud by to šlo. Nedávno jsem měl strašně radostný den. Protože měl jsme pořád obavy z karcinomu prostaty. To trápí každého muže. Až budete v letech, tak jí budete mít taky, tu obavu. A já sem měl poslední dobou občasné krvácení v moči. A máme tady urologa, kterej není zrovna na výši. Říkal, pokud by tam bylo jen mírné zvýšení těch antigenů, tak vám musíme udělat probatorní exkuzi. To znamená zkusmé vyříznutí tkáně. A nakonec jsem zjistil, že mě ani neposlal, poslal mě jiný lékař a měl jsem to negativní.

V: Takže to byl ten šťastnej den.

R: To byl šťastnej den.

V: to je dobrý. A když říkáte, že chcete mít co nejděší život, jak by ten váš dlouhej život měl ještě vypadat? Jakým obsahem ještě bude vyplněnej?

R: No do pětadevadesáti no.

V: A čím chcete ten život ještě zaplnit?

R: no, hudbou. Nějakým študiem, proto jsem si sehnal ten imunologický systém. I když já zrak mám kupodivu dobrý. Já jak jsem měl tu bouračku, tak mám přetržený lícní nerv. Trošku mi klesá ten pravej ret. Ale zaplaťpánůh, že to takhle dopadlo.

V: To je ještě dobrý. Tak jo. Mám asi poslední otázku, která mě napadá. Možná je složitá, ale mě zajímá, když řeknu slovo láska, je to pro vás nějak důležitý? Nebo jak tomu rozumíte, hraje to pro

vás nějakou roli tohle slovo?

R: No láska pro mě hraje roli. Především teda láska k těm dětem. A myslíte milostný pojem jako?

V: To je na vás. Jak tomu rozumíte vy.

R: No já jsem měl tu Věrušku rád, ale choval jsem se k ní nepěkně, to se přiznám. A žili jsme spolu i mezi námi sexuálně. A měla pro to pocho... no někdy pro mě pochopení neměla. Ona byla starší než jsem já, žejo.

V: Myslíte pro tu sexuální záležitost, že neměla pochopení někdy?

R: No ale ona na tohleto nevypadala, vypadala velice mladě.

V: no a když teď takhle už žijete sám. Nemáte ženu, když to srovnáte s tím obdobím, kdy jste žil s manželkou, tak jaký to je to srovnání?

R: Kann mann nichts machen. Říkají Němci. Nic se nedá dělat. No ale já mám, já se strašně těším z té dcery, i když vím že je to samozřejmě jenom dočasné. Ona má svůj život, je rozvedená, žejo.

V: A těšíte se z ní jako z čeho přesně se těšíte?

R: Jednak jak se ke mně hezky chová teď. Dříve já jsem jí několikrát naštvál, poněvadž jsem nechtěl chodit ven, tady jsem se válel. Tady mi to museli předělat, protože museli mít přístup ke mně ze všech stran. Proto je to takhle předělaný. Jo, no a te jako dcera je ráda, že jsem... možná je to u mě jenom dočasný, možná do toho spadnu zase.

V: A to jste mluvil o těch depresích. To bylo to období.

R: Jojo. Jsem si vyčítal, prostě jednak tohleto. Dcera ta to těžce nesla a těžce nese dodne, tu ztrátu maminky. Protože to jí bylo devatenáct. Vona ještě chodila s nějakým mládencem s Petrem. To bylo ve fázi rozchodu, nakonec to dopadlo, on se zachoval teda výborně. V době, kdy jí zemřela matka, tak byl sní, žejo. Zůstal s ní. No ale pak se to stejně rozpadlo, protože byly tam různé neschody. Ale teď má toho partnera.

V: Aha. Tak to už asi ode mě bude všechno, mám asi jenom poslední věc. Jestli nechcete k tý samotě a blízkosti něco dodat, jestli vás ještě něco nenapadá, co jste třeba neřekl a chtěl byste říct.

R: No takhle, upřímně řečeno, nekoukám se už dneska. Já jsem se koukal dřív na krásu žen, se přiznám. Měl jsem těch žen dost teda. A nevytahuju se chraň bůh. Bohužel jsem pohrdnul jednou láskou, která by mně byla i vroucně milovala. A to je jak červená kniha, já vim. Prostě nevadilo by, kdybych vám řekl jednu příhodu?

V: Klidně, povídejte.

R: To se mi stalo v Egyptě. Měl jsem hotel v Hurgádě. Já tam byl bez Věrušky. Ještě byla na živu. Počkejte, nebo nebyla už Věruška? No to je jedno. Jeli jsme k pyramidám, samozřejmě, do gízy. A já jsem se chtěl do tý pyramidy podívat. Tak Cheopsova pyramida byla zavřená. Pak tam byla ta druhá, ta měla tu špiku. A pak tam byla taková malinká pyramida. A tak konečně mi řekli, že ta je otevřená. Že se můžu do ní podívat, abych vůbec viděl, jak vypadá vnitřek pyramidy. Tak jsem zaplatil vstup a napochodoval jsem tam. Já jsem tenkrát měl metr osmdesát pět. A tak tou nízkou chodbou jsem došel až do té hroby, která byla samozřejmě prázdná. A zase jsem vypochoďoval ven. A my jsme měli opravdu velice půvabnou průvodkyni. A já jsem pak zjistil, že je z Karlových varů. A že je to dětská sestra. Tak jsme se dali dohromady řeči o medicíně. No tak prostě... jo, tak jsme se domluvili. Zapomněl jsem její jméno, všecko. Ale pak jsem říkal, já bych se strašně rád s váma sešel někdy, a ona, že ano. Říkám čestný slovo, to není žádná červená knihovna. Tak vona mi dala adresu všecko. Já sem říkal, volat odsud nebudu, to ani neumím do zahraničí. Ale říkala zavoláme si, až budu mít volno, až se vrátím zase zpátky, tak se můžeme sejít. No a představte si, že já jsem to měl napsaný na kusu papíru a já jsem to ztratil.

V: A tím skončil váš kontakt?

R: Tím to zhaslo všecko, protože já jsem říkal, že zavolám první, jo? Já jsem říkal, že zavolám první. Tak jsem do těch Varů schválně ještě jel do těch špitálů a ptal jsem se. Tak říkali, že žádnou takovou sestru tam neznají. Zřejmě to byla dlouhá doba. Já jsem byl dokonce v Exim Touru a oni říkali nesdělujeme.

V: To zní jako červená knihovna. To má ten punc romantického příběhu.

R: Lituju toho trošku. Protože ona měla o mě zájem, já měl o ní zájem. Měli jsme společnou profesi.

V: Tak to vypadalo nadějně a blbej papírek, co?

R: Cest la vie, jak říkají francouzi.

V: To je život. Tak to je pro mě moc hezká tečka, taková třešnička na dortu na tomhle rozhovoru.

Tak já vám děkuju za váš čas, já už si to teda vypnu.

R: Já vám přeju, aby ta práce dobře dopadla.

2 Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas týkající se diplomové práce na téma „*Samota a blízkost u seniorů v Domově pro seniory Chodov*“. Tato práce vzniká v rámci mého studia na *Pražské Vysoké Škole Sociálních Studií*, oboru *Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii*. Cílem práce je zjistit, jakou má dotazovaný zkušenost s daným tématem a tím přispět k porozumění situaci seniora v domovech pro seniory.

Žádám Vás o souhlas s poskytnutím výzkumného materiálu pro výzkumný projekt ve formě rozhovoru. Plánovaná délka rozhovoru je 30 – 60 minut. Rozhovor bude nahráván. V rámci zajištění bezpečí a komfortu dotazovaných je zaručena:

1. Anonymita dotazovaných – v prepisech rozhovorů budou odstraněny veškeré údaje, které by mohly vést k identifikaci osoby. Výsledky výzkumu zároveň nebudou užity k žádným jiným účelům než k vypracování diplomové práce.

2. Mlčenlivost výzkumníka ve vztahu k získaným údajům. S výzkumným materiálem bude pracovat výhradně student Marek Palma. Nahrávka rozhovoru bude uchovávána v bezpečí na počítači chráněném heslem a bezprostředně po obhajobě diplomové práce, plánované na září 2018 bude smazána.

3. Možnost dotazovaného kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity bez nutnosti udání důvodu. Dotazovaný zároveň není povinen odpovídat v rozhovoru na všechny otázky a jeho právo mlčet je respektováno.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Bc. Marek Palma - student

Podpis:

.....

Podle zákona 101/200 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

Souhlasím / Nesouhlasím

Jméno dotazovaného:

V **dne**

Podpis:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Bc. Marek Palma

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Samota a blízkost u seniorů v Domově pro seniory Chodov

Počet stran (bez příloh): 80

přímé citace: 23

ostatní text: 57

Celkový počet stran příloh: 87

Počet titulů české literatury a pramenů: 33

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 3

Počet internetových odkazů: 4

Vedoucí práce: Doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2018

Obsah přiloženého CD:

Text diplomové práce ve formátu PDF

Text diplomové práce ve formátu ODT

**Posudek vedoucího diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Marek Palma

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Samota a blízkost u seniorů v Domově pro seniory Chodov

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 80

Počet stránek příloh: 35

Počet titulů v seznamu literatury: 41

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	1			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		2		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		2		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		2		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		2		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	1			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	1			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

	1			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	1			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	1			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Co Vás na výsledcích Vašeho výzkumu nejvíce překvapilo?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práci hodnotím kladně, autor si v teoretické části práce vydefinoval a popsal základní teoretická východiska, která se vztahují k tématu práce, jednotlivé kapitoly a text v nich prezentovaný na sebe navazují a drží tak vnitřní linii textu. Prezentované informace jsou přiléhavé.

Přehledně je vypracována také i praktická část, ve které autor prezentuje výsledky z vlastního výzkumného šetření. Kladně hodnotím podrobně a výstižně popsanou metodiku výzkumu, stejně jako i přehlednost prezentovaných dat – zde autor uvádí přímé výpovědi respondentů, které následně komentuje a analyzuje. Kladně hodnotím také kapitolu Diskuze, ve které autor zjištěné informace porovnává s dostupnou odbornou literaturou, zvláště pak je zajímavá podkapitola 10.3, ve které se autor zamýšlí nad praktickým využitím svých výsledků.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis:

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Bc. Marek Palma

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na aplikovanou psychoterapii

Název práce: Samota a blízkost u seniorů v Domově pro seniory Chodov

Oponent práce: Mgr. Lucie Vacková Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 80

Počet stránek příloh: 87

Počet titulů v seznamu literatury: 36 + 4 internetové zdroje

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová příslušnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

		x		
--	--	---	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

x				
---	--	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	x			
--	---	--	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	x			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Vysvětlete rozdíl mezi významem slov samota a opuštěnost.
- 2) Jakým způsobem ovlivnilo Vaše předporozumění formulaci výzkumné otázky?
- 3) Zamyslete se nad problematickými momenty výzkumu.

Celkové zhodnocení (klady a nedostatky):

Autor diplomové práce zaměřil pozornost na aktuální společenské téma – ve svém textu se zabývá seniory a jejich prožíváním fenoménů samoty a blízkosti. V teoretické části DP se autor věnuje stáří a problematizuje pojmy samota, blízkost, v dalším kroku pak představuje konkrétní zařízení - Domov pro seniory Chodov, v němž realizoval kvalitativní výzkum inspirovaný metodou IPA. Výzkumu se zúčastnilo celkem pět participantů a cílem bylo zjistit, jak se tito senioři vztahují k výše uvedeným tématům.

Hodnocení

Zvolené téma koresponduje se studovaným oborem. Z textu je evidentní autorův zájem o danou problematiku, kterou se snaží nahlížet z různých úhlů pohledu. Obsahovou stránku diplomové práce hodnotím velmi kladně. Oceňuji autorův sebekritický přístup v diskusi i jím předložené návrhy zabývající se možnostmi, jak obecně zlepšit situaci seniorů využívajících služeb DpS.

Připomínky mám k formální a gramatické stránce DP – v textu se nacházejí překlepy a pouze na několika málo místech zarovnal autor text oboustranně do bloku, což ve srovnání s převládajícím jednostranným zarovnáním působí poněkud neuspořádaně.

Vzhledem k složitosti postupu IPA, který autor použil, považuji DP za velmi zdařilou.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborné - velmi dobře – dle výsledků obhajoby

Datum, podpis: 30/8 2018

Mgr. Lucie Vacková Ph.D.